

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Obligační statut podle Římské úmluvy a Nařízení Řím I

**Proper law of contract under the Rome Convention and
the Rome I Regulation**

Konzultant: **Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DrSc.**

Zpracovatel: **Mgr. Karolina Kutová**

Červen 2010

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne 1. června 2010

Mgr. Karolina Kutová

Ráda bych poděkovala Prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc., Dr.Sc. za výborné a vřelé vedení rigorózní práce a za čas mně věnovaný a také své rodině, která mě velmi podporovala.

Obsah

Obsah	IV
Seznam použitých zkratk.....	VI
Úvod.....	1
1.Evropské mezinárodní právo soukromé.....	5
1.1 MPS a metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.....	5
1.1.1 Kolizní metoda úpravy	6
1.2 Pojem EMPS	8
1.3 Význam EMPS.....	10
1.4 Regulace v rámci práva EU.....	12
1.4.1 Prameny EMPS	12
1.4.2 Vztah jednotlivých pramenů práva EU	18
1.5 Principy aplikace EMPS	19
2.Římská úmluva a Nařízení Řím I.....	22
2.1 Vznik Římské úmluvy a Nařízení Řím I.....	22
2.2 Struktura Římské úmluvy a Nařízení Řím I.....	27
2.3 Působnost a mezinárodní prvek	28
3.Obligační statut podle Římské úmluvy a Nařízení Řím I.....	33
3.1 Určení obligačního statutu	33
3.1.1 Volba práva	33
3.1.2 Rozhodné právo při neexistenci volby práva	42
3.2 Smlouvy se slabší smluvní stranou	51
3.2.1 Spotřebitelské smlouvy	52
3.2.2 Individuální pracovní smlouvy.....	57
3.2.3 Pojistné smlouvy	61
3.3 Meze obligačního statutu	67
3.3.1 Působnost obligačního statutu	67
3.3.2 Materiální a formální platnost smlouvy	69
3.3.3 Způsobnost k právům a k právním úkonům.....	73

3.3.4	Obecné otázky závazkového práva	74
3.4	Instituty ovlivňující obligační statut.....	78
4.	Shrnutí	80
4.1	Volba práva	80
4.2	Pravidla pro určení rozhodného práva při neexistenci volby práva.....	84
4.3	Smlouvy se slabší smluvní stranou	88
4.4	Meze obligačního statutu	95
	Závěr	100
	Použitá literatura	102
	Summary	107

Seznam použitých zkratek

Bruselská úmluva	- Bruselská úmluva o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních
EHS	- Evropské hospodářské společenství
EK (Komise)	- Evropská Komise
EMPS	- evropské mezinárodní právo soukromé
EP	- Evropský parlament
ES (Společenství)	- Evropské společenství, Evropská společenství
ESD	- Evropský soudní dvůr, Soudní dvůr Evropské unie
ESUO	- Evropské společenství uhlí a oceli
EU (Unie)	- Evropská unie
Lisabonská smlouva (LS)	- Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství
MPS	- mezinárodní právo soukromé
Nařízení Brusel I (Brusel I)	- nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (tzv. Nařízení Brusel I)
Nařízení Řím I (Řím I)	- nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím I)
Nařízení Řím II (Řím II)	- nařízení EP a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím II)
Římská úmluva (ŘÚ)	- Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy

SES	- Smlouva o založení Evropského společenství
SEU	- Smlouva o založení Evropské unie
SEHS	- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství
SFEU	- Smlouva o fungování Evropské unie
ZMPSaP	- zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Jedním z cílů Evropské unie je ekonomický rozvoj. Tento nelze uskutečňovat bez podpory právních nástrojů, mezi něž patří také závazkové právo. Je tedy pochopitelné, že Evropská unie se snaží tuto oblast určitým způsobem regulovat. Cílem je dosáhnout jednotné úpravy závazkového práva, které by podporovalo obchod mezi členskými státy. Na hmotněprávní úrovni však takové záměry uskutečnit nelze, proto se přistoupilo k regulaci na úrovni mezinárodního práva soukromého, konkrétně na unifikaci kolizních norem pro určování rozhodného práva v případě závazkových vztahů.

Evropské unii se již podařilo dosáhnout úpravy jak v oblasti smluvních, tak i nesmluvních závazků. Prvně jmenovanou skupinu představuje právě Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, která však není součástí práva EU, a tak zcela nevyhovuje požadavkům pokračující ekonomické integrace. Proto se přistoupilo na její transformaci do Nařízení o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

Mezi vznikem obou nástrojů uplynulo více než dvacet let, které se nutně v koncepci přeměny Římské úmluvy na Nařízení Řím I musely odrazit. Cílem této práce je tyto změny zmapovat a zároveň také porovnat přístup Římské úmluvy a Nařízení Řím I k předem určeným problémům. Oba cíle se však budou pohybovat pouze v rovině určení a mezi obligačního statutu.

Úprava jednotlivých institutů v Římské úmluvě a Nařízení Řím I se od sebe v některých aspektech liší, avšak v jiných, zejména v těch osvědčených, následuje úpravu obsaženou v Římské úmluvě. Oba nástroje vycházejí ze smluvní volnosti jako základního principu, jenž se prolíná celou úpravou obligačního statutu. Přesto však tato smluvní svoboda není neomezená, restrikce jí kladené plynou zejména ze snahy chránit slabší smluvní strany. Problematika smluv se slabší smluvní stranou je velmi rozsáhlá, což je způsobeno díky vazbě na další unijní předpisy. Změny, jež Nařízení Řím I obsahuje, byly odůvodněny většinou snahou o modernizaci či upřesnění některých otázek, které v Římské úmluvě nebyly

dostatečně vyřešeny. Zároveň s novou úpravou však přineslo Nařízení Řím I nové otázky a problémy.

K danému tématu bude přistoupeno nejprve srovnávací a analytickou metodou. Na základě takto získaných poznatků bude následně provedena syntéza.

Téma MPS, EMPS, Římské úmluvy a Nařízení Řím I je již velmi podrobně zpracováno. Existuje jak česká, tak cizojazyčná literatura. Poznání evropského práva obecně velmi podrobně zprostředkovává kniha L. Tichý a kol., Evropské právo, např. její třetí vydání z roku 2006. Jako základní publikaci pro poznání MPS vůbec je nutno uvést Z. Kučera, Mezinárodní právo soukromé, které se v roce 2009 dočkalo již svého 7. vydání, které doplnilo vydání šesté, z něhož čerpá i tato práce.

Z českých autorů zabývajících se přímo problematikou EMPS je možné jmenovat M. Pauknerová, Evropské mezinárodní právo soukromé vydané v roce 2008 či starší publikaci N. Rozehnalová, V. Týč a M. Novotná, Evropské mezinárodní právo soukromé z roku 1998. Tyto publikace se věnují EMPS z hlediska jeho vzniku a pramenů a následně představují jednotlivé nejvýznamnější předpisy z této oblasti jako Nařízení Brusel I či právě Římskou úmluvu. Velká monografie věnovaná pouze Římské úmluvě a Nařízení Řím I s názvem Římská úmluva, Nařízení Řím I: Komentář je dílem A. J. Bělohávků. Zároveň se této problematice věnují velmi často odborné články publikované zejména v časopise Právník, Právní rozhledy s přílohou Evropské právo aj. od autorů jako jsou M. Pauknerová, N. Rozehnalová, V. Týč, A. J. Bělohávek, Z. Kučera či K. Růžička.

Z cizojazyčných publikací, které se zabývají obecně EMPS, lze uvést např. M. Bogdan, Concise Introduction to EU Private International Law či P. Stone, EU Private International Law: Harmonization of Laws. Římské úmluvě a Nařízení Řím I se přímo věnují např. R. Plender a M. Wilderspin v knize The European Contracts Convention či D. Czernich a H. Heiss v komentáři s názvem EVÜ Das Europäische Schuldvertragsübereinkommen: Übereinkommen über das auf vertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht.

Tato práce na základě výše uvedeného proto nemůže přinést mnoho nového k tématu Římské úmluvy a Nařízení Řím I. Přesto by se o to měla pokusit.

Problematika, kterou se práce zabývá, je stále vysoce aktuální, a proto každé pojednání o ní má šanci poukázat na některé další problémy či už jednou vyslovené teze postavit do jiného světla. To je také cílem této práce – pokusit se pojednat o tématu obligačního statutu Římské úmluvy a Nařízení Řím I trochu jiným způsobem.

Práce se skládá ze čtyř částí. První a druhá část jsou obecného a úvodního charakteru. Jádro práce tvoří třetí, analytická a čtvrtá, syntetická část.

První část pojednává obecně o evropském mezinárodním právu soukromém. Jako základ výkladu je však nutné v první kapitole učinit také krátkou poznámku k pojmu mezinárodní právo soukromé, z něhož EMPS vychází. Druhá, třetí, čtvrtá a pátá kapitola se již plně věnují samotnému evropskému mezinárodnímu právu soukromému. Mohlo by se zdát, že je první část až příliš rozsáhlá, nicméně přijetí a vstup v platnost Lisabonské smlouvy postavily do nového světla celou koncepci evropského práva a tedy i EMPS. Znovu tak je třeba zvažovat pojem, význam, prameny a principy aplikace EMPS.

Druhá část práce představuje obecně Římskou úmluvu a Nařízení Řím I z hlediska jejich vzniku, struktury, působnosti a pojetí mezinárodního prvku.

Třetí část, která je rozdělena do čtyř kapitol, rozebírá obligační statut z pohledu Římské úmluvy a Nařízení Řím I. Nejprve je věnována pozornost jeho určení na základě volby práva a následně pomocí náhradních kritérií v případě, že k určení rozhodného práva na základě volby nedojde. První kapitola se také zmiňuje o tom, jak chápat pojem právo v obou právních nástrojích. Druhá kapitola se stručně zabývá úpravou smluv se slabší smluvní stranou v Římské úmluvě a Nařízení Řím I. Je však nutné poznamenat, že jde skutečně o stručné pojednání, neboť tato problematika by svým záběrem vydala na samostatnou publikaci. Dále ve třetí kapitole jsou rozebrány limity obligačního statutu. V poslední, čtvrté, kapitole jsou zmíněny další instituty, které na obligační statut mohou fakticky působit a omezovat jej. Nicméně těmto otázkám nebude věnován větší prostor, jelikož jdou nad stanovený rámec této práce.

Cílem čtvrté části je shrnout poznatky, které vyplynuly ze srovnání obligačního statutu podle Římské úmluvy a Nařízení Řím I, a případně upozornit na další navazující otázky a problémy.

1. Evropské mezinárodní právo soukromé

Základem pro evropské mezinárodní právo soukromé je, jak již vyplývá z názvu, mezinárodní právo soukromé a jeho metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Avšak klasický pohled na MPS se proměňuje vlivem evropského práva, které se postupně rodilo se vznikem Evropské unie. Neboť pro případy, kdy se budou aplikovat pravidla mezinárodního práva soukromého, již platí jednotná evropská úprava.¹

1.1 MPS a metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem

Mezinárodní právo soukromé lze definovat jako odvětví práva, jež je souborem právních norem, *kteří výlučně upravují soukromoprávní vztahy (tj. vztahy práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního) s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků, příp. i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek.*²

Mezinárodní prvek (zahraniční, cizí) spočívá nejčastěji v subjektu právního vztahu, jenž má své bydliště v zahraničí nebo je přímo cizincem. Může však být spojen i s jinými prvky právního vztahu. Například nemovitost, jež je předmětem kupní smlouvy, se nachází v zahraničí. Vždy platí, že mezinárodní prvek musí být pro právní vztah dostatečně významný. Zanedbatelným je, pokud se téměř všechny prvky právního vztahu vážou k ČR, pouze jeho subjekt není českým občanem, ale má na území ČR bydliště.

V MPS se uplatňují dvě základní metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Kolizní metoda, založená na kolizních normách, patří

¹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 4.

² Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 22.

mezi nejčastěji používané, a to nejenom v zemích Evropy.³ Jedná se o takovou úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, při níž dochází k výběru jednoho z několika dotčených právních řádů, které jsou v kolizi. Takto určeným právním řádem se poté řídí daný soukromoprávní vztah.

Druhou metodou je metoda přímá založená na přímých normách, *kteří upravují výlučně soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem takovým způsobem, že samy obsahují hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků a k jejich použití dochází bezprostředně bez předchozí aplikace kolizních norem.*⁴

Pro používání těchto dvou metod je velmi podstatný jejich vzájemný vztah, pokud by zahrnovaly tentýž předmět úpravy. Tento poměr je buď vyřešen výslovně v pramenech práva⁵, nebo lze aplikovat obecnou zásadu *lex specialis derogat legi generali*.⁶ Vztah těchto dvou metod lze definovat tak, že přímé normy se ke kolizním mají jako zvláštní normy k obecným, které se uplatní, jestliže přímé normy nejsou nebo odpadnou.⁷

1.1.1 Kolizní metoda úpravy

Kolizní metoda⁸ využívá kolizních norem pro určení rozhodného práva, kterým se bude řídit soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem. Kolizní

³ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 13.

⁴ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 201.

⁵ Např. § 2 ZMPSaP: *Ustanovení tohoto zákona se použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.*

⁶ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 17.

⁷ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 210-215.

⁸ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 22-23, 101-197; Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 12-17.

normy neobsahují hmotněprávní úpravu, ale pouze kritéria, podle kterých se určí konkrétní právní řád.

Účelu kolizní normy odpovídá také její konstrukce. Skládá se z rozsahu, jenž vymezuje právní vztahy, na které dopadá, a z navázání, jež definuje právní řád, který se použije. K určení rozhodného práva se v této části používá zvláštních hledisek, tzv. hraničních určovatelů (také hraniční ukazatelé, kolizní kritéria).⁹

Hraniční určovatel je *určitá skutečnost významná pro daný druh právních vztahů nebo otázek označených v rozsahu kolizní normy, která rozhoduje o určení (výběru) práva, jehož se má použít pro jejich úpravu.*¹⁰ Konkrétně jako hraniční určovatel může sloužit státní příslušnost, bydliště, právní řád, podle něhož byla založena právnická osoba, sídlo právnické osoby, poloha věci, místo odeslání věci, místo výkonu práce, místo plnění, volba práva apod.

V určitých případech použitím hraničního určovatele k výběru rozhodného práva nedojde. Proto je nutné mít k dispozici náhradní hraniční určovatel. Jako základní hraniční určovatel se má použít státní příslušnost. Osoba ovšem státní příslušnost nemá, nebo má dvě či více státních příslušností, a nelze určit, které nabyla naposled. Poté může být náhradním určovatelem např. bydliště, pokud ani to nejde zjistit, je možné využít místa pobytu této osoby.¹¹

Práce s hraničními určovateli nabízí mnoho možností. Jednou z nich je alternativní používání více hraničních určovatelů. Také mohou být dány na výběr hraniční určovatelé. Tak je možné určit právo s nejvýznamnějším vztahem k danému případu. Dále může být použití jednoho právního řádu podmíněno kumulativní existencí několika kritérií, tzn. hraniční určovatel je složen z více než jedné skutečnosti apod.¹²

⁹ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 101-108.

¹⁰ Tamtéž, s. 119.

¹¹ Příklad § 33 ZMPSaP.

¹² Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 123-126.

V souvislosti s výkladem o hraničních určovateli je vhodné zmínit se o skutečnosti, že volba práva jako hraniční určovatel vždy odlišovala kolizní úpravu závazkového práva od jiných kolizních úprav. Tento institut byl odrazem klasické zásady smluvní volnosti stran. V současné době toto specifikum však ztrácí na síle, protože o využití možnosti volby práva se začíná uvažovat i v jiných oblastech např. v právu dědickém nebo manželském v rámci práva Evropské unie.¹³

1.2 Pojem EMPS

Evropské mezinárodní právo soukromé je součástí samostatného právního řádu spojeného se vznikem Evropských společenství, následně Evropského společenství a nyní Evropské unie.¹⁴ K závěru, že právo EU představuje svébytný právní řád, opravňují některé jeho odlišnosti. Přestože za vznikem EU stálo mezinárodní právo, režim zakládacích smluv se od jiných mezinárodních smluv podstatně liší. Zejména se jedná o skutečnost, že orgánům EU byla svěřena pravomoc vydávat vlastní právní normy, adresované nejen členským státům, ale i jejich subjektům, tedy jednotlivcům. Na území členských států tak platí vedle sebe dva právní řády vztahující se na tytéž subjekty – právo příslušného státu a právo EU. Zároveň zakládací smlouvy derogují zásadu svrchované rovnosti států jako jednu z nejobecnějších zásad mezinárodního práva a pro svůj právní režim si stanovily podstatné odchylky od obecného mezinárodního práva smluvního. Změnit či doplnit je představuje velmi složitý a formální proces.¹⁵ Tuto skutečnost

¹³ Srov. Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech KOM/2005/0082, Zelená kniha o kolizním právu v oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání KOM/2006/400, Zelená kniha – Dědictví a závěti KOM/2005/0065.

¹⁴ Srov. čl. 1 SEU ve znění Lisabonské smlouvy: ... *Unie je založena na této smlouvě a na Smlouvě o fungování Evropské unie (dále jen „Smlouvy“). Tyto dvě smlouvy mají stejnou právní sílu. Unie nahrazuje Evropské společenství a je jeho nástupkyní.*

¹⁵ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 32-33.

v posledních letech velmi významně deklaruje samotné přijímání Lisabonské smlouvy. Pro spory mezi smluvními stranami není stanovena pravomoc Mezinárodního soudního dvora, ale výlučná pravomoc Soudního dvora Evropské unie.

Vymezit EMPS by bylo možné tak, že se spojí definice mezinárodního práva soukromého a normotvorná pravomoc orgánů EU. Takové pojetí by však bylo zbytečně úzké. Pro mnohem komplexnější pohled a vzhledem k charakteristikám práva EU se zdá vhodnější vytvořit vymezení širší. A tak je možné EMPS vymezit¹⁶ jako *souhrn všech právních norem, upravujících soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem, včetně procesních, které jsou součástí práva EU nebo vnitrostátního práva členského státu jako důsledek provedení směrnice Unie, jakož i ty normy, které jsou obsaženy v evropské regionální smluvní úpravě.*¹⁷ Tak se do práva EU v širším pojetí dostává např. i Římská úmluva.

Zároveň se na místo pojmu mezinárodní prvek prosazuje pojem přeshraniční prvek, resp. případ v procesních záležitostech. Obecně tato kategorie není v právu EU vymezena. Obsah tohoto pojmu řeší přímo konkrétní právní předpisy pouze pro svoje účely. Nyní je tedy nutné rozlišovat právní vztahy čistě vnitrostátní, právní vztahy s mezinárodním prvkem obecně a právní vztahy s mezinárodním prvkem omezené na Evropskou unii, tedy vztahy s „evropským“ prvkem.¹⁸

EMPS zahrnuje *normy upravující mezinárodní příslušnost civilních soudů*¹⁹ *určitého členského státu EU v přeshraničních sporech, jakož i otázky spolupráce těchto soudů, normy určující rozhodné právo, které bude na daný soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem aplikováno, tzn. kolizní normy a normy upravující*

¹⁶ Srov. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 15.

¹⁷ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 26.

¹⁸ Tamtéž, s. 21.

¹⁹ Pojem příslušnost užívaným v mezinárodním právu soukromém v právu EU se shoduje s pojmem pravomoc užívaným v ZMPSaP.

uznání a výkon cizích soudních a dalších rozhodnutí, tj. rozhodnutí vydaných v jiných členských státech EU, v soukromoprávních věcech. Začíná se již rýsovat další zvláštní skupina norem upravujících civilní řízení ve zvláštních případech s přeshraničním prvkem, jako je evropský platební rozkaz, evropské řízení o drobných nárocích, směrnice o mediaci apod.²⁰ V EMPS se objevují i přímé normy, např. v Nařízení Rady (ES) č. 2157/2001, o Statutu evropské společnosti, které dopadá na zakládání obchodní společnosti ve formě evropské akciové společnosti na území EU.²¹

1.3 Význam EMPS

K efektivnímu fungování vnitřního trhu, založeného na čtyřech základních svobodách (volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu), bylo nutné odstranit administrativní a legislativní překážky, které bránily realizaci těchto svobod. Veřejnoprávní regulace vnitřního trhu při konkrétní realizaci zmiňovaných svobod nedostačovala.

Avšak každý členský stát má své soukromé právo, které aplikuje na soukromoprávní vztahy. Má rovněž své soudy, které jakožto státní orgány působí s účinky jen na jeho vlastním území. Vzniká tedy závažný rozpor, a to mezi pojetím vnitřního trhu jako prostoru bez vnitřních hranic na jedné straně a mezi přetrvávajícím národním charakterem justice a soukromého práva, kde tyto vnitřní hranice zůstaly původně nedotčeny, na straně druhé.²² A tak začalo být nutné na evropské úrovni určitým způsobem regulovat i soukromé právo a zabývat se *pojmy a kategoriemi tradičních systémů vnitrostátních právních řádů, jakými jsou právo občanské, právo obchodní apod. Bylo zřejmé, že je zapotřebí provést integraci i těchto oblastí, aby bylo možné dosáhnout vyšší integrace vnitřního*

²⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 10-11.

²¹ Tamtéž, s. 7.

²² Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor (v civilních věcech). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 8-10.

trhu, a tedy jeho řádného fungování.²³ Nejúčinnějším řešením by bylo unifikovat hmotné soukromé právo, což dokládají i diskuze o nutnosti vytvoření jednotného evropského smluvního či vůbec evropského soukromého práva.²⁴ *Nicméně iniciativy zůstávají a zjevně dlouho zůstanou spíše na úrovni akademické než politické a následně realizační.*²⁵ Unifikace naráží na určité limity.²⁶ Vnitrostátní právní řády se od sebe liší, státy mají rozdílné kulturní, náboženské a historické pozadí. Proto dosáhnout kompromisu a přijmout jednotnou úpravu se jeví jako velmi náročné. To způsobuje, že o evropském soukromém právu se dá hovořit pouze v několika oblastech, jako je ochrana spotřebitele, právo duševního vlastnictví či právo obchodních společností, kde došlo k harmonizaci právních úprav.

Přistoupilo se proto k unifikaci na „nižší úrovni“, k unifikaci norem MPS, jež mají pro unifikaci vhodné vlastnosti. Vyznačují se jistou autonomií, tedy relativní nezávislostí na společenském, politickém a ekonomickém systému. Normy hmotného práva jsou v právních řádech států většinou formulovány značně odlišně, kdežto normy MPS vykazují v právních řádech různých států, dokonce i těch s odlišnou právní kulturou, značnou podobu.²⁷ Zároveň normy MPS jsou oproti normám hmotněprávním „*citově neutrální*“ v tom smyslu, že *pouze určují rozhodné hmotné právo nebo pouze určují příslušný soud.*²⁸

²³ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 632.

²⁴ Podrobněji k významu pojmu: Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 631 an.

²⁵ Rozehnalová, N., Týč, V. K vývoji mezinárodního práva soukromého a procesního ve státech Evropské unie. In Ročenka evropského práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 167.

²⁶ Srov. Rozehnalová, N. Principy evropského smluvního práva. In Ročenka evropského práva. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 65-92; Šilhán, J. Evropské smluvní právo: současnost a perspektivy možného budoucího vývoje. Právní fórum, 2006, roč. 3, č. 11, s. 381-389; Pelikánová, I. Principy evropského odpovědnostního práva. Právní zpravodaj, 2007, roč. VIII, č. 7, s. 5-7.

²⁷ Pauknerová, M. Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém. Právník. 2009, roč. 148, č. 2, s. 123.

²⁸ Tamtéž, s. 124.

Unifikovat normy MPS bylo efektivní vůči vnitřnímu trhu, protože se dosáhlo stejného postupu bez ohledu na stát fora, v procesní oblasti se vyloučily konflikty pravomocí stanovením hledisek pro určení soudu, který má spor rozhodnout, a umožnilo se hladké uznání a výkon rozhodnutí vydaného soudem jiného členského státu.²⁹ *Evropské mezinárodní právo soukromé dnes tedy představuje významný prostředek evropské integrace.*³⁰

Řešení v podobě unifikace norem mezinárodního práva soukromého však není bezproblémové. Konkrétně může dojít k tomu, že např. kolizní norma vede k aplikaci právního řádu, který ve své materiálně-právní úpravě nedosahuje standardů požadovaných právem EU, např. zejména v oblasti ochrany spotřebitele. Takovým právem však nutně nemusí být jen právo nečlenského státu. V praxi se vyskytly případy, kdy kolizní norma určila jako rozhodné právo členského státu EU, který dosud neprovedl směrnici, a v důsledku toho rozhodné právo neobsahovalo sankce za nedodržení určitých požadavků práva EU k ochraně spotřebitele (např. případ C-186/07 Gran Canaria).³¹

1.4 Regulace v rámci práva EU

1.4.1 Prameny EMPS

Obecně se pramenem práva rozumějí formy, v nichž je obsaženo objektivní právo. Prameny práva EU jsou zejména právo primární a sekundární. Ve skutečnosti je ovšem tento výčet podstatně širší.³² Pro EMPS se z těchto dalších mohou jako relevantní uplatnit smlouvy uzavřené EU s třetími subjekty, zejména

²⁹ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 26.

³⁰ Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. *Právní rozhledy: Evropské právo*. 2000, roč. 4, č. 9, s. 1.

³¹ Tamtéž, s. 2.

³² Srov. Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. *Evropské právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 224-225; Simon, D. *Komunitární právní řád*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 315-318.

s mezinárodními organizacemi, soudní rozhodnutí ESD, která přispívají převážně k formulování principů EMPS a jeho aplikaci, a dříve také právo terciární³³. Nejvíce norem EMPS se nachází především v sekundárním právu.

1.4.1.1 Primární právo

Primární právo tvoří zakládací smlouvy, jejich změny a doplňky, přílohy zakládacích smluv, jako protokoly, prohlášení, smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států a obecné právní zásady evropského práva, zejména základní lidská práva a společné obecné právní zásady členských států, které mohou být aplikovány zejména k doplnění mezer v primárním právu.³⁴

Obecně normy primárního práva EU nejsou považovány za přímé prameny EMPS. Z některých ustanovení SFEU lze však dovodit určité principy, které napomáhají interpretaci kolizních a procesních norem. Za takové obecné principy primárního práva je možné považovat zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti (čl. 18 SFEU) a principy dovozené ESD ze základních svobod, zejména z volného pohybu zboží (čl. 34-36 SFEU), svobody usazování (čl. 49-55 SFEU) a volného pohybu služeb (čl. 56-62 SFEU).³⁵ Význam primárního práva tkví však zejména v tom, že poskytuje základnu pro tvorbu předpisů obsahující normy EMPS.

S EMPS byla spojena již Smlouva o založení EHS z roku 1957, konkrétně čl. 220 SEHS (čl. 293 SES), na jehož základě vznikla první generace pravidel

³³ Terciární právo tvořily smlouvy, které mezi sebou uzavíraly členské státy k plnění úkolů stanovených právem ES na základě čl. 293 SES. Zpočátku patřilo k nejvýznamnějším pramenům EMPS. Tuto podobu měla např. Bruselská úmluva o pravomoci soudů a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968, jež stejně jako další smlouvy byla nahrazena nařízením na základě Amsterodamské smlouvy z roku 1997. Od této doby význam tohoto článku upadal a Lisabonskou smlouvou byl zcela zrušen. Nicméně pro výklad má svou váhu a to zejména ve vztahu k Římské úmluvě (více kap. 2.1.1).

³⁴ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 232-233.

³⁵ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 38.

mezinárodního práva soukromého, tzv. terciární právo. Po Jednotném evropském aktu z roku 1986 došlo k rozšíření spolupráce členských států na oblasti původně SEHS neupravené. Začaly vznikat první směrnice v oblasti ochrany spotřebitele, obsahující i kolizní normy, např. směrnice č. 85/577/EHS z r. 1985, o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory.

Další rozvoj EMPS přinesla Maastrichtská smlouva, resp. Smlouva o založení EU z roku 1992. Vedle Evropských společenství vytvořila další dva pilíře - společná zahraniční a bezpečnostní politika a spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí. Umožnila vznik úmluv uzavřených mezi členskými státy v oblasti procesního práva, a tak realizaci soudní spolupráce v občanských věcech. Od té chvíle bylo možné uskutečňovat spolupráci v oblasti MPS jak v rámci SES, tak SEU, ale pouze na bázi mezinárodních smluv mezi členskými státy.

Zásadní průlom znamenalo přijetí Amsterodamské smlouvy v roce 1997. Vyhlásila „*prostor svobody, bezpečnosti a práva*“. V rámci novelizované SES byla nově vytvořena hlava IV, nazvaná „*Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob*“ (čl. 61-69 SES). Tím byla tato problematika převedena ze třetího, unijního pilíře, zakotveného v SEU, do pilíře prvního, zahrnutého SES. Nový přístup k regulaci této oblasti zakotvil především čl. 65 SES, nazvaný „*Soudní spolupráce v občanských věcech*“, jenž stanovil, že opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem vydaná podle čl. 67 SES, pokud je to nutné k náležitému fungování vnitřního trhu, zahrnují zlepšení a zjednodušení systému mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností, spolupráci při opatrování důkazů, jakož i uznání a výkon soudních a mimosoudních rozhodnutí v občanských věcech; podporu slučitelnosti kolizních norem platných v členských státech a předpisů k řešení konfliktů pravomocí a odstraňování překážek hladkého průběhu občanskoprávních řízení, v případě nutnosti podporou slučitelnosti předpisů občanského práva procesního platných v členských státech.

Opatření v této oblasti přijímala Rada výhradně na návrh Komise v tzv. spolurozhodovací proceduře. Niceská smlouva z roku 2001 tento postup upravila tak, že Rada schvalovala právní akty kvalifikovanou většinou, ale pro oblast rodinného práva se předpokládala jednomyslnost, tedy konzultační proceduru.

EMPS se také významně dotýká Lisabonská smlouva z roku 2007, jež vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Nejprve je nutné zmínit i některé změny, které přímo nesouvisí s EMPS, avšak velmi podstatně jej ovlivňují.³⁶ Lisabonská smlouva zejména dává právní subjektivitu Evropské unii, činí z ní nástupkyni Evropského společenství³⁷, s tím souvisí přejmenování Smlouvy o založení ES na Smlouvu o fungování Evropské unie. V důsledku Lisabonské smlouvy je zrušena Maastrichtskou smlouvou založená pilířová struktura Evropské unie. Tato skutečnost se také projevuje v ukončení dělení práva na komunitární právo či právo ES a na právo unijní. Nyní se používá jednotné označení právo EU nebo unijní právo. Lisabonskou smlouvou byly také upraveny legislativní procesy a institucionální struktura, např. Evropský soudní dvůr byl přejmenován na Soudní dvůr Evropské unie.³⁸ Zde byly pouze nastíněny základní změny bez bližšího prozkoumání a zhodnocení, pro které zde ani není místo. Záměrem bylo spíše upozornit, že k jistým změnám došlo a že je nyní nutné i EMPS posuzovat v jejich světle.

Samotné podstaty EMPS se Lisabonská smlouva nedotkla nijak zásadním způsobem. Lisabonská smlouva hlavu IV SES dosud označovanou „*Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob*“ přemístila do hlavy V SFEU a označila ji jako „*Prostor svobody, bezpečnosti a práva*“. Problematika EMPS se stala samostatnou kapitolou v rámci této hlavy, jedná se nyní o kapitolu 3 „*Justiční spolupráce v občanských věcech*“. Základem pro novotvorbu v oblasti EMPS se stal čl. 81 SFEU, oproti čl. 65 SES došlo k precizování ustanovení a k rozšíření záběru společné právní úpravy v oblasti MPS, jelikož čl. 81 odst. 2 SFEU nevyžaduje nutně podmínku nezbytnosti řádného fungování vnitřního trhu, je nyní pouze jedním z možných důvodů pro vytváření předpisů v oblasti MPS. Nebyl dotčen ani postup přijímání opatření pro sbližování právních předpisů – stále se jedná o spolurozhodovací proceduru podle

³⁶ Srov. Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, s. 4-60.

³⁷ Srov. čl. 1 SEU ve znění Lisabonské smlouvy.

³⁸ Přestože došlo ke změnám ohledně soudního orgánu Evropské unie, stále pro něj budu používat zkratku ESD, která je obecně zavedená.

čl. 251 SES, nyní čl. 294 SFEU. Pro oblast rodinného práva byla zachována jednomyslnost, avšak byl zde zakotven postup, jehož prostřednictvím lze i v této oblasti využít řádného legislativního postupu, tedy spolurozhodovací procedury, v níž je zapojena jak Rada, tak EP. Do rozhodování o tom, že v oblasti rodinného práva má být využit postup podle čl. 294 SFEU, jsou zapojeny dokonce i národní parlamenty. Pokud s tímto návrhem jen některý vysloví nesouhlas, není rozhodnutí přijato.

K nejvýraznější změně došlo ve způsobu rozhodování o předběžné otázce v EMPS. Režim rozhodování o předběžné otázce byl podřízen obecnému režimu podle čl. 234 SES, nyní čl. 267 SFEU. Již tedy neplatí postup podle čl. 68 SES, který stanovil, *jestliže v určité věci, která je předmětem řízení zahájeného u soudu členského státu, jehož rozhodnutí již nemůže být napadeno opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, vyvstane otázka výkladu této hlavy nebo platnosti výkladu aktů vydaných orgány Společenství na základě této hlavy, požádá tento soud ESD o rozhodnutí o této otázce, jestliže je považuje za nutné k vydání svého rozsudku*. Nyní platí podle čl. 267 SFEU, že *ESD má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se výkladu Smluv (míněno SFEU a SEU), platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty EU, vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat ESD o rozhodnutí v této otázce, vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na ESD*.

1.4.1.2 Sekundární právo

Pravomoc vydávat akty sekundárního práva v oblasti EMPS, jež jsou včetně jejich charakteristik uvedena v čl. 288 SFEU, je zakotvena v primárním právu zejména v čl. 81 SFEU. Sekundární právo tvoří nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska.

Nařízení je obecné povahy. Je závazné ve všech svých částech a přímo použitelné ve všech členských státech. Veškeré orgány členského státu, správní

úřady i soudy mají povinnost nařízení aplikovat, zavazuje bezprostředně také soukromé osoby na území členských států. Nařízení také nevyžaduje jakoukoli inkorporaci či transformaci do vnitrostátního právního řádu. Avšak výjimečně k vnitrostátnímu provedení nařízení dochází. Příkladem v oboru mezinárodního práva soukromého je novela zákona ZMPSaP provedená na základě zákona č. 361/2004 Sb., která v rámci ZMPSaP vytvořila nový oddíl 4., označený „*Zvláštní ustanoví o uznání a výkonu některých cizích rozhodnutí*“.³⁹ Díky přímému účinku a bezprostřední použitelnosti je ideálním prostředkem pro vytváření jednotné právní úpravy v členských státech.

Směrnice je závazná pro každý členský stát co do výsledku, kterého má být dosaženo, ale volba formy a prostředků se ponechává na vůli členského státu. Obsahuje lhůtu, do které je třeba její cíle vnitrostátně provést. Směrnice není tedy bezprostředně použitelná. Přímý účinek, pro který se cení nařízení, má směrnice jen za jistých okolností. Jestliže členský stát směrnici neprovedl ve stanovené lhůtě, její ustanovení naplňují požadavky vytvořené judikaturou Evropského soudního dvora (např. rozhodnutí C-41/74 Van Duyn, rozhodnutí C-6/90 Francovich) – jasnost, konkrétnost a bezpodmínečnost, stává se směrnice přímo použitelná. V těchto právních předpisech lze najít kolizní a procesní normy v souvislosti s úpravou jednotlivých oblastí soukromého práva v rámci EU jako ochrana spotřebitele nebo úprava obchodních společností, příhraničních fúzí apod. Oproti nařízení je směrnice vhodná spíše k harmonizaci práva jednotlivých členských států než k její unifikaci.

Rozhodnutí, doporučení a stanoviska mají nesporné místo mezi prameny práva EU, avšak v EMPS se vyskytují pouze vzácně. Rozhodnutí se mohou uplatnit v justiční spolupráci. Doporučení a stanoviska mohou mít interpretační význam.

³⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 40.

1.4.1.3 Mezinárodní smlouvy uzavřené EU

Mezinárodní smlouvy uzavřené EU nabývají jako pramen práva EMPS na významu zejména díky tomu, že se od 3. 4. 2007 účastní Evropská unie, tehdy ještě Evropské společenství, Haagské konference mezinárodního práva soukromého, jež je nejvýznamnější mezinárodní organizací v této oblasti. Možnost uzavírat mezinárodní smlouvy mezi EU a třetími státy nebo mezinárodními organizacemi umožňuje čl. 216 SFEU a jeho odst. 2 výslovně stanoví, že *dohody uzavřené Unií jsou závazné pro orgány Unie i pro členské státy*, tedy stávají se pramenem práva EU. Tuto skutečnost potvrdil již dříve ESD svou judikaturou (např. rozhodnutí C-181/73 Haegemann).

1.4.2 Vztah jednotlivých pramenů práva EU

Problematika vztahů jednotlivých pramenů práva je velmi komplikovaná a obsáhlá, proto zde bude představena jen v mezích nutných pro tuto práci.⁴⁰ Právní předpisy v rámci systému práva EU nejsou v rovnocenném postavení. Primární právo je nadřazené všem ostatním pramenům unijního práva. Vzájemné vztahy mezi akty sekundárního práva řeší především tyto právní normy samy, nebo se uplatní obecné zásady, zejména *lex posteriori derogat priori* a *lex specialis derogat generali*.

Mezinárodní smlouvy uzavřené EU zauímají postavení nadřazené sekundárnímu právu, což potvrdil i ESD ve své judikatuře např. rozhodnutí č. 40/72 Schröder z roku 1973.⁴¹ Aplikace mezinárodního práva má přednost před sekundárním právem EU.

Zde je na místě zmínit také vztah jednotlivých pramenů práva a mezinárodních smluv uzavřených samotnými členskými státy, ať už před vstupem nebo po vstupu do EU. Pro řešení tohoto problémů by prvním krokem mělo být zjištění, zda evropské předpisy nebo mezinárodní smlouva neobsahuje výslovnou

⁴⁰ Srov. Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006; Simon, D. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 315-318.

⁴¹ Simon, D. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 362.

právní úpravu. Pokud výslovná úprava chybí, musí se obecně hledat řešení v primárním právu EU, tzn. čl. 351 SFEU, nebo v mezinárodním právu veřejném.⁴² Zejména půjde o mezinárodní obyčeje a o Vídeňskou úmluvu o smluvním právu (vyhláška ministra zahraničí č. 15/1988 Sb.), kterou lze označit za písemné vyjádření zcela ustáleného obecně platného práva, týkajícího se sjednávání mezinárodních smluv mezi státy.⁴³

V případě budoucí účasti členských států v mezinárodních smlouvách se jeví situace jasně. *EU si reklamuje při uzavírání smluv spadající do sféry EMPS, přesněji v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech, výlučnou pravomoc, viz posudek ESD 1/03 „Luganská úmluva II“ z roku 2007.*⁴⁴ Tuto skutečnost zároveň výslovně vyjadřuje čl. 3 SFEU. EU má výlučnou pravomoc, pokud je uzavření mezinárodní smlouvy *stanoveno legislativním aktem Unie nebo je nezbytné k tomu, aby Unie mohla vykonávat svou vnitřní pravomoc, nebo pokud její uzavření může ovlivnit společná pravidla či změnit jejich působnost.*

1.5 Principy aplikace EMPS

*Koexistence unijního práva a práv členských států si vyžádala stanovení určitých aplikačních zásad, které umožňují účinnou a užitečnou aplikaci práva EU.*⁴⁵ Tyto obecné principy platí také pro EMPS.

Základním principem práva EU je jeho aplikační přednost před národním právem členského státu. Tato zásada vytvořená judikaturou ESD (rozhodnutí C-26/62 Van Gen den Loos, rozhodnutí C-6/64 Flaminio Costa v. E.N.E.L.), se uplatní v případě střetu právní normy EU s obdobnou normou právního řádu

⁴² Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 56.

⁴³ Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné. I. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, 136.

⁴⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 63.

⁴⁵ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 291.

členského státu. Z hlediska rozhodovací praxe princip aplikační přednosti obecně znamená, že národní orgány mají povinnost v případě konfliktu mezi přímo aplikovatelným pravidlem práva EU a vnitrostátním pravidlem použít pravidlo unijní a neaplikovat s ním neslučitelné pravidlo vnitrostátní.

Přímý účinek způsobuje přímou aplikovatelnost práva EU, tzn., k aplikaci některých aktů práva EU orgány členských států není nutná ani přípustná jakákoli recepce jejich vnitřním zákonodárstvím. Tento princip však v sekundárním právu platí jen pro nařízení. V případě směrnic se uplatní jen za určitých podmínek. Dalším důsledkem přímého účinku je možnost fyzických nebo právnických osob dovolat se před příslušným soudem práva podle normy, na níž se takové pravidlo zakládá, přestože tyto osoby nemusí být jejími adresáty. Terminologicky se často účinnost unijní normy bez recepce do národního práva nazývá bezprostřední použitelností, zatímco schopnost založit práva a povinnosti subjektů se označuje přímým účinkem.⁴⁶

Dalším principem je nepřímý účinek. Spočívá v povinnosti eurokonformního výkladu vnitrostátního práva členských států. Členské státy mají povinnost vykládat své národní právo tak, aby bylo dosaženo cíle normy.⁴⁷ Tento princip bývá nejčastěji zmiňován v souvislosti se směrnicemi. Z hlediska MPS je potřebné jít ještě dále a položit si otázku, zda je rovněž nezbytné vykládat eurokonformně právo jiného členského státu, na které odkáže kolizní norma. Za relevantní v tomto směru lze považovat rozhodnutí ESD C-157/86 Murphy, z něhož je dovozováno, že *soudce musí postupovat v případě aplikace práva jiného členského státu stejně jako při výkladu a aplikaci práva vlastního, ovšem s výhradami, které obecně platí pro používání cizího práva.*⁴⁸ Má tedy za povinnost eurokonformně vykládat i právo jiného členského státu.

⁴⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 295.

⁴⁷ Tamtéž, s. 306.

⁴⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 99-100.

Při výkladu a aplikaci práva třetího, tedy nečlenského, státu, jako rozhodného práva, které je v rozporu s předpisy evropského práva, lze obecně vyjít ze zásady přednosti evropského práva, včetně principů vytvořených judikaturou ESD. V případě, že by se výsledek použití zahraničního práva dostal do rozporu s evropským právem, je možné dospět k závěru, že takové ustanovení zahraničního práva by se nepoužilo. Otázkou je, jestli se dá ještě hovořit v tomto případě o eurokonformním výkladu, když se nevykládá národní právo členského státu. Záleží na tom, jak chápat pojem eurokonformní výklad. I kdyby již o něj nešlo, ustanovení práva nečlenského státu by se neužilo s ohledem na klasické prostředky MPS, používaných k odvrácení takové aplikace cizího práva, která je zjevně neslučitelná s národním veřejným pořádkem.⁴⁹ Neboť, jak řekl ESD v rozhodnutí C-6/64 Flaminio Costa v E.N.E.L. z 15.7. 1964, SES, nyní SFEU, vytvořila vlastní právní řád, který se stal nedílnou součástí právních řádů členských států a který jejich soudy musí aplikovat.

Z hlediska aplikace EMPS je také významná judikatura ESD, jež napomáhá vnitrostátním soudům zajistit jednotný výklad, a tak aplikaci evropského práva, ve všech členských státech. Významným institutem je tak pravomoc ESD rozhodovat o předběžných otázkách ohledně výkladu zakládacích smluv a aktů přijatých orgány EU.

⁴⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 100.

2. Římská úmluva a Nařízení Řím I

2.1 Vznik Římské úmluvy a Nařízení Řím I⁵⁰

Římská úmluva, oficiálním označením Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, byla sjednána a otevřena k podpisu v červnu 1980, avšak v platnost vstoupila až 1. dubna 1991.⁵¹ Některé státy nevyčkávaly jejího vstupu v platnost a inkorporovaly její ustanovení do svého MPS. Mezi ně patřily Belgie, Lucembursko, Dánsko, Nizozemí a Německo.⁵² Objevily se tak ale určité odchylky od jejího textu.⁵³

Římské úmluvy se mohly účastnit pouze členské státy ES. Skutečnost, že se jednalo o omezenou regionální smluvní úpravu, potvrdil i závěr ŘÚ, v němž smluvní strany vyjádřily názor, že každý stát, který se stane v budoucnu členem ES, by měl k Římské úmluvě přistoupit. Nové členské státy proto podepisovaly přístupové dohody, Řecko v r. 1984, Španělsko a Portugalsko v r. 1992, Rakousko, Finsko a Švédsko v r. 1996, Česká republika, Kypr, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko v r. 2004. Bulharsko a Rumunsko k ŘÚ přistoupily již přímo v Protokolu o podmínkách a pravidlech přijetí do EU (Úř. věst. L 157,45 z 21. 6. 2005).

Římskou úmluvu v roce 1988 doplnily dva protokoly týkající se jejího výkladu a přenesení pravomocí na ESD, které vstoupily v platnost v roce 2004.

Vývoj v oblasti MPS a také v oblasti evropské integrace značně od vzniku Římské úmluvy pokročil, proto v roce 2005 Komise vystoupila s návrhem

⁵⁰ Tato kapitola má mapovat vznik a vývoj obou právních instrumentů, proto považuji za vhodné použít terminologii a znění zakládacích smluv bez ohledu na změny provedené Lisabonskou smlouvou.

⁵¹ Srov. Giuliano, M., Lagarde, P. Report on the Convention on the Law applicable to Contractual Obligations z 31. 10. 1980, část „Introduction“, dále jen Giuliano-Lagarde, Zpráva.

⁵² Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 668.

⁵³ Reithmann, Ch., Martiny D. Internationales Vertragsrecht. 6. Auflage. Köln: 2004, s. 8 an.

přeměnit ŘÚ do komunitárního nástroje a její ustanovení modernizovat. Samotnému návrhu předcházela obsáhlá konzultace s členskými státy, ostatními orgány a občanskou společností, zejména v rámci zelené knihy z 14. 1. 2003⁵⁴. Proběhlo také veřejné slyšení v Bruselu. Z reakcí na zelenou knihu vyplynulo, že pro přeměnu Římské úmluvy na nařízení ES se vyslovila velká většina a potvrdilo se, že je nezbytné modernizovat některá z jejích pravidel. Ve stejném duchu se nesla také stanoviska Evropského hospodářského a sociálního výboru⁵⁵ a Evropského parlamentu z ledna a února 2004⁵⁶.

Návrh nařízení⁵⁷ předložila Evropská komise v prosinci 2005. Jeho schválení bylo velmi náročné a bylo výsledkem mnoha kompromisů. Konečné znění návrhu nařízení schválila Rada ministrů spravedlnosti dne 6. června 2008, následně jej přijal také Evropský parlament. Podpisy předsedy Rady a předsedy EP byly připojeny dne 17. června 2008, a tak se dovršil proces, jehož výsledkem bylo Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).⁵⁸ Tento předpis se začal používat od 17. prosince 2009. Právním základem Nařízení Řím I se stala Smlouva o ES, konkrétně čl. 61 písm. c), jež Radě dával pravomoc přijmout opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech, čl. 65 písm. b) SES, čl.

⁵⁴ Zelená kniha o přeměně Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy na nástroj Společenství a o její modernizaci. KOM (2002) 654 v konečném znění.

⁵⁵ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru z 29. ledna 2004 k Zelené knize o přeměně Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy na nástroj Společenství a její modernizaci. INT/176.

⁵⁶ Usnesení Evropského parlamentu o výhledech na sblížení ustanovení procesních právních předpisů v občanských věcech v Evropské unii. KOM (2002) 654 – KOM (2002) 746 – C5-0201/2003 – 2003/2087(INI), A-50041/2004.

⁵⁷ Návrh Nařízení EP a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). KOM (2005) 650 v konečném znění. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0650:FIN:CS:PDF>. Dále jen KOM (2005) 650 v konečném znění.

⁵⁸ Srov. Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 9-12 a tam uvedená literatura.

67 SES a v návaznosti na něj čl. 251 SES, který upravoval samotný postup spolurozhodování, kterým bylo Nařízení Řím I přijato.

Důvodová zpráva k návrhu nařízení upřesnila, že není jeho cílem vytvořit nový soubor právních norem, ale přeměnit dosavadní Římskou úmluvu na nástroj práva Společenství. Provedené změny jinak měly umožnit modernizovat některá její ustanovení a vyjasnit a upřesnit její znění, a tak posílit právní jistotu bez zavádění nových prvků, které by mohly podstatně změnit stávající právní režim.⁵⁹

Důvody pro přeměnu Římské úmluvy v Nařízení Řím I se tak dají rozdělit na formální a obsahové. Základním stavebním kamenem evropské justiční spolupráce v občanských věcech jsou Nařízení Brusel I, Nařízení Řím II. Tyto instrumenty doplňovala Římská úmluva, která ovšem neměla podobu komunitárního právního nástroje.⁶⁰ Takový stav rozhodně neprospíval konzistenci EMPS a ani řádnému fungování vnitřního trhu. Podoba mezinárodní smlouvy nebyla zcela kompatibilní s nástroji EMPS, zejména její ustanovení umožňující přijímat výhrady k úmluvě, právo států přijmout nové kolizní normy pro určitou skupinu smluv spadajících do oblasti působnosti ŘÚ, právo států uzavírat mezinárodní smlouvy týkající se kolizních norem upravených ŘÚ, omezená platnost Římské úmluvy, závaznost jen pro ty státy, které ji stanoveným způsobem přijaly, možnost odchýlného znění mezi jednotlivými státy a automaticky nezaložená pravomoc ESD⁶¹.

Naproti tomu nařízení jakožto akt sekundárního práva je automaticky závazné v celém rozsahu pro všechny členské státy. Také je na rozdíl od mezinárodní smlouvy přímo použitelné ve všech členských státech v souladu se

⁵⁹ KOM (2005) 650 v konečném znění, s. 3.

⁶⁰ Římská úmluva je mezinárodní smlouva podřízená režimu mezinárodního práva. Ačkoliv jde o právní úpravu mezi státy ES, nebyla uzavřena na základě čl. 293/ex-čl.220 SES. Nejedná se tedy striktně nahlíženo o terciární právo, přesto představuje podstatný předpoklad pro dosažení cílů stanovených SES, a tak je ke komunitárnímu právu přiřazována. Více Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 61-67.

⁶¹ V době, kdy se začalo jednat o přeměně ŘÚ na nařízení, dosud nevstoupily v platnost Protokoly k ŘÚ.

SES. Není tak možné, aby vznikaly odchylky ve znění mezi jednotlivými státy. Akt práva ES automaticky podléhá interpretaci ESD, která zaručuje respektování zájmů Společenství. Jednotná interpretace je také schopná zajistit soulad výkladu Nařízení Brusel I a Římské úmluvy.

Zde je vhodné poznamenat, že ani přeměna ŘÚ v nařízení nevyřešila všechny nedokonalosti, které jí byly vyčítány. ŘÚ umožňovala podle čl. 22 smluvnímu státu při podpisu, ratifikaci, přijetí nebo schválení vyhradit si právo neuplatňovat ustanovení čl. 7 odst. 1, týkající se imperativních norem zahraničního práva, a čl. 10 odst. 1 písm. e), zahrnující pod obligační statut důsledky neplatnosti smlouvy. K čl. 7 odst. 1 ŘÚ učinily výhradu Irsko, Lucembursko, Německo, Portugalsko a Velká Británie, protože jej považovaly za příliš rámcové. Neodmítly jej z důvodu toho, že by neuznávaly použití zahraničních imperativních norem, ale spíše pro výkladové neshody o jejím významu. Výhradu k čl. 10 odst. 1 písm. e) ŘÚ učinily Itálie a Velká Británie, protože v těchto dvou státech nároky v důsledku neplatnosti smlouvy, přestože by plynuly z nesprávně uzavřené smlouvy, nejsou kvalifikovány jako smluvní.⁶²

Avšak i v případě Nařízení Řím I je možný pro některé státy odchýlný postup. Jedná se o Spojené království, Irsko a Dánsko. Podle Protokolu o postavení Spojeného království a Irska se oba státy neúčastní nástrojů v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech.⁶³ Může se zdát, že tyto státy jsou odloučeny od podílení se na harmonizaci EMPS, ale není tomu tak, protože výhrady Spojeného království a Irska vůči aplikaci nástrojů v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech lze považovat za flexibilní.⁶⁴ Mohou kdykoli oznámit, že se chtějí účastnit přijímání a používání opatření vydávaných v této oblasti, nebo kdykoli oznámit, že se chtějí účastnit již přijatého opatření.⁶⁵ Zatím

⁶² Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 240.

⁶³ Srov. čl. 1 a 2 Protokolu o postavení Spojeného království a Irska.

⁶⁴ Nielsen, P. A. Brussels I. and Denmark. Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts. 2007, Heft 6, s. 506.

⁶⁵ Srov. čl. 3 a 4 Protokolu o postavení Spojeného království a Irska.

vždy Spojené království a Irsko přistupovaly k předpisům sekundárního práva regulujícího MPS, na základě zvláštního prohlášení, tzv. opt – in. V případě Spojeného království⁶⁶ a Irska⁶⁷ je tomu tak i v případě Nařízení Řím I.

Ovšem pro Dánsko je situace jiná. Protokol o postavení Dánska nezná možnost nazývanou opt – in, kterou mají Spojené království a Irsko.⁶⁸ Může však ostatním členským státům kdykoliv v souladu se svými ústavními předpisy oznámit, že si nepřeje zcela nebo zčásti protokol využívat. Potom bude Dánsko uplatňovat v plném rozsahu všechna opatření účinná v té době.⁶⁹ Neučiní-li tak, je potřeba unifikace v oblasti MPS řešena uzavíráním zvláštních bilaterálních smluv označovaných jako tzv. paralelní dohody.⁷⁰ V současné době se projednává dvoustranná smlouva mezi EU a Dánskem, jež by rozšířila použitelnost nařízení také na Dánsko.⁷¹ Do jejího vzniku se pro něj bude uplatňovat nadále Římská

⁶⁶ Srov. Dopis č. 12143/08 ze dne 24. července 2008 od stálého zástupce Spojeného království o Nařízení č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) – Přihlášení Spojeného království. Dostupné z WWW <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st12/st12143.en08.pdf>; Stanovisko Komise k žádosti Spojeného království o přijetí Nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), KOM (2008) 730; Rozhodnutí Komise ze dne 22. prosince 2008 k žádosti Spojeného království o přijetí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), 2009/26/ES. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=486632:cs&lang=cs&list=494700:cs,486748:cs,486632:cs,&pos=3&page=1&nbl=3&pgs=10&hwords>.

⁶⁷ Srov. odrážka (44) Preambule Nařízení Řím I.

⁶⁸ Je nutné podotknout, že Lisabonská smlouva zakotvila za přesně stanovených podmínek režim opt-in také pro Dánsko. K tomu srov. čl. 8 a Přílohu Protokolu o postavení Dánska, jak vyplývá ze změn provedených Lisabonskou smlouvou.

⁶⁹ Čl. 7 Protokolu o postavení Dánska.

⁷⁰ Srov. Nielsen, P. A. Brussels I and Denmark, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2007, Heft 6, s. 506.

⁷¹ Pauknerová, M. Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské unii. *Právník*. 2005, roč. 144, č. 12, s. 1425.

úmluva s výjimkou ustanovení Nařízení Řím I upravující tzv. doložku vnitřního trhu a pojistné smlouvy.⁷²

Obsahové změny při přeměně ŘÚ v Nařízení Řím I si vyžádala nutnost modernizace některých právních řešení. Jednalo se např. o mlčky učiněnou volbu práva, pravidla o ochraně spotřebitele, otázky kogentních a imperativních norem, otázky započtení aj. Bylo nutné uvést unifikaci kolizních norem pro závazky ze smluv do souladu s velmi rozvinutým systémem sektorových směrnic, které samy často obsahují zvláštní kolizní normy. Také bylo nutné zajistit dodržování minimálních standardů práva ES, pokud jako rozhodné právo bude zvoleno právo nečlenského státu ES a pokud se všechny prvky právního vztahu budou nacházet v jednom nebo více členských státech. Od vzniku Římské úmluvy došlo také k posunu v chápání některých otázek a institutů v důsledku praxe členských států. Koncept Nařízení Řím I ovlivnila zčásti i rozhodovací činnost ESD, např. rozsudek ve věci Tacconi (rozhodnutí C-334/00), pokud jde o vymezení smluvního a deliktního jednání, nebo rozsudek ESD ve věci Ingmar (rozhodnutí C-381/98), týkající se vytyčení hranic autonomie vůle stran. Změnil se i celkový přístup k určování rozhodného práva, pokud si jej strany samy nezvolí.⁷³

2.2 Struktura Římské úmluvy a Nařízení Řím I

Římská úmluva i Nařízení Řím I jsou souborem unifikujícím kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy. Oba právní nástroje vycházejí z vnímání MPS jako souboru norem upravujících soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem a norem procesních, avšak ani jeden z nich posledně jmenované normy neobsahuje. Procesní normy jsou upraveny pro věci občanské a obchodní v Nařízení Brusel I, jež společně s Římskou úmluvou, resp. Nařízením Řím I, a Nařízením Řím II vytvářejí ucelenou úpravu oblasti závazkových vztahů s mezinárodním prvkem.

⁷² Srov. čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I.

⁷³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008., s. 255.

Zároveň mají Římská úmluva a Nařízení Řím I podobnou strukturu a vycházejí ze stejných základních principů. Římská úmluva se skládá ze tří hlav. Hlava první upravuje působnost úmluvy. Hlava druhá obsahuje konkrétní pravidla pro určení rozhodného práva, jednak obecně a jednak pro určité druhy kontraktů zvlášť, také však klade meze obligačnímu statutu. Zároveň se zabývá obecnými otázkami mezinárodního práva soukromého jako zpětný a další odkaz, či veřejný pořádek a otázkami vztahu k jiným právním nástrojům.

Nařízení Řím I se člení na čtyři kapitoly. První kapitola pokrývá působnost nařízení. Druhá obsahuje pravidla pro určení obligačního statutu obecně a pro některé typy smluv zvlášť. Zároveň také hovoří o tom, na jaké otázky se právo, kterým se řídí smlouva, ještě vztahuje a na jaké už ne. Třetí kapitola se zabývá otázkami obecného mezinárodního práva soukromého jako zpětný a další odkaz. Také upravuje vztah k jiným právním nástrojům či časovou působnost nařízení.

Základními stavebními kameny jak Římské úmluvy, tak Nařízení Řím I jsou následující principy - autonomie vůle a princip ochrany slabší smluvní strany.

2.3 Působnost a mezinárodní prvek

Římská úmluva i Nařízení Řím I podrobně vymezují svou působnost z hlediska časového, věcného a osobního. Jak ŘÚ, tak Nařízení Řím I nepůsobí retroaktivně. V čl. 17 ŘÚ stanoví, že *se ve smluvním státě vztahuje na smlouvy uzavřené po dni, ke kterému vstoupí pro dotyčný stát v platnost.*⁷⁴ Podobně zákaz zpětné účinnosti definuje i čl. 28 Nařízení Řím I, podle něhož *se použije na smlouvy uzavřené po 17. prosinci 2009.* Na smlouvy uzavřené dříve se v obou případech budou aplikovat dosavadní předpisy. Neplatí to např. v případě Švédska či Nizozemí, kde se ŘÚ použije i na smlouvy před jejím vstupem v platnost.⁷⁵

Z hlediska věcné působnosti volí jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I kombinaci pozitivního a negativního vymezení. Římská úmluva se vztahuje na

⁷⁴ Např. v ČR se ŘÚ užije na smlouvy uzavřené po 1. 7. 2006.

⁷⁵ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008., s. 215

závazky ze smluv a Nařízení Řím I na *smluvní závazkové vztahy*.⁷⁶ Tyto pojmy jsou v zásadě shodné, avšak ani jeden z těchto právních nástrojů nenabízí jejich bližší definici. Proto je nutné při jejich interpretaci vyjít z negativního vymezení věcné působnosti v čl. 1 odst. 2 a 3 ŘÚ a čl. 1 odst. 1, 2 a 3 Nařízení Řím I. Bylo by také vhodné přihlídnout ke skutečnosti, že Římská úmluva, resp. Nařízení Řím I, tvoří v oblasti EMPS doplňující se soubor s Nařízením Brusel I (dříve Bruselskou úmluvou) a Nařízením Řím II, a tak konfrontovat pojmy s vymezením mimosmluvního závazku obsaženého v Nařízením Řím II a s tím, jak se na problematiku sporů ze smluv dívá judikatura k Nařízením Brusel I. Tuto skutečnost je nutné si uvědomit i při interpretaci ostatních pojmů obsažených jak v Římské úmluvě, tak Nařízením Řím I, například také u pojmu v čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím I specifikující pojem smluvního závazku, a to *smluvní závazkové vztahy podle občanského a obchodního práva*. Z rozhodovací praxe ESD je možné dovodit, že rozhodující element pro posouzení, zda jde o občanskoprávní či obchodní věc, je právní vztah mezi stranami a nikoli povaha soudu, u něhož je případ rozhodován. Nařízení Řím I je tedy nutné aplikovat bez ohledu na to, zda se věc projednává v trestním, pracovním či správním soudnictví. Zároveň skutečnost, že jednou ze stran smlouvy je veřejnoprávní subjekt, automaticky neznamená, že by Nařízením Řím I nebylo možno použít. Záleží na tom, z jaké pozice tento subjekt do smlouvy vstoupil. Pokud bude vykonávat svou veřejnou pravomoc, bude aplikace Nařízení Řím I vyloučena.⁷⁷

Při srovnání negativního výčtu týkajícího se věcné působnosti Římské úmluvy a Nařízení Řím I lze dojít k závěru, že je zde velká míra shody, pouze některá ustanovení Nařízení Řím I zčásti upřesňuje. Shodně se ŘÚ ani Nařízením Řím I nepoužijí na otázky týkající se osobního statutu nebo způsobilosti fyzických osob k právům a právním úkonům, s výjimkou nezpůsobilosti k uzavření smlouvy, pro niž je stanovena zvláštní kolizní norma. Dále jsou z působnosti vyloučeny rodinné a dědické právo, závazkové vztahy ze směnek, šeků a jiných

⁷⁶ Srov. čl. 1 odst. 1 ŘÚ a čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím I.

⁷⁷ Garcimartín Alférez, F., J. The Rome I regulation: Much ado about nothing? The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-62-63.

převoditelných cenných papírů, rozhodčí smlouvy, dohody o volbě soudu a otázky zakládání trustů a vztahy mezi zakladateli trustu, správci trustu a oprávněnými osobami. Není jich možné použít ani pro otázky upravené právem obchodních společností, jelikož jak uvádí Zpráva k ŘÚ, tak v oblasti práva obchodních společností bylo dosaženo vysokého stupně harmonizace dle SES, nyní SFEU.⁷⁸ Dokazování a soudní řízení je vyloučeno s výhradou, že se právo rozhodné pro smlouvu použije v rozsahu, *v jakém pro smluvní závazkové vztahy stanoví pravidla pro použití právních domněnek nebo určení důkazních břemen, a pro zhodnocení důkazů a způsobu jejich provedení.*⁷⁹ Otázka důkazního břemene musí být obsažena přímo v materiální normě.⁸⁰

Nařízení Řím I se od Římské úmluvy liší v tom, že již obecně zahrnuje úpravu pojistné smlouvy a vylučuje pouze specifické pojistné smlouvy, přímo vymezené v čl. 1 odst. 2 písm. j) Nařízení Řím I. Pojistná smlouva byla do Nařízení Řím I včleněna až v průběhu, resp. v závěru přípravných jednání. Nařízení Řím I kromě toho také výslovně vylučuje závazky vyplývající z předmluvního jednání, na které se vztahuje čl. 12 Nařízení Řím II. Explicitní vyloučení této otázky je však pouze relativní. Čl. 12 Nařízení Řím II totiž jako hraniční určovatel používá *lex causae*, se kterým *culpa in contrahendo* souvisí, čímž vlastně odkazuje zpět na použití Nařízení Řím I.⁸¹ Předmluvní jednání však vylučuje ze své působnosti, ačkoliv ne explicitně, i Římská úmluva, protože závazky vzešlé z předmluvního jednání by měly být považovány za mimosmluvní.⁸² Zároveň Nařízení Řím I obsahuje generální klauzuli, že se

⁷⁸ Plender, R. *The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*. 2nd edition. London: Sweet Maxwell, 2001, s. 74.

⁷⁹ Čl. 14 ŘÚ a čl. 18 Nařízení Řím I.

⁸⁰ Rozehnalová, N., Týč, V. *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 156.

⁸¹ Garcimartín Alférez, F. J. *The Rome I Regulation: Much ado about nothing?*. *The European Legal Forum*. 2008, is. 2, s. I-64.

⁸² Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 688-689.

Nařízení Řím I nevztahuje zejména na věci daňové, celní či správní. Takové obecné vyloučení v Římské úmluvě není.

Jednou z věcí, která měla být v rámci vzniku Nařízení Řím I modernizována, a nikoli uvedena do souladu s nařízením Brusel I a Řím II, bylo začlenění kolizní normy pro otázky smluv uzavřených prostřednictvím zprostředkovatele. V ŘÚ tato otázka nebyla upravena. Důvodem byla jak rozdílnost vnitrostátních kolizních norem v době, kdy se ŘÚ sjednávala, tak existence Haagské úmluvy ze dne 14. března 1978 o právu použitelném na smlouvy uzavřené zprostředkovateli. Jelikož tuto úmluvu podepsaly a/nebo ratifikovaly pouze tři členské státy a jelikož podoby řešení na vnitrostátní úrovni se sblížily, toto vynětí již nebylo opodstatněné, proto se uvažovalo o samostatné kolizní normě pro tyto druhy vztahů.⁸³ Nakonec k tomuto záměru nedošlo.

Vedle vymezení věcné působnosti je pro unifikaci v oblasti MPS nutné vymezit mezinárodní prvek. Římská úmluva ani Nařízení Řím I tento pojem nedefinují, ale je podle nich dán ve stejných situacích, zejména v případě, že smluvní závazky mají vztah k různým právním řádům.⁸⁴ Mezinárodní prvek se vyskytuje podle nich také v situacích kolizí dvou oblastních právních řádů v rámci jednoho státu.⁸⁵ Dostatečně významný je mezinárodní prvek dokonce i v případě pouhé volby cizího práva ve smlouvách jinak souvisejících s jedinou zemí, tzv. *single-country contracts*.⁸⁶

Vymezení personálně prostorové působnosti s sebou nese určité problémy. Jednak je nutné rozlišit situaci, kdy se kolizní úprava obsažená v Římské úmluvě a Nařízení Řím I použije obecně. To znamená, že právo podle nich určené se aplikuje i v případě, že se nejedná o právo smluvního či členského státu EU.⁸⁷

⁸³ Srov. KOM (2005) 650 v konečném znění., s. 7.

⁸⁴ Srov. čl. 1 odst. 1 ŘÚ a čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím I.

⁸⁵ Srov. čl. 19 ŘÚ a čl. 22 Nařízení Řím I.

⁸⁶ Srov. čl. 3 odst. 3 ŘÚ a čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I.

⁸⁷ Srov. čl. 2 ŘÚ a čl. 2 a čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I.

Tyto kolizní normy lze označit za tzv. lois uniformes.⁸⁸ A jednak odlišit univerzální charakter norem obsažených v Římské úmluvě a Nařízení Řím I. Posledně zmiňovaný názor však vyvolává poměrně rozsáhlou diskuzi.

MPS je svou povahou spíše univerzální povahy, jeho normy se použijí na soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem nejen uvnitř, ale i mimo EU. A pokud tedy problematiku MPS začne upravovat také právo EU, naskýtá se otázka, zda na tomto pojetí setrvat nebo se spíše přiklonit k partikularitě, a tak normy EMPS aplikovat pouze v rámci intra-unijním. V konkrétních předpisech EU řešení najít nelze, protože se v tomto liší. Typickým příkladem univerzální aplikovatelnosti jsou Římská úmluva a Nařízení Řím I a naopak příkladem partikulární použitelnosti Nařízení Brusel I. Odpovědi se různí i na úrovni teoretické. Podle některých autorů může být čl. 65 SES, nyní čl. 81 SFEU, interpretován tak, že je žádoucí přijímat předpisy mezinárodního práva soukromého, které budou mít jednotný rozsah aplikace z hlediska třetích států.⁸⁹ Jiné názory pohlížejí na čl. 65 SES, nyní čl. 81 SFEU, poněkud střízlivěji a dospívají k závěru, že rozsah jeho aplikace je omezen na případy uvnitř EU a že otázka jeho univerzální aplikace není v dohledné době obecně dosažitelná.⁹⁰ Jediným určitým závěrem v této diskuzi je potřeba rozlišit, zda se jedná o použitelnost kolizních norem nebo norem mezinárodního civilního procesního práva.

⁸⁸ Srov. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008., s. 113-121.

⁸⁹ Basedow, J. The Communitarization of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam. *Common Market Law Review*. 2000, vol. 37, is. 3, s. 702.

⁹⁰ Remien, O. European private international law, the European Community and its emerging area of freedom, security and justice. *Common Market Law Review*. 2001, vol. 38, is. 1, s. 76.

3. Obligační statut podle Římské úmluvy a Nařízení Řím I

Obligační statut je právní řád určený pomocí kolizní normy, jímž se řídí závazkový právní vztah. Zásadně platí, že závazkový právní vztah se řídí stejným právem od svého vzniku až do svého zániku. Existují však otázky, které nutně obligační statut sledovat nemusí. Mezi ně patří posuzování způsobilosti k právům a právním úkonům, forma právního úkonu, otázky týkající se utváření smluvního konsensu (projevy vůle účastníků zahrnuté v návrhu na uzavření smlouvy a v přijetí tohoto návrhu, omyl, donucení apod.), incidenční otázky, tj. otázky převzetí zboží, zjišťování vad apod., věcněprávní účinky smlouvy, změny závazku, zajištění závazku, následky porušení závazku nebo zánik závazku.⁹¹ *Vyčleněním uvedených skutečností a otázek, které se mohou řídit jiným právním rádem než obligačním statutem, se stanoví meze obligačního statutu.*⁹²

3.1 Určení obligačního statutu

3.1.1 Volba práva

Volba práva, jak již bylo zmíněno výše, je hraničním určovatelem. Rozumí se jí shodný projev vůle účastníků soukromoprávního vztahu s mezinárodním prvkem na tom, jakým právem se tento jejich vztah bude řídit. Možnost zvolit si právo, kterým se závazek bude řídit, musí mít základ v pozitivním právním řádu. Jedná se o samostatné smluvní ujednání, které ač je právně nezávislé na smlouvě, bývá její součástí.⁹³

⁹¹ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 297-304.

⁹² Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 297.

⁹³ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 128-130; Růžička, K. Volba práva. Právo a podnikání. 1996, roč. V, č. 1, s. 11-15.

Některé právní řády, mezi nimi i český právní řád, uznávají neomezenou volbu práva, při níž si strany mohou zvolit jakýkoli platný právní řád. Existují však i právní řády, podle nichž strany takto neomezeně volit nemohou. Mezi ně patří polský právní řád, který dovoluje zvolit si takové právo, které má k závazku vztah. Strany, pokud volí rozhodné právo, mohou využít pouze právo, které je na určitém území platné, tedy je na tomto území všeobecně uznáváno a aplikováno a jeho dodržování a případné vynucování zajišťují mocenské orgány státu. Mezinárodními obchodními zvyklostmi, pravidly slušnosti apod. se právní vztah může řídit jen v těch mezích, jaké připouští rozhodné právo. Nejjednodušší se zdá být jejich inkorporace do smlouvy. Inkorporovaná ustanovení poté vystupují nikoli jako zákon, ale pouze jako část smluvního ujednání.⁹⁴ Samostatně jako rozhodné právo tato pravidla být zvolena v zásadě nemohou (více níže).

Z teoretického hlediska může být volba práva učiněna buď výslovným projevem vůle, písemně či ústně, nebo také konkludentně (mlčky), pokud z chování stran právního vztahu se dá bez pochyby usuzovat na projev vůle směřující k použití určitého práva. Při výslovné volbě práva strany zvolí přímo určité právo. Může se jednat o právo, které je jim blízké, je podobné jejich domácímu právnímu řádu, nebo je nějak spojeno s konkrétní smlouvou, zejména je pro konkrétní předmět smlouvy obecně považováno za velmi výhodné.⁹⁵ Někdy však strany provedou volbu takového práva, které nemá žádný vztah ke smlouvě ani ke stranám, zvolí si neutrální právo. Jako příklad lze uvést soukromoprávní vztah mezi státy, kde volba neutrálního práva znamená jedinou alternativu.⁹⁶ V takových případech se jako ono neutrální právo volí právo států, jež jsou mezinárodním společenstvím považovány dlouhodobě za neutrální, např. právo

⁹⁴ Dicey, A. V, Morris, J. H. C. *The Conflict of Laws*. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1226-1227.

⁹⁵ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 700-701.

⁹⁶ Dicey, A. V, Morris, J. H. C. *The Conflict of Laws*. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1218.

švédské nebo švýcarské.⁹⁷ Naopak o volbu práva mlčky by šlo v případě, že by účastníci neprovedli volbu práva výslovně, ale ve smluvních ustanoveních by byl odkaz na určité paragrafy konkrétního zákona (např. rakouského HGB) nebo by byl použit právní institut, typický pouze pro určitý právní řád.⁹⁸ S tímto souvisí otázka, zda se stejně jako v případě mezinárodních obchodních zvyklostí jedná o inkorporaci, nebo zda odkaz na určité paragrafy je skutečně vhodnější považovat za volbu práva. Přistoupit na řešení v podobě inkorporace s sebou nese praktické výhody. Soud rozhodující o sporu nemusí dokazovat existenci cizího práva, protože jen interpretuje ustanovení smlouvy, a tak nemusí aplikovat cizí právo. Zároveň strany, pokud dojde ke změnám ve zvoleném právu, nemusí je promítat do vzájemných smluvních vztahů, protože inkorporovaná ustanovení na nich nejsou závislá.

Je možné také uvažovat o hypotetické volbě práva. Protože si účastníci sami právo nezvolili, soudce rozhodující spor ze soukromoprávního vztahu s mezinárodním prvkem, ho sám vyhledá. Vybere právo, které by podle jeho názoru účastníci zvolili, pakliže by o volbě práva uvažovali. Nejde o projev autonomie vůle účastníků.⁹⁹ Při úvahách nad tím, zda takovou volbu práva uznat či ne, je nutné mít na paměti, že o projevené vůli nesmí být pochybnost. Hovoří se také o dodatečné volbě práva, kdy si účastníci sporu zvolí rozhodné právo až v okamžiku projednávání tohoto sporu před soudem. Jednou zvolené právo je také možné změnit. Strany, pokud chtějí, mohou za rozhodné právo zvolit více právních řádů než jeden. V tomto posledním případě z logiky věci vyplývá, že na každou část právního vztahu může dopadat jen jeden právní řád. Pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o neurčitý, nesrozumitelný, a proto neplatný projev vůle.¹⁰⁰

⁹⁷ Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 122.

⁹⁸ Růžička, K. Volba práva. Právo a podnikání. 1996, roč. V, č. 1, s. 13.

⁹⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁰⁰ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 128-135.

3.1.1.1 Římská úmluva

Římská úmluva vychází ze zásady smluvní autonomie vyjádřený v institutu volby práva. Odráží princip, který byl v době přijetí ŘÚ zakotven v právních řádech či judikatuře všech tehdejších smluvních států ŘÚ.¹⁰¹ Úpravu institutu volby práva obsahuje čl. 3 ŘÚ. Samotná volba je traktována relativně velmi liberálně.

Základní kolizní norma stanoví, že smlouva se řídí právem, které si strany zvolí. Podoba volby práva je upravena v čl. 3 odst. 1 ŘÚ, který stanoví, že *volba musí být vyjádřena výslovně nebo vyplývat s dostatečnou jistotou z ustanovení smlouvy nebo okolností případu*. V každém případě musí jít o skutečnou volbu rozhodného práva.¹⁰² Vyloučena je možnost tzv. hypotetické volby práva.¹⁰³

Možností, jak může implicitní volba práva vypadat, je několik.¹⁰⁴ Smlouva může být ve standardizované podobě, o které je všeobecně známo, kterým rozhodným právem se řídí (např. námořní pojistka pojišťovny Lloyd's).¹⁰⁵

Samotná volba sudiště v určité zemi patrně nebude dostatečná k tomu, aby bylo takto určeno rozhodné právo, ledaže lze s jistotou s ohledem na ostatní okolnosti případu dospět k závěru, že určující je jednoznačně právo této země.¹⁰⁶ Profesor Lagarde k této otázce později přijal restriktivnější přístup. Z jeho pohledu ujednání o jurisdikci konkrétního státu nemůže být bez dalšího interpretováno jako vůle stran zvolit právo tohoto státu za rozhodné.¹⁰⁷ Podobná vazba může existovat i v případě rozhodčí doložky, pokud má rozhodce aplikovat právo toho místa. Implicitní volba rozhodného práva na základě prorogační

¹⁰¹ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (1).

¹⁰² Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 122.

¹⁰³ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

¹⁰⁴ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

¹⁰⁵ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

¹⁰⁶ Tamtéž, k čl. 3 (3).

¹⁰⁷ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 95.

klausule má mnohem větší váhu v zemích common law. Důvodem je snaha po snížení nákladů a délky sporu. Strany se snaží, aby soudy ani rozhodci nemuseli rozhodovat podle cizího práva, se kterým nejsou seznámeni.¹⁰⁸

Další možnou variantou je odkázat na určité ustanovení např. francouzského Code Civil. S tímto však souvisí otázka, zda se nejedná pouze o inkorporaci konkrétní normy do smlouvy a nikoli o volbu práva. Pokud strany inkorporují určité ustanovení národního práva a zároveň provedou výslovnou volbu práva, neměl by takový postup zanechat žádné pochybnosti o záměru stran. Komplikace mohou však nastat, jestliže strany převzaly do smlouvy ustanovení cizího práva, ale právo si výslovně nezvolily. Je poté na posouzení každého konkrétního případu, bude-li taková situace považována za záměr stran provést volbu práva implicitně nebo za inkorporaci vybraných ustanovení. Giuliano-Lagardeova Zpráva se přiklání spíše k volbě práva, přesto Římská úmluva nedává žádný návod, k jakému řešení se přiklonit, bude tak záležet na soudu, jenž se rozhodne, zda došlo k pouhé inkorporaci nebo k volbě práva implicitně.¹⁰⁹

Další otázka řešená v Římské úmluvě je problém možnosti zvolit si pro jednotlivé části smlouvy různé právní řády. V souladu s čl. 3 odst. 1 ŘÚ si *mohou svou volbou strany zvolit právo rozhodné pro celou smlouvu, nebo pouze pro její část*. Možnost štěpení smlouvy, tzv. dépeçage, je v souladu s principem autonomie vůle stran smlouvy, avšak není příliš vítané.¹¹⁰ *Bylo by únosné zejména tehdy, pokud by se smlouva sestávala z relativně oddělitelných částí, které by případně mohly být posuzovány samostatně.*¹¹¹

Římská úmluva umožňuje také změnu volby rozhodného práva. Připouští ji čl. 3 odst. 2 ŘÚ, jenž stanoví, že *strany se mohou kdykoli dohodnout, že se*

¹⁰⁸ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 95-96.

¹⁰⁹ Dicey, A. V, Morris, J. H. C. The Conflict of Laws. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1227.

¹¹⁰ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (4).

¹¹¹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 222.

*smlouva bude řídit jiným právem, než kterým se dosud řídila v důsledku předchozí volby podle tohoto článku nebo na základě jiného ustanovení této úmluvy. Žádná změna rozhodného práva provedená stranami po uzavření smlouvy se nedotýká její formální platnosti podle čl. 9 a práv třetích osob. Kromě toho Římská úmluva dovoluje dodatečnou volbu práva, ačkoliv tak výslovně nestanoví.*¹¹²

Čl. 3 odst. 3 ŘÚ staví volbě práva u smluv spojených s jedinou zemí určité omezení. *V případě, že všechny ostatní okolnosti v okamžiku volby souvisejí pouze s jedinou zemí, nesmí být skutečností, že si strany zvolily cizí právo, ať již je volba práva spojena s volbou zahraničního soudu či nikoli, dotčeno použití právních ustanovení, od nichž se podle práva dotyčné země nelze smlouvou odchýlit.* Smyslem uvedeného ustanovení je v typicky domácích situacích, kdy všechny prvky vztahu jsou spojeny s jedinou zemí, zabránit volbou práva obejít kogentní normy tohoto právního řádu. Strany volbou práva tedy nevyloučí použití kogentních norem určitého práva, ale pouze jejich dispozitivních ustanovení.

Tento odstavec s sebou přináší problém v podobě nesprávného českého úředního překladu uveřejněného ve Sbírce mezinárodních smluv. Čl. 3 odst. 3 ŘÚ má zjevně na mysli ustanovení kogentní. Avšak české znění používá pojem „imperativní ustanovení“. Tato jsou však upravena samostatně v čl. 7 ŘÚ.

Existence a platnost souhlasu stran s volbou rozhodného práva se určuje podle pravidel Římské úmluvy, která určují rozhodné právo pro posouzení platnosti právních úkonů a způsobilosti.¹¹³

3.1.1.2 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I je založeno na principu smluvní autonomie, a tak volbu práva považuje za základní hraniční určovatel. Toto pojetí lze snadno dovodit také z odrážky (11) Preambule. *Možnost svobodné volby, kterou mají smluvní strany při výběru rozhodného práva, by měla být základem systému kolizních norem v oblasti smluvních závazků.* Navíc autonomie stran je dobře zavedeným

¹¹² Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (6).

¹¹³ Srov. čl. 3 odst. 4 ŘÚ.

termínem soukromého hmotného práva členských států. Institut volby práva je upraven v čl. 3 Nařízení Řím I.

Základní pravidlo čl. 3 Nařízení Řím I zní, že *se smlouva řídí právem, které si strany zvolí*. Podle čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I *musí být volba vyjádřena výslovně nebo jasně vyplývat z ustanovení smlouvy nebo okolností případu*. Pohled na implicitní volbu práva doplňuje ještě Preambule v odrážce (12). *Dohoda stran o volbě jednoho či více soudů členského státu za účelem rozhodování o sporech vzniklých ze smlouvy by měla být jedním z hledisek, které by mělo být zohledněno při rozhodování, zda volba práva s dostatečnou určitostí vyplývá z ustanovení smlouvy*.

V čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I je připuštěna možnost štěpení smlouvy. Platí, že *strany si mohou zvolit právo rozhodné pro celou smlouvu nebo pouze pro její část*.

Změna volby práva je připuštěna v čl. 3 odst. 2. *Strany se mohou kdykoli dohodnout, že se smlouva bude řídit jiným právem, než kterým se dosud řídila v důsledku předchozí volby podle tohoto článku nebo na základě jiných ustanovení Nařízení Řím I. Žádná změna rozhodného práva provedená po uzavření smlouvy se nedotýká její formální platnosti podle čl. 11 a ani se nepříznivě nedotýká práv třetích osob*. Nařízení Řím I nikde ani výslovně nezakazuje dodatečnou volbu práva, je tedy nutné mít za to, že dodatečná volba práva je možná.

V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit. Podle čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I tak platí, že pokud si strany smlouvy, která souvisí s jedinou zemí, chtějí zvolit právo, mohou vyloučit pouze dispozitivní ustanovení, ale nemohou smluvně vyloučit aplikaci kogentních norem země, s níž souvisí všechny prvky vztahu kromě volby práva. V těchto situacích je tedy volba práva omezená. Nařízení Řím I se tak brání internacionalizaci čistě vnitrostátních právních vztahů. Tato výjimka vychází ze

skutečnosti a zásady, že autonomie stran má mít v konečném důsledku dopad výlučně na hmotné právo a nikoli na právo kolizní.¹¹⁴ Ze znění uvedeného odstavce je také zcela zřejmé, že se má jednat skutečně pouze o kogentní normy a o žádné jiné.

V čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I se v podstatě objevuje doložka o vnitřním trhu. *V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jednom nebo více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva stranami, než je právo členského státu, dotčeno použití těch ustanovení práva Společenství, případně v podobě, v jaké je provedeno v členském státě sídla soudu, od nichž se nelze smluvně odchýlit.* Pojem právo Společenství je nutno vykládat s ohledem na znění Lisabonské smlouvy.

Existence a platnost souhlasu stran s volbou rozhodného práva se určuje podle pravidel Nařízení Řím I, která určují rozhodné právo pro posouzení platnosti právních úkonů a způsobilosti.¹¹⁵

3.1.1.3 Volba „jakého práva“?

S volbou práva také souvisí otázka, co se rozumí pod pojmem „právo“, zda jej chápat v tradičním pojetí jako právo státu, nebo v pojetí netradičním jako nestání právo, tj. normy vzniklé mimo zákonodárnou moc určitého státu ať už živelně nebo záměrnou např. akademickou činností.

Římská úmluva nedovoluje volbu nestátního systému práva jako je *lex mercatoria*, obecné právní principy či právo šaría. Takový odkaz není volbou práva, ale pouhou inkorporací.¹¹⁶ Ani Zpráva k Římské úmluvě se k tématu volby těchto pravidel jako rozhodného práva nevyjadřuje. Nicméně teorie se jistý prostor pro možnost přímé aplikace nestátních pravidel podle ŘÚ snaží najít, a to porovnáním znění čl. 3 a 4 ŘÚ. Článek 3 hovoří „pouze“ o „právu“, zatímco

¹¹⁴ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-64.

¹¹⁵ Srov. čl. 3 odst. 5 Nařízení Řím I.

¹¹⁶ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 698-699.

článek 4 o „právu země“. Přesto však nelze termín „volba práva“ v článku 3 přeceňovat vzhledem k tomu, že v odstavci 3 téhož článku se hovoří o „cizím právu“. Norma v čl. 3 znamená odkaz na právní řád některého státu. Rovněž terminologie použitá v anglické a francouzské verzi se liší od případů, kde bylo zamýšleno od počátku připustit možnost přímo odkazovat na nestátní právo. V těchto případech se využívá termínu „rules of law“, „règles de loi“.¹¹⁷ Římská úmluva také nepřipouští nastolení tzv. samoregulovatelných smluv, na jejichž základě strany vyloučí dopad jakéhokoli právního řádu a podřídí smlouvu pouze smluvním ustanovením.¹¹⁸

Původní návrh Nařízení Řím I dával možnost stranám zvolit si jako rozhodné právo rozhodné normy nestátního původu.¹¹⁹ To by zahrnovalo např. zásady UNIDROIT, Mezinárodní úmluvu o mezinárodní koupi zboží a Principles of European Contract Law (principy evropského smluvního práva). Nebylo však záměrem pokrýt *lex mercatoria* a soukromé kodifikace, které mezinárodní společenství a Evropská unie v dostatečné míře neuznává.¹²⁰ *Lex mercatoria* byl a je považován za soubor norem, který je nepředvídatelný, vágní a nekompletní.¹²¹

Ustanovení dovolující si zvolit nestátní právo bylo nakonec zrušeno. Na jedné straně byla namítána nejistota, kterou by mohlo přinést. Není zcela jasné, jaká instituce by byla oprávněna uznat ty či ony zásady jako zásady splňující

¹¹⁷ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 93 a tam odkaz na Boele – Woelki, K. *Die Anwendung der UNIDROIT – Principles auf internationale Handelsverträge*. *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 1997, s. 161 an.

¹¹⁸ Reithmann, Ch., Martiny, D. *Internationales Vertragsrecht*. 6. Auflage. Köln: Schmidt, 2004, s. 70 an.

¹¹⁹ Srov. Čl. 3 Návrhu Nařízení Řím I KOM (2005) 650 v konečném znění.

¹²⁰ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 699-700.

¹²¹ López Rodríguez, A. M. *Lex Mercatoria*. *RETTID* 2002, s. 52. Dostupné z WWW: www.rettid.dk/artikler/20020046.pdf.

kritéria čl. 3 Návrhu Nařízení Řím I.¹²² Na druhé straně stála otázka, zda vůbec mezinárodní obchodní styk potřebuje takovou možnost. Vyjde-li se ze statistik sporů předložených rozhodčím soudům, u nichž je volba mezinárodně uznávaných principů či lex mercatoria jako rozhodného práva obecně povolena, lze dojít k závěru, že procento, v němž strany skutečně tato pravidla zvolily jako rozhodné právo, je velice nízké a neukazuje na potřebu pro přijetí takového nástroje.¹²³ V konečném znění Nařízení Řím I zůstala o nestátním právu pouze zmínka v odrážce (13) Preambule o možnosti jeho inkorporace do smlouvy.

3.1.2 Rozhodné právo při neexistenci volby práva

3.1.2.1 Římská úmluva

Římská úmluva obsahuje náhradní kritéria pro případ neexistence volby práva v čl. 4. Celé ustanovení má určitou konstrukci, kterou je možné shrnout do několika bodů. Na počátku stojí princip nejužšího spojení naplňovaný zejména domněnkou charakteristického plnění nebo zvláštními domněnkami ohledně určitých smluvních typů. Pokud těchto domněnek nelze využít, je princip nejužšího spojení naplněn autonomní interpretací. Jednotlivá ustanovení čl. 4 ŘÚ tedy kombinují snahu podpořit právní jistotu v podobě jednotlivých domněnek, ale zároveň neupozadit flexibilitu v podobě principu nejužšího spojení tím, že domněnky lze vyvrátit.¹²⁴ Tento přístup vyšel ze srovnání jednotlivých národních úprav v době vzniku Římské úmluvy. Určení rozhodného práva při neexistenci

¹²² Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-67.

¹²³ Magnus, U., Mankowski, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final, s. 14. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf.

¹²⁴ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 708.

volby práva nebylo v právních řádech členských států tehdy Evropských společenství upraveno jednotným způsobem.¹²⁵

Princip nejužšího spojení je vyjádřen v čl. 4 odst. 1 ŘÚ tak, že *v míře, ve které nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno v souladu s čl. 3 ŘÚ, se smlouva řídí právem země, s níž nejužěji souvisí*. Aby bylo možné zjistit, se kterým státem smlouva nejužěji souvisí, lze zvážit i okolnosti, jež nastaly až po uzavření smlouvy.¹²⁶ Tento přístup však není zcela jednoznačný. Přihlédnout k okolnostem nastalým po uzavření smlouvy lze pouze, pokud je zřejmé, že později objevená okolnost lépe objasní zemi, jež se smlouvou nejužěji souvisí, nebo země, jež se smlouvou nejužěji souvisí, byla následně změněna výslovným nebo implicitním záměrem stran.¹²⁷

Čl. 4 odst. 2 ŘÚ upřesňuje princip nejužšího spojení domněnkou charakteristického plnění. Uvádí, že *s výhradou odstavce 5 tohoto článku platí domněnka, že smlouva nejužěji souvisí se zemí, v níž má strana, která je povinna plnit předmět smlouvy, v době uzavření smlouvy obvyklé bydliště nebo v případě obchodní společnosti, sdružení nebo právnické osoby ústředí. Byla-li však smlouva uzavřena při výkonu povolání nebo při provozování živnostenské činnosti této strany, je danou zemí země, v níž se nachází hlavní provozovna, nebo má-li být v souladu s podmínkami smlouvy plněno v jiné než hlavní provozovně, je danou zemí země, v níž se nachází tato jiná provozovna*.

Za charakteristické plnění, kdy jedna strana plní smlouvu vyvíjením určité činnosti a druhá poskytnutím peněžitého protiplnění, je spíše považováno plnění, za které je placeno, ať již převod vlastnictví, dodání movitých věcí, přenechání věci k užívání, poskytnutí služby, provedení přepravy, zajištění pojistné ochrany, poskytnutí bankovních služeb nebo ručení apod. Takové plnění představuje těžiště smluvního závazku a odpovídá jeho sociálně-ekonomické funkci.¹²⁸ Určování

¹²⁵ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 4 (1).

¹²⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 4 (2).

¹²⁷ Fawcet, J. J. *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 697.

¹²⁸ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 4 (3).

charakteristického plnění v jednoduchých smlouvách není obtížné, v případě barterových nebo směnných smluv či v případě jiných složených a složitějších smluv tomu tak rozhodně není. Jedním z dalších příkladů může být distribuční smlouva.¹²⁹ Existuje i celá řada případů, u nichž nelze vyřešit otázku, která strana smlouvy poskytuje charakteristické plnění. Typicky se jedná o vztahy z dokumentárních akreditivů a smluv o půjčce.¹³⁰

Ustanovení čl. 4 odst. 2 ŘÚ za nejužší spojení považuje místo bydliště, nebo sídlo strany, která poskytuje charakteristické plnění, příp. hlavní či jiné místo podnikání v případě smluv souvisejících s obchodní činností strany. Za hlavní provozovnu bývá považováno místo, které je určitým způsobem pevně identifikováno a jehož prostřednictvím vykonávají osoby své aktivity po dostatečně dlouhou dobu. Tam, kde má osoba více provozoven, bude soudem určena jako hlavní ta, která má největší objem aktivit, jež se jejím prostřednictvím vyvíjejí.¹³¹ To platí obecně, s výhradou únikové doložky (čl. 4 odst. 5 ŘÚ) a speciálních úprav pro smlouvy o nemovitostech a pro přepravní smlouvy.

Zvláštní domněnka platí pro věcná práva k nemovitostem. Podle čl. 4 odst. 3 ŘÚ *bez ohledu na odstavec 2 tohoto článku platí pro smlouvy v rozsahu, v nichž je jejich předmětem věcné právo k nemovitosti nebo právo užívání nemovitosti, domněnka, že smlouva nejužěji souvisí se zemí, v níž se nemovitost nachází.* Domněnka se použije pouze na oddělenou část smlouvy, jestliže jen tato část má jako svůj předmět věcné nebo užívací právo k nemovitosti. Takový závěr plyne z použití pojmu „v rozsahu“ v textu tohoto ustanovení.¹³² Příkladem smluv

¹²⁹ Srov. Dicey, A. V, Morris, J. H. C. *The Conflict of Laws*. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1240; Fawcett, J. J. *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 702-703; Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 713.

¹³⁰ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 713.

¹³¹ Fawcett, J. J. *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 701.

¹³² Plender, R., Wilderspin, M. *The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 126.

v režimu čl. 4 odst. 3 ŘÚ jsou nájemní smlouvy nebo timeshareové smlouvy. Naopak smlouvy, které vedle nájmu nemovitosti obsahují i další ujednání jako doprovodné služby, zajištění dopravy či průvodcovství (tzv. package holiday), režimu tohoto ustanovení podřízeny nejsou.

Zvláštní úpravu mají podle čl. 4 odst. 4 ŘÚ i smlouvy o přepravě zboží. Smlouvy o přepravě osob podléhají obecné úpravě čl. 4 ŘÚ. Pro smlouvy o přepravě zboží neplatí domněnka charakteristického plnění. U těchto smluv je dána jiná. *Smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž má dopravce v době uzavření smlouvy hlavní provozovnu, nachází-li se v této zemi také místo nakládky nebo místo vykládky nebo hlavní provozovna odesílatele zboží. Pro účely tohoto odstavce se dopravní nájemní smlouvy a jiné smlouvy, jejichž hlavním účelem je přeprava zboží, považují za smlouvy o přepravě zboží.* Toto ustanovení je kritizováno pro svou složitost a úřední český překlad za chybné označení. Používá totiž nesprávně namísto „dopravce“ pojem „převadě“. Dopravce přepravu provádí, zatímco pro převadě je přeprava uskutečňována. Římská úmluva má zjevně na mysli dopravce, nikoli převadě.¹³³

Podle čl. 4 odst. 5 ŘÚ se domněnka charakteristického plnění nepoužije, není-li možné určit předmět plnění. Ustanovení další věty, že k domněnkám¹³⁴ dle čl. 4 odst. 2, 3 a 4 ŘÚ se nepřihlíží, vyplývá-li z okolností jako celku užší souvislost smlouvy s jinou zemí, vyjadřuje tzv. únikovou doložku. Je tedy možné se odchýlit od kolizních norem v tomto ustanovení uvedených. Tento postup umožňuje vrátit se zpět k hlavnímu kritériu a pružněji reagovat na množství rozdílných případů. S tím je však spojeno také riziko. *Na toto upozorňuje i Zpráva k ŘÚ, když hovoří o snaze v každém takovém případě hledat možnost jiného kritéria, zejména potom pokud by straně přineslo výhody v materiální oblasti. Toto ustanovení může vést k naprosto nepředvídatelným výsledkům. Toto riziko je nutné mít na vědomí a uvědomovat si základní pravidlo kolizního práva: není-li*

¹³³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 228.

¹³⁴ Všechny domněnky, které obsahuje čl. 4 ŘÚ, jsou domněnkami vyvratitelnými.

*norma materializovaná, veškeré úvahy musí být vedeny v rovině kolizního uvažování.*¹³⁵

V čl. 4 odst. 1 Římská úmluva výslovně stanoví, že *na část smlouvy, kterou lze od zbytku smlouvy oddělit a která úžeji souvisí s jinou zemí, však lze výjimečně použít právo této jiné země.* Je dovoleno štěpení smlouvy i v případech, kdy rozhodné právo nebylo určeno na základě volby práva, ale náhradních hraničních určovatelů. To tedy znamená, že soudce nebo rozhodce má možnost určit rozdílný režim pro jednotlivé části smlouvy. Nebo je možné si představit, že by se tohoto ustanovení použilo v situaci, kde strany zvolily právo jen pro část smlouvy. Pro jazykovou interpretaci je významný pojem „výjimečně“, jenž dává najevo, že tento postup by se neměl stát běžnou praxí.¹³⁶ Ovšem ani sama Římská úmluva, ani Zpráva k ŘÚ nenaznačují, který právní řád, příp. která kritéria by měla být zvolena k určení, je-li daná smlouva dělitelná na relativně samostatné části.¹³⁷

3.1.2.2 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I upravuje postup pro případ, že si strany rozhodné právo nezvolí, v čl. 4. Toto ustanovení má svou strukturu. Nejprve stanoví rozhodné právo pro jednotlivé smluvní typy (čl. 4 odst. 1 Řím I), následuje pravidlo charakteristického plnění (čl. 4 odst. 2 Řím I), úniková doložka (čl. 4 odst. 3 Řím I) a princip nejužšího spojení (čl. 4 odst. 4 Řím I). Čl. 4 odst. 2 a 4 představují subsidiární pravidla, která se uplatní, pokud nelze použít čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, jako například v případě vzájemných plnění.¹³⁸

¹³⁵ Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 91.

¹³⁶ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 109.

¹³⁷ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 112.

¹³⁸ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 704.

Podle čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I v míře, ve které nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno v souladu s čl. 3, a aniž jsou dotčena ustanovení Nařízení Řím I, obsahující zvláštní úpravu pro smlouvy o přepravě, spotřebitelské, pojistné a individuální pracovní, je právo rozhodné pro následující smlouvy určeno pro jednotlivé smluvní typy podle předem daných hraničních určovatелů. V největší míře je užito obvyklé bydliště prodávajícího u smluv o koupi zboží, poskytovatele služby u smluv o poskytování služeb, pronajímatele u smluv o dočasném nájmu nemovitosti pro soukromé užívání, osoby, které byla udělena franšíza, u franšízové smlouvy, distributora v případě smlouvy o distribuci. Jako hraniční určovatel také slouží místo, kde se nachází nemovitost, u smlouvy, jejímž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti. Pro smlouvy o koupi zboží v dražbě se uplatní místo, kde se dražba koná, pokud jej lze určit. A nakonec smlouvy uzavírané v rámci mnohostranného systému, který sdružuje nebo umožňuje sdružování početných zájmů třetích osob na nákupu či prodeji finančních nástrojů, jak je vymezeno v čl. 4 odst. 1 bodu 17) směrnice 2004/39/ES, v souladu s pevně stanovenými pravidly a řízená jednotným právem, se řídí tímto právem.

Preambule upřesňuje některé pojmy. Podle odrážky (17) *nedojde-li k volbě rozhodného práva, měly by být pojmy „poskytování služeb“ a „prodej zboží“ vykládány stejným způsobem jako při použití čl. 5 (ES) č. 44/2001, pokud se na prodej zboží a poskytování služeb vztahuje toto nařízení. Ačkoli jsou franšízová smlouva a smlouva o distribuci svou povahou smlouvami o službách, jsou předmětem zvláštních pravidel.* Odrážka (18) vysvětluje, že *za mnohostranné systémy by měly být považovány takové systémy, v jejichž rámci probíhají obchody, jako jsou regulované trhy a mnohostranné systémy obchodování uvedené v čl. 4 směrnice EP a Rady 2004/39/ES, o trzích finančních nástrojů, bez ohledu na to, zda závisejí na ústřední protistraně či nikoli.*

Zásadní pro určení rozhodného práva podle čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I je skutečnost, že určit smluvní typ, o který se jedná, není možné podle národní hmotněprávní kvalifikace. Je nutno přistoupit k autonomní kvalifikaci založené na unijním pojetí. Po zjištění, že se jedná o smluvní závazkový vztah podle občanského a obchodního práva s evropským prvkem, na který se aplikuje

Nařízení Řím I¹³⁹, je možné přistoupit ke kolizní kvalifikaci smluvního typu za účelem zjištění, kterého ustanovení Nařízení Řím I se použije. Soud je při této kvalifikaci nucen opustit vlastní hmotněprávní úpravu smluvního práva a pojmosloví a přistoupit k hodnocení založeném na principech a přístupech práva EU. Jakmile je tedy určen smluvní typ, lze určit rozhodné právo. Tak končí kolizní kvalifikace. Teprve poté následuje samotné nalézání práva, v němž je nutné zjistit obsah rozhodného práva, způsob použití a aplikaci. To s sebou nese také možnost kvalifikace smlouvy podle rozhodného hmotného práva.¹⁴⁰

Obvyklé bydliště jako nejčastěji užitý hraniční určovateli si pro zvýšení právní jistoty zaslouží vymezení, které nabízí přímo Nařízení Řím I ve svém čl. 19. *Za obvyklé bydliště obchodní společnosti, sdružení nebo právnické osoby se považuje místo jejich ústřední správy. Za obvyklé bydliště fyzické osoby, která jedná při výkonu své podnikatelské činnosti, se považuje její hlavní místo podnikání. Je-li smlouva uzavřena v důsledku jednání pobočky, zastoupení či jiné provozovny, nebo pokud podle smlouvy musí být plnění poskytnuto takovou pobočkou, zastoupením nebo provozovnou, považuje se za obvyklé sídlo místo, ve kterém se nachází pobočka, zastoupení nebo jiná provozovna.* Relevantním časovým okamžikem při určování obvyklého bydliště je podle čl. 19 odst. 3 Nařízení Řím I doba uzavření smlouvy. Odrážka (39) Preambule k tomuto pojmu dodává, že *na rozdíl od čl. 60 odst. 1 Nařízení Brusel I, který nabízí tři kritéria, se musí kolizní norma omezit na jediné kritérium; jinak by bylo pro smluvní strany nemožné, aby mohly určit právo rozhodné pro jejich situaci.*

Explicitně vyjádřené pravidlo charakteristického plnění má sloužit pro stanovení rozhodného práva pro zvláštní smluvní typ. Podle čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím I, *pokud se na smlouvu nevztahuje čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I nebo pokud by se na prvky smlouvy vztahovalo více než jedno z písmen a) až h) čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, řídí se smlouva právem země, v níž má strana, která je povinna*

¹³⁹ Takové zjištění je rovněž výsledkem postupu, který musí být založen na autonomním, nadnárodním a příslušnému použitelnému unijnímu nástroji vlastním hodnocení.

¹⁴⁰ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 700.

poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště. Odrážka (19) Preambule k tomu dodává, nelze-li smlouvu zařadit pod jeden ze zvláštních smluvních typů nebo její prvky spadají do více než jednoho zvláštního smluvního typu, měla by se řídit právem země, ve které má smluvní strana, která má poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště. V případě, že je smlouva složena z množiny práv a povinností, které mohou být zařazeny pod více než jeden zvláštní smluvní typ, mělo by být určeno plnění charakteristické pro smlouvu, a to s ohledem na její těžiště.

Pokud všechny okolnosti případu vedou k závěru, že je smlouva zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v čl. 4 odst. 1 či 2 Nařízení Řím I, použije se právo této jiné země. Čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím I zakotvuje únikovou doložku. Odrážka (20) preambule upřesňuje, že v takovém případě by mělo být přihlédnuto mimo jiné k tomu, zda má dotčená smlouva velmi úzký vztah s jinou smlouvou nebo smlouvami.

Čl. 4 odst. 4 Nařízení Řím I zakotvuje princip nejužšího spojení, jež charakterizuje tak, že pokud není možné určit rozhodné právo podle odstavce 1 nebo 2, řídí se smlouva právem země, s níž je nejužěji spojena. Preambule v odrážce (21) upozorňuje, že při určování země s nejužším spojením ke smlouvě je nutné také přihlédnout k tomu, jak je navázána na případné další smlouvy, zda má dotčená smlouva velmi úzký vztah s jinou smlouvou nebo smlouvami.

Smlouvy o přepravě jsou zvlášť upraveny v čl. 5 Nařízení Řím I. Úprava je rozdělena na smlouvy o přepravě zboží a o přepravě cestujících, resp. osob, které lze zařadit mezi smlouvy se slabší smluvní stranou, přesto pro lepší přehlednost výkladu, budou zmíněny v této části práce, avšak je nutné si uvědomit, že koncepce ustanovení sledovala záměr na ochranu cestujících jako slabší smluvní strany a že pro ně platí to, co bude zmíněno obecně pro smlouvy se slabší smluvní stranou.

Strany si v případě smlouvy o přepravě zboží, upravené v čl. 5 odst. 1 Nařízení Řím I, mohou rozhodné právo pro smlouvu zvolit podle čl. 3 Nařízení Řím I. Jestliže tak neučinily, slouží pro určení obligačního statutu jako hraniční určovatel obvyklé bydliště dopravce. Místo převzetí nebo místo doručení nebo obvyklé místo bydliště odesílatele se však musí nacházet ve stejné zemi jako

obvyklé bydliště dopravce. Nejsou-li tyto požadavky splněny, použije se právo země, ve které se na základě dohody smluvních stran nachází místo doručení.

Preambule k tomu v odrážce (22) dodává, že pro účely Nařízení Řím I se „odesílatelem“ rozumí každá osoba, která uzavře s přepravcem smlouvu o dopravě, a „dopravcem“ se rozumí smluvní strana, která se zaváže přepravit zboží, ať již přepravu sama vykoná, či nikoli.

Nařízení Řím I v čl. 5 odst. 2 obsahuje úpravu smlouvy o přepravě cestujících. Určuje rozhodné právo v případě, že strany smlouvy neprovedou jeho volbu. V takovém případě je rozhodným právem právo země obvyklého bydliště cestujícího, za předpokladu, že se v této zemi nachází rovněž místo odjezdu nebo místo určení. Nejsou-li tyto požadavky splněny, použije se právo místa, ve kterém má dopravce své obvyklé bydliště. Čl. 5 odst. 2 druhý pododstavec se však zároveň dotýká otázky volby práva, jejíž obecný režim podle čl. 3 Nařízení Řím I omezuje tak, že za právo rozhodné pro smlouvu o přepravě cestujících si strany mohou zvolit v souladu s článkem 3 pouze právo země, ve které má cestující své obvyklé bydliště, nebo má dopravce své obvyklé bydliště, nebo má dopravce místo své ústřední správy, nebo se nachází místo odjezdu, nebo se nachází místo určení.

Pravidlo čl. 5 Nařízení Řím I doplňuje úniková doložka v čl. 5 odst. 3 Nařízení Řím I založená na užším spojení smlouvy s jinou zemí než tou, která byla určena podle předchozích pravidel. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je smlouva, nedošlo-li k volbě práva, zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odstavcích 1 nebo 2, použije se právo této jiné země.

3.2 Smlouvy se slabší smluvní stranou

Závazkové právo tradičně stojí na smluvní volnosti stran. Ovšem v některých situacích je nutné tuto volnost omezovat, zejména tam, kde do vztahů vstupují sociální skupiny, které mohou být v konkrétní situaci v nerovném postavení.

V teorii i v právních úpravách zejména průmyslově vyspělých zemí se projevil jako převažující názor, že autonomie vůle stran vyjádřená smluvní svobodou ztrácí své oprávnění tam, kde může vést k převaze silnějšího nad slabším. Moderní úpravy odrážející tento sociální zájem obsahují v oblasti materiálního práva ustanovení kogentního charakteru omezující možnost straně ekonomicky, a tím i fakticky a právně silnější, zneužít svou pozici vůči straně slabší. Zejména tam, kde je využíváno při uzavírání smluv techniky obchodních podmínek, tj. předem formulovaných ustanovení smlouvy, existují silná omezení smluvní volnosti.¹⁴¹ Tento přístup na ochraně slabší strany se stal také základem pro určitá opatření v oblasti úpravy kolizního závazkového práva.

Římská úmluva poskytuje ochranu jako slabší smluvní straně spotřebiteli a zaměstnanci. Nařízení Řím I stojí na stejném přístupu. Tento záměr vyjadřuje také odrážka (23) Preambule. *Pokud jde o smlouvy uzavřené se stranami, které jsou pokládány za slabší, je vhodné je chránit kolizními normami, které jsou příznivější vůči jejich zájmům než obecné normy.* K těmto smlouvám lze zařadit v případě Nařízení Řím I spotřebitelské smlouvy, pojistné smlouvy, individuální pracovní smlouvy a zároveň smlouvy o přepravě cestujících, upravené v čl. 5 odst. 2 Nařízení Řím I.

¹⁴¹ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 97.

3.2.1 Spotřebitelské smlouvy

3.2.1.1 Římská úmluva

Spotřebitelské smlouvy upravuje Římská úmluva v čl. 5. Nejprve čl. 5 odst. 1 ŘÚ definuje spotřebitelské smlouvy jako *smlouvy, jejichž předmětem je dodání zboží nebo poskytnutí služeb určité osobě („spotřebiteli“)* za účelem, který nelze považovat za výkon povolání nebo provozování živnostenské činnosti spotřebitele, a smlouvy o poskytnutí úvěru na takové obchody. Z této definice plyne, že za spotřebitelskou smlouvu se považuje jen taková smlouva, na jejíž jedné straně jedná spotřebitel, a to mimo rámec výkonu svého povolání nebo své živnostenské činnosti. Jestliže by však spotřebitel jednal pod záštitou svého podnikání, ačkoliv by si objednával zboží pro svou osobní spotřebu, nelze na takovou smlouvu vztahovat úpravu čl. 5 ŘÚ. Druhá strana, která není spotřebitelem, musí vědět nebo vzhledem ke všem okolnostem má možnost vědět, že druhá strana jedná jako spotřebitel. Oproti podrobnému vymezení spotřebitelských smluv ve vnitrostátních úpravách by se mohlo zdát, že definice uvedená v Římské úmluvě je nedostatečná. Avšak takový byl záměr jejich tvůrců. Úmyslem bylo právě vyhnout se příliš precizní definici, která by se dostávala do konfliktů s definicemi národními.¹⁴²

Z koncepce uvedeného ustanovení také plyne, že jsou vyloučeny smlouvy o prodeji nemovitostí nebo i o půjčce na koupi takové nemovitosti. Ani smlouvy o koupi cenných papírů nelze podřadit pod rozsah čl. 5 ŘÚ, neboť ty jsou vyloučeny již ve smyslu čl. 1 odst. 2 písm. c) ŘÚ z působnosti Římské úmluvy.¹⁴³

Dále omezuje působnost čl. 5 ŘÚ jeho odst. 4, který vylučuje přepravní smlouvy a smlouvy o poskytování služeb, pokud jsou poskytnuty spotřebiteli výlučně v zemi lišící se od země jeho obvyklého bydliště. Vyloučení smluv o přepravě, zjevně osob, je odůvodněno skutečností, že ustanovení na ochranu

¹⁴² Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 5 (2).

¹⁴³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 230.

spotřebitele nejsou svou povahou vhodná pro úpravu těchto smluv. Také u smluv o poskytování služeb, které jsou poskytovány výhradně mimo území státu obvyklého bydliště spotřebitele, typicky ubytování v hotelu či jazykový kurz, nemůže spotřebitel spravedlivě očekávat, že se právní vztah bude řídit právem jeho země odchylně od obecných ustanovení čl. 3 a 4 ŘÚ. Takové smlouvy mají užší vztah ke státu trvalého pobytu smluvní strany, která není spotřebitelem, i když tato strana vyvíjela činnost definovanou v čl. 5 odst. 2 ŘÚ v místě obvyklého bydliště spotřebitele.¹⁴⁴ Přes toto všechno čl. 5 odst. 5 ŘÚ určuje, že se ochrana spotřebitele *vztahuje na smlouvy, u nichž je v celkové ceně zahrnuta kombinace dopravních a ubytovacích služeb*. Římská úmluva, resp. její čl. 5, se tedy vztahuje na smlouvy, na jejichž základě jsou za jednotnou úhradu poskytovány doprava společně s ubytováním. Zatímco v případě pouhého poskytování služeb, kde nelze oprávněně očekávat ochranu právem země obvyklého bydliště, lze v případě společného poskytování dopravy s ubytováním, tj. v případech typických v oblasti cestovního ruchu, tuto ochranu rozumně očekávat.¹⁴⁵ *Smlouvy, které tento článek vylučuje z rozsahu své aplikace, podléhají obecným ustanovením ŘÚ.*¹⁴⁶

Čl. 5 obsahuje dále pravidla pro určení rozhodného práva. I pro spotřebitelské smlouvy je umožněna volba práva, která je však podle čl. 5 odst. 2 ŘÚ omezena, protože *spotřebitel nesmí být v důsledku volby rozhodného práva provedené stranami zbaven ochrany, kterou mu poskytují imperativní ustanovení práva země, v níž má obvyklé bydliště, pokud (1) uzavření smlouvy v této zemi předcházela nabídka určená výslovně spotřebiteli nebo reklama a spotřebitel v této zemi uskutečnil všechny nezbytné úkony směřující k uzavření smlouvy, nebo (2) druhá strana nebo její zmocněnec obdrželi objednávku od spotřebitele v této zemi, nebo (3) smlouva je smlouvou o koupi zboží a spotřebitel cestoval z této*

¹⁴⁴ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 5 (6).

¹⁴⁵ Srov. Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 99-100; Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 5 (6).

¹⁴⁶ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 231.

země do jiné země, kde učinil svou objednávku, jestliže byla tato cesta organizována prodávajícím se záměrem podnítit spotřebitele ke koupi (tzv. nákupní výlety).

K prvnímu bodu je třeba poznamenat, že např. uzavře-li Němec smlouvu na základě reklamy uveřejněné francouzskou společností v německých novinách, ustanovení odst. 2 se použije. Pokud ovšem německý občan odpoví na inzerát uveřejněný v novinách z USA, prodávaných v Německu, příslušné ustanovení se nepoužije. Pro splnění podmínky prvního bodu musí obchodník učinit určité úkony, jako je např. reklama v tisku, rozhlas, televizi nebo za pomoci katalogů zvlášť určených pro konkrétní zemi nebo v této zemi učinit nabídky prostřednictvím obchodního zástupce. Příkladem, kdy je možné uplatnit druhý bod, je situace, při níž se spotřebitel sám obrátí ve své domovské zemi na zastoupení zahraniční společnosti na veletrhu nebo výstavě nebo na stálou provozovnu, i když zahraniční obchodník neprováděl žádnou reklamu ve smyslu prvního bodu. Použití třetího bodu je možné si představit v případě, kdy obchodník v zemi A zorganizuje pro spotřebitele jednodenní zájezd autobusem do země B s hlavním cílem přimět spotřebitele k nákupům svého zboží.¹⁴⁷

V případě, že strany právo nezvolí, je stanovena zvláštní úprava. Podle čl. 5 odst. 3 ŘÚ *bez ohledu na čl. 4 ŘÚ, se smlouvy, na něž se tento článek vztahuje, v případě neexistence volby rozhodného práva řídí právem země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště, byly-li uzavřeny za okolností uvedených v odstavci 2 tohoto článku.* Rozhodným právem je tedy právo obvyklého bydliště spotřebitele.

3.2.1.2 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I upravuje spotřebitelské smlouvy v čl. 6. Příprava ustanovení během vzniku Nařízení Řím I byla složitá a provázela jej celá řada sporů, zejména ohledně možnosti volby rozhodného práva.¹⁴⁸ Původní znění

¹⁴⁷ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 5 (3).

¹⁴⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 268.

ustanovení o spotřebitelských smlouvách bylo velmi odlišné od konečné podoby, zejména nepřipouštělo volbu práva v případě spotřebitelských smluv.¹⁴⁹

Spotřebitelskou smlouvu definuje čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím I jako *smlouvu uzavřenou fyzickou osobou za účelem, který se netýká její profesionální nebo podnikatelské činnosti (dále jen „spotřebitel“), s jinou osobou, která jedná v rámci výkonu své profesionální nebo podnikatelské činnosti (dále jen „obchodník“).*

Nařízení Řím I se však nevztahuje na všechny spotřebitelské smlouvy. Podle čl. 6 odst. 4 Nařízení Řím I se pravidla pro určení rozhodného práva upravená v čl. 6 Nařízení Řím I nepoužijí pro smlouvy o poskytování služeb, mají-li být služby spotřebiteli poskytnuty výlučně v zemi odlišné od země jeho obvyklého bydliště; přepravní smlouvu, která je odlišná od smlouvy týkající se souborných služeb pro cesty ve smyslu směrnice Rady č. 90/314/EHS, o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy; smlouvu, jejímž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti a která je odlišná od smlouvy, jejímž předmětem je právo k dočasnému užívání nemovitosti ve smyslu směrnice č. 94/47/ES, o timesharingu; práva a povinnosti, které představují finanční nástroj, a práva a povinnosti, které představují podmínky, jimiž se řídí emise, veřejné nabídky či nabídky převzetí převoditelných cenných papírů a úpis a vyplácení podílů v subjektech kolektivního investování, pokud se nejedná o poskytování finanční služby; smlouvu uzavíranou v rámci mnohostranného systému finančních nástrojů. Pro takové smlouvy a pro ty, které neobstojí ve světle dalších podmínek kladených čl. 6 Nařízení Řím I, se použije obecná úprava Nařízení Řím I.

Podle čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím I se spotřebitelská smlouva vymezená výše *řídí právem země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště, pokud obchodník provozuje svou profesionální nebo podnikatelskou činnost v zemi, kde má spotřebitel své obvyklé bydliště, nebo pokud se jakýmkoli způsobem taková činnost na tuto zemi nebo na několik zemí včetně této země zaměřuje a smlouva spadá do rozsahu této činnosti.* První podmínka není splněna, když je smlouva se

¹⁴⁹ Srov. Čl. 5 Návrhu Nařízení Řím I KOM (2005) 650 v konečném znění.

spotřebitelem uzavřena v jiné (třetí) zemi např. během dovolené, i kdyby obchodník zároveň provozoval podnikatelskou činnost v jeho „domovské“ zemi. Druhý případ pokrývá situace, kdy obchodník nemá v zemi spotřebitele žádnou svoji pobočku, přesto však vůči této zemi rozvíjí své profesionální aktivity s úmyslem oslovit spotřebitele a uzavřít s ním smlouvu na dálku.¹⁵⁰ Preambule k tomu uvádí v odřázkě (24), že kolizní normy musí umožnit snížení nákladů na urovnání sporů, jež jsou často nízké hodnoty, a musí zohlednit vývoj technologií umožňujících prodej na dálku. Soulad s Nařízením Brusel I na jedné straně vyžaduje, aby byl učiněn odkaz na pojem „zaměřené činnosti“ jakožto podmínku pro použití normy na ochranu spotřebitele a na druhé straně, aby byl tento pojem shodně interpretován v obou instrumentech. Zároveň podle společného prohlášení Rady a Komise k čl. 15 Nařízení Brusel I platí, že *pouhá skutečnost že internetové stránky jsou přístupné, nepostačuje k tomu, aby se použil čl. 15, je rovněž třeba, aby tyto internetové stránky vybízely k uzavírání smluv na dálku a aby předtím skutečně byla nějaká smlouva jakýmkoli prostředky uzavřena na dálku.*

Podle čl. 6 odst. 2 Nařízení Řím I je také v případě spotřebitelských smluv připuštěna volba práva, ovšem je omezena. Strany si mohou zvolit v souladu s čl. 3 Nařízení Řím I právo rozhodné pro smlouvu, která splňuje podmínky čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím I. *V důsledku této volby však nesmí být spotřebitel zbaven ochrany, kterou mu poskytují ta ustanovení právního řádu, od nichž se nelze smluvně odchýlit, a jež by se v případě neexistence volby práva na základě čl. 6 odst. 1 jinak použila.* Pokud by si tedy strany právo zvolily, nesmí být spotřebitel zbaven ochrany podle práva státu svého obvyklého bydliště.

¹⁵⁰ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-73.

3.2.2 Individuální pracovní smlouvy

Kolizní problematika v oblasti pracovních smluv je ovlivněna zájmem na ochraně zaměstnanců, kteří jsou považováni za slabší smluvní stranu.¹⁵¹ V těchto smluvních vztazích neexistuje rovnost stran ani ekonomická, ani faktická. Více méně platí již to, co bylo zmíněno u smluv spotřebitelských. Je zde vhodné smluvní autonomii stran vyjádřenou zejména v možnosti zvolit si rozhodné právo, kterým se budu řídit smluvní vztah, nějakým způsobem ve prospěch zaměstnance omezit. *Smlouvy jsou uzavírány pravidelně ve standardizované podobě a jsou připravovány zaměstnavatelem. Zcela vzácně zde může existovat skutečná společná volba. Volba práva se tak realizuje v prostředí, ve kterém je evidentně nerovné postavení subjektů. Jak pro zaměstnavatele, tak i pro zaměstnance je bezesporu nutný určitý stupeň uniformity vztahů uvnitř jedné výrobní jednotky, kde jsou zaměstnání.*¹⁵² I v tomto případě byla zvolena jako řešení materializující volba práva. Zároveň je také nutné stanovit zvláštní pravidla odlišná od obecné úpravy pro případ neexistence volby práva a to také z důvodu zvláštní povahy pracovněprávních vztahů.

3.2.2.1 Římská úmluva

Římská úmluva poskytuje ochranu pouze individuálním pracovním smlouvám, což vyjadřuje již název čl. 6 ŘÚ, ve kterém se úprava nachází. Do rozsahu čl. 6 ŘÚ tedy nespádají kolektivní pracovní smlouvy.¹⁵³ Římská úmluva však pojem individuální pracovní smlouva nedefinuje. Alespoň drobné vodítko pro vysvětlení pojmu pracovní smlouvy poskytuje Zpráva k ŘÚ, když připomíná, že čl. 6 je možné použít i na neplatné smlouvy a na faktické pracovněprávní

¹⁵¹ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1217.

¹⁵² Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 100-101.

¹⁵³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 232.

vztahy, zejména na ty, při nichž dochází k porušování smluv vzniklých ze zákona sloužících k ochraně zaměstnanců.¹⁵⁴ Nicméně jako nejvhodnější se jeví vyjít z judikatury vztahující se k Bruselské úmluvě, resp. Nařízení Brusel I, k problematice sporů z pracovních smluv.

Podle čl. 6 odst. 1 ŘÚ bez ohledu na čl. 3 ŘÚ, tedy možnost rozhodné právo si zvolit, *nesmí být zaměstnanec v případě pracovních smluv v důsledku volby rozhodného práva stranami zbaven ochrany, kterou mu poskytují imperativní ustanovení práva, které by bylo použito v případě, že by k volbě rozhodného práva nedošlo*. Toto ustanovení tedy připouští volbu rozhodného práva, ale zároveň tuto volbu omezuje ve prospěch zaměstnance, a to tak, že nesmí být zbaven ochrany poskytované na základě imperativních norem práva, které by platilo pro případ, že by strany rozhodné právo nezvolily. Zmíněné ustanovení odkazuje pouze na normy, které poskytují ochranu zaměstnanci a nikoli zaměstnavateli.¹⁵⁵ Imperativní normy zahrnují předpisy, jež obsahují ustanovení na ochranu zaměstnanců nejen z hlediska vlastních pracovních smluv, ale i předpisy, jimiž je upravena pracovní doba, bezpečnost a ochrana zdraví při práci, odměňování za práci apod.¹⁵⁶ Někteří autoři¹⁵⁷ se domnívají, že v tomto článku se imperativními normami míní pouze soukromoprávní normy, protože ty veřejnoprávní jsou pokryty ustanoveními čl. 7 ŘÚ. Jiní autoři hovoří o tom, že se jedná jak o soukromoprávní, tak veřejnoprávní předpisy¹⁵⁸, a někteří¹⁵⁹ dokonce

¹⁵⁴ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 6 (2).

¹⁵⁵ Stone, P. EU Private International Law: Harmonization of Laws. 1st edition. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2006, s. 321.

¹⁵⁶ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 232-233.

¹⁵⁷ Např. Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 101.

¹⁵⁸ Např. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 233

¹⁵⁹ Např. Stone, P. EU Private International Law: Harmonization of Laws. 1st edition. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2006, s. 321 an

hovoří o tom, že článek 7 ŘÚ se již pro vyčerpávající charakter čl. 6 ŘÚ nepoužije.

V čl. 6 odst. 2 ŘÚ jsou stanoveny hraniční určovatelé pro případ, že k volbě práva nedošlo. *Bez ohledu na čl. 4 ŘÚ se pracovní smlouva v případě neexistence volby rozhodného práva řídí právem země, v níž zaměstnanec při plnění smlouvy obvykle vykonává svoji práci, i když je dočasně zaměstnán v jiné zemi, nebo právem země, v níž se nachází provozovna, u které je zaměstnán, nevykonává-li zaměstnanec obvykle svou práci v jediné zemi; vyplývá-li však z okolností, že pracovní smlouva úžeji souvisí s jinou zemí, použije se na smlouvu právo této země.*

Hraničním určovatelem tedy pro případ, že zaměstnanec obvykle vykonává práci v jednom místě, i kdyby byl dočasně zaměstnán v jiné zemi, je místo výkonu práce. Místem výkonu práce se rozumí místo, které je jednak uvedeno v pracovní smlouvě a jednak v něm ve většině případů opravdu k výkonu práce dochází. Dojde-li ke změně místa, resp. země, v níž zaměstnanec obvykle vykonává svou práci, použije se právní řád této nové země. Pokud by zaměstnanec nevykonával práci obvykle v jediné zemi, hraničním určovatelem je místo provozovny, u které je zaměstnán. Navíc závěr čl. 6 odst. 2 ŘÚ dává možnost použít i jiné právo na základě tzv. únikové doložky zajišťující potřebnou flexibilitu, pokud pracovní smlouva vykazuje užší návaznost na jinou zemi.

3.2.2.2 Nařízení Řím I

Individuální pracovní smlouva je v Nařízení Řím I upravena v čl. 8. Jak již plyne z názvu, nezahrnuje kolektivní pracovněprávní vztahy. Bohužel však neobsahuje definici pracovní smlouvy. Díky povinnosti vykládat tento pojem autonomně v duchu práva EU a v souladu s odpovídajícími články Nařízení Brusel I je možné vyjít z judikatury ESD a pracovní smlouvu definovat jako

dohodu, již se fyzická osoba zavazuje po určitou dobu vykonávat za odměnu závislou činnost vázanou na pokyny druhého účastníka smlouvy.¹⁶⁰

Nařízení Řím I umožňuje stranám zvolit si rozhodné právo pro individuální pracovní smlouvy. Ty jsou však ve svém počínání omezeny, protože podle čl. 8 odst. 1 Nařízení Řím I *tato volba nesmí zaměstnance zbavit ochrany, kterou mu poskytují ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit podle práva, které by v případě neexistence volby bylo použito na základě odstavců 2,3 a 4.* Pokud strany právo nezvolí, řídí se smlouva podle čl. 8 odst. 2 Nařízení Řím I *právem země, v níž, případně, z níž zaměstnanec při plnění smlouvy obvykle vykonává svoji práci. Za změnu země obvyklého výkonu práce se považuje, když zaměstnanec dočasně vykonává svou práci v jiné zemi.* Pokud není možné rozhodné právo určit na základě hraničního určovatele místa výkonu práce, nabízí Nařízení Řím I v čl. 8 odst. 3 jako náhradní hraniční určovatel zaměstnávající provozovnu. *Nelze-li rozhodné právo na základě odstavce 2 určit, řídí se smlouva právem země, v níž se nachází provozovna, která zaměstnance zaměstnala.*

Podle čl. 8 odst. 4 Nařízení Řím I *vyplývá-li z celkových okolností, že smlouva je úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odstavcích 2 nebo 3, použije se právo této jiné země.* Toto ustanovení zakotvuje tzv. únikovou doložku pro případy, kdy by smlouva měla užší vztah k jiné zemi. Oproti tzv. únikové doložce v čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím I se zde nabízí větší flexibilita pro její aplikaci, neboť v čl. 8 odst. 4 Nařízení Řím I chybí požadavek, že smlouva musí být úžeji spojena s jinou zemí zjevně. Záměrem bylo ponechat soudům v oblasti pracovních smluv více prostoru, protože úvahy smluvních stran se zde mohou podstatně lišit od těch, které se běžně uplatňují ve smlouvách podléhajících režimu čl. 4 Nařízení Řím I.¹⁶¹

Odrážka (34) Preambule k tomuto článku uvádí, že touto úpravou *by nemělo být dotčeno použití imperativních ustanovení země, do které je pracovník*

¹⁶⁰ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1231.

¹⁶¹ Garcimartín Alferez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-76.

vyslán v souladu se směrnicí č. 96/71/ES, o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb. Podle odrážky (36) Preambule je třeba na práci vykonanou v jiné zemi pohlížet jako na dočasnou, pokud se po splnění svého úkolu v zahraničí zaměstnanec má opět ujmout své práce v původní zemi. Uzavření nové pracovní smlouvy s původním zaměstnavatelem nebo se zaměstnavatelem ze stejné skupiny společností jako původní zaměstnavatel by nemělo vylučovat, aby zaměstnanec dočasně vykonával svou práci v jiné zemi.

3.2.3 Pojistné smlouvy

V případě pojistných smluv je z hlediska právní úpravy většinou pojistník považován za slabší smluvní stranu, zejména pokud se jedná o fyzickou osobu, v zásadě spotřebitele. Pro tyto případy je možné odkázat na to, co již bylo řečeno ohledně postavení spotřebitele, příp. zaměstnance. Na druhou stranu je však možné rozlišit i takové pojistníky, kteří rozhodně v nerovném postavení vůči pojistiteli nestojí. Naopak častokrát by se dalo uvažovat o tom, že pojistník je ekonomicky silnější než sám pojistitel a má mnohem lepší přístup k informacím. V takových případech se i informační asymetrie obrací v neprospěch pojistitele.¹⁶²

3.2.3.1 Římská úmluva

Římská úmluva pojistné smlouvy upravuje v čl. 1 odst. 3 a 4 tak že, *ustanovení této úmluvy se nevztahují na pojistné smlouvy, na základě kterých jsou kryta rizika umístěná na území členských států Evropské unie. Při rozhodování, zda je riziko umístěno na těchto územích, použije soud své vnitrostátní právo. Odstavec 3 se nevztahuje na smlouvy o zajištění.*

Římská úmluva se tedy vztahuje na pojistné smlouvy kryjící riziko umístěné mimo území EU a na všechny zajišťovací smlouvy bez ohledu na to, jestli se riziko nachází na území EU nebo nikoli.¹⁶³ Jako hraniční určovatel ŘÚ

¹⁶² Srov. výklad dále.

¹⁶³ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-74-75.

zvolila místo, kde se riziko nachází. To však bylo pro většinu států zcela neznámé. Sporná zůstávala otázka, kde je umístěno riziko, jestliže se dvě nebo více pojistných rizik nachází v různých státech, případně dokonce v jednom státě na území EU a v jednom mimo území EU.¹⁶⁴

Na pojistné a zajišťovací smlouvy spadající do působnosti Římské úmluvy se uplatní obecná úprava pro volbu práva. *Výjimka ze zásady autonomní volby práva platí v případech, v nichž se u pojistníka jedná o spotřebitele ve smyslu čl. 5 ŘÚ.*¹⁶⁵ Pokud volba práva nebyla učiněna nebo je neúčinná, použije se pravidlo v čl. 4 ŘÚ. Charakteristickým plněním v případě pojistných smluv je poskytnutí pojistných služeb.¹⁶⁶ *Pokud se přitom jednalo o vyplacení pojistného plnění, pak tento názor kolidoval s výkladem, že peněžité plnění nemůže být považováno za charakteristické plnění. Tento názor byl však všeobecně podporován za pomoci argumentu, že v tomto případě není podstatné vyplacení pojistného plnění, nýbrž převzetí pojistné ochrany.*¹⁶⁷

Je tak nutno říci, že Římská úmluva poskytuje pojistníkovi jako slabší smluvní straně ochranu pouze jako spotřebiteli ve smyslu čl. 5 ŘÚ. Pojistná smlouva musí v takovém případě splňovat také znaky spotřebitelské smlouvy.

3.2.3.2 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I obsahuje samostatné ustanovení nesoucí označení „pojistné smlouvy“ a to ve svém čl. 7. Je však nutné si uvědomit, že se přesto nevztahuje na všechny pojistné smlouvy. Čl. 1 odst. 2 písm. j) Nařízení Řím I ze své působnosti vylučuje *pojistné smlouvy vyplývající z činnosti prováděné jinými organizacemi, než jsou organizace uvedené v článku 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady*

¹⁶⁴ Srov. Dicey, A. V, Morris, J. H. C. The Conflict of Laws.13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1351-1370.

¹⁶⁵ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1166.

¹⁶⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 4 (3).

¹⁶⁷ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1166-1167.

2002/83/ES o životním pojištění, jejichž předmětem je poskytovat dávky zaměstnancům nebo osobám samostatně výdělečně činným, které patří k podniku či skupině podniků nebo k obchodu či skupině obchodů, v případě úmrtí nebo přežití nebo v případě přerušování či omezení činnosti nebo v případě nemoci související s prací nebo pracovním úrazem. Kromě této výjimky se Nařízení Řím I vztahuje na všechny pojistné smlouvy bez ohledu na to, zda se riziko nachází na území členských států nebo nikoli. Je však nutné rozlišit pojistné smlouvy, které spadají pod čl. 7 Nařízení Řím I a které se spravují obecným režimem Nařízení Řím I, tedy čl. 3 Nařízení Řím I upravující volbu práva a čl. 4 Nařízení Řím I určující rozhodné právo při neexistenci volby práva.¹⁶⁸

Působnost čl. 7 Nařízení Řím I se podle odst. 1 tohoto článku vztahuje na pojistné smlouvy kryjící velké riziko bez ohledu na to, zda se kryté riziko nachází v členském státě, a na všechny pojistné smlouvy, jež kryjí rizika nacházející se na území členských států. Posledně zmiňované smlouvy se označují jako pojistné smlouvy s krytím hromadných rizik. Při definování pojmu velké riziko se vychází z definice uvedené v čl. 5 písm. d) První směrnice Rady 73/239/EHS, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu. Pojem zahrnuje např. odpovědnost za škodu z provozu motorových vozidel a plavidel, za úvěr, záruku, škodu způsobenou požárem apod. Rozhodným okamžikem pro posouzení, zda se jedná o pojištění velkého rizika, je okamžik uzavření smlouvy.¹⁶⁹

Zároveň je velmi důležité uvědomit si, že čl. 7 Nařízení Řím I je na základě čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I použitelný pro všechny členské státy EU, tedy také pro Dánsko bez ohledu na to, že se pro něj Nařízení Řím I nepoužije.

Rozhodné právo pro pojistné smlouvy kryjící velké riziko určuje čl. 7 odst. 2 Nařízení Řím I tak, že se smlouva *bude řídit právem, které si zvolí strany v souladu s čl. 3. V míře, ve které nebylo právo rozhodné zvoleno stranami, se*

¹⁶⁸ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 727.

¹⁶⁹ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1175.

pojistná smlouva řídí právem země, kde má pojistitel své obvyklé bydliště. Vyplyvá-li ze všech okolností případu, že smlouva je zjevně úžeji spojena s jinou zemí, použije se právo této jiné země. V případě těchto pojistných smluv Nařízení Řím I nijak neomezuje volbu práva pro ochranu pojistníka. Pro případ neexistence volby práva stanoví jako hraniční určovatel pro určení rozhodného práva bydliště pojistitele, avšak je zde opět připuštěna možnost tzv. únikové doložky v případě užšího spojení s jinou zemí.

Podle čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím I v případě pojistných smluv s krytím hromadných rizik, která se nacházejí na území EU, mohou strany zvolit v souladu s čl. 3 Nařízení Řím I pouze následující práva: *právo jakéhokoli členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy; právo země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště; v případě životního pojištění právo členského státu, jehož je pojistník státním příslušníkem; v případě pojistných smluv kryjících rizika omezená na události, k nimž došlo v jednom členském státě, a to v jiném, než je členský stát, v němž se riziko nachází, právo tohoto státu; v případě pojistníka se smlouvou spadající pod tento odstavce, který provozuje profesionální nebo podnikatelskou činnost nebo vykonává svobodné povolání a pojistná smlouva kryje dvě či více rizik vztahujících se k této činnosti a nacházejících se v různých členských státech, právo kteréhokoli z těchto členských států nebo právo země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště.*

Jestliže právo členského státu, kde se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy nebo obvyklé bydliště pojistníka, poskytuje větší míru volnosti při volbě rozhodného práva pro pojistné smlouvy, mohou strany této volnosti využít. To stejné platí i v případě pojistníka se smlouvou o pojištění hromadných rizik, jenž provozuje profesionální nebo podnikatelskou činnost nebo vykonává svobodné povolání, a smlouva kryje dvě nebo více rizik, která se nacházejí v různých členských státech EU a vztahují se ke zmíněným činnostem.

Čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím I dále stanoví, že *v míře, ve které nebylo právo rozhodné zvoleno stranami podle tohoto odstavce, se bude taková smlouva řídit právem členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy.*

Preambule ve své odrážce (33) k tomu dodává, že pokud pojistná smlouva nekryje velké riziko, ale *kryje více rizik, z nichž alespoň jedno se nachází*

v členském státě a alespoň jedno se nachází ve třetí zemi, měla by se zvláštní pravidla pro pojistné smlouvy v tomto nařízení vztahovat pouze na riziko nebo rizika nacházející se v příslušném členském státě nebo členských státech.

Čl. 7 odst. 4 Nařízení Řím I uvádí dodatečná pravidla, která se vztahují na pojistné smlouvy, pro které členský stát ukládá povinnost uzavřít pojištění.

Pro účely odstavce 3 třetího pododstavce a odstavce 4 čl. 7 Nařízení Řím I, v nichž smlouva kryje rizika nacházející se ve více než jednom členském státě, považuje se smlouva za složenou z několika smluv, z nichž se každá týká pouze jednoho členského státu. Toto ustanovení čl. 7 odst. 5 Nařízení Řím I stanoví, že se rozdělí obligační statut a každé riziko je podřízeno právu státu, v němž se nachází.

K určení, v jaké zemi se riziko nachází, odkazuje čl. 7 odst. 6 Nařízení Řím I na čl. 2 písm. d) Druhé směrnice Rady 88/357/EHS, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního, kterým se stanoví opatření k usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb. V případě životního pojištění bude určena země, v níž se riziko nachází, podle čl. 1 odst. 1 písm. g) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 200/83/ES, o životním pojištění.

Smlouvy o zajištění jsou vyloučeny z působnosti čl. 7 Nařízení Řím I. Platí tak pro ně obecná úprava, *neboť ve vztahu k těmto smlouvám není potřebná ochrana slabší smluvní strany.*¹⁷⁰

Nařízení Řím I tedy v čl. 7 rozlišuje co do ochrany slabší smluvní strany dvě skupiny pojistných smluv. Pojistníkům smluv kryjících velká rizika bez ohledu na to, zda se toto riziko nachází na území členského státu, neposkytuje zvláštní právní ochranu. Vychází se z toho, že pojistníkem v oblasti pojištění velkých rizik jsou podnikatelé, kteří mají nebo by měli mít, a lze to předpokládat, dostatečné zkušenosti, a není tak třeba, aby jim byla poskytována zvláštní

¹⁷⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 270.

ochrana.¹⁷¹ Naopak pojistníkům ze smluv ostatních, nazývaných jako smlouvy o pojištění hromadných rizik a charakterizované standardizovanými pojistnými podmínkami¹⁷², jejichž rizika se nacházejí na území EU, je poskytnuta ochrana jako slabší smluvní straně. Tomu odpovídá i fakt, že v případě těchto smluv není v Nařízení Řím I zakotvena možnost využít tzv. únikovou doložku.

¹⁷¹ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1175.

¹⁷² Tamtéž, s. 1176.

3.3 Meze obligačního statutu

Stanovit meze obligačnímu statutu znamená, jak již bylo výše poznamenáno vyčlenit otázky, které se mohou řídit jiným právním řádem než tím, kterým se řídí sama smlouva. Základním krokem ke stanovení těchto mezí je již samotné vymezení působnosti Římské úmluvy a Nařízení Řím I v jejich úvodních člancích. Nicméně toto není jediný způsob, který oba právní nástroje nabízejí.

3.3.1 Působnost obligačního statutu

Římská úmluva v čl. 10 obsahuje přímo výčet otázek spadajících pod obligační statut, a tak usnadňuje zároveň určení jeho mezí. Z formulace ustanovení je zřejmé, že se jedná o výčet demonstrativní. I bez výčtu sem však spadají „účinky uzavřené smlouvy“, které zahrnují závazkově právní účinky smlouvy a jejich dopad na třetí osoby, kromě výslovného vyloučení části těchto účinků podle čl. 1 odst. 2 a čl. 3 odst. 2 ŘÚ).¹⁷³

Podle čl. 10 odst. 1 ŘÚ se *právem rozhodným pro smlouvu podle čl. 3 až 6 a čl. 12 ŘÚ řídí zejména výklad, plnění závazků vyplývajících ze smlouvy, důsledky úplného nebo částečného porušení těchto závazků včetně stanovení škody, jsou-li stanoveny právem a v rámci pravomoci přiznaných soudu jeho procesním právem, různé způsoby zániku závazku, včetně promlčení a zániku práv v důsledku uplynutí doby a důsledky neplatnosti smlouvy.*

Pod pojem „plnění“ spadají takové otázky, jako je náležitá péče, která musí být vynaložena, podmínky ohledně místa a doby splnění, otázka zda je možné, aby závazek splnila jiná osoba než dlužník, otázky dělitelnosti dluhu, otázky liberace dlužníka, který zaplatil, započítání plateb apod.

Ohledně otázky určení výše škody bylo zakotveno kompromisní řešení. Toto ustanovení se vztahuje pouze na předpisy o určení výše náhrady škody, zatímco věcné otázky bude řešit příslušný soud. Výraz „důsledky porušení

¹⁷³ Plender, R. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London Sweet Maxwell, 2001., s. 215-216.

závazku“ se vztahuje na důsledky předvídané rozhodným právem nebo smlouvou bez ohledu na to, zda se jedná o odpovědnost strany, které lze porušení přičítat, nebo odstoupení od smlouvy z důvodu jejího nesplnění. V úvahu také přichází upomínka adresovaná dlužníkovi.¹⁷⁴ Podle *lex causae* se bude posuzovat také řada dalších otázek, mezi které patří počáteční nebo následná nemožnost plnění, *vis maior* atd. Náleží sem např. i otázka smluvní pokuty a s tím související moderační právo soudu.¹⁷⁵

Čl. 10 odst. 2 ŘÚ uvádí, že *pokud jde o způsob plnění a opatření, jež musí věřitel učinit v případě vadného plnění, bere se v úvahu právo země, v níž se plnění uskutečňuje*. Toto ustanovení omezuje rozsah aplikace rozhodného práva v případech, kdy toto právo není zároveň právem státu, v němž je skutečně plněno. Termín „způsob plnění“ závazku by měl být posuzován podle *lex fori*. Pojem předpisy upravující „způsob plnění“ zahrnuje předpisy o svátcích, předpisy o způsobech prohlídky zboží a předpisy upravující postup při vrácení zboží.¹⁷⁶

Ani Římská úmluva ani Zpráva k ŘÚ se o zajištění závazku výslovně nezmiňují, lze však přesto předpokládat, že pokud se jedná o zajištění závazkové právní, je tímto ustanovením zahrnuto. Navíc je možné dospět k závěru, že, ačkoliv se Římská úmluva nevztahuje na věcná práva, tak čl. 10 ŘÚ zahrnuje i věcně právní zajištění závazku, pokud půjde o vztahy mezi smluvními stranami. Uvádí se jako příklad zadržovací právo, které má sice věcně právní složku, přesto však stále spadá pod obligační statut. Obdobně lze postupovat i při určování práva rozhodného pro další věcně právní zajištění závazku, jako je zástavní právo či výhrada vlastnického práva.¹⁷⁷

Nařízení Řím I v čl. 12 vymezuje také působnost práva rozhodného pro smlouvu a stanoví tak obligačnímu statutu limity. Podle čl. 12 odst. 1 Nařízení

¹⁷⁴ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (2).

¹⁷⁵ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 239

¹⁷⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (3).

¹⁷⁷ Czernich In: Czernich, D., Weiss, H. EVÜ. Das Europäische Schuldvertragsübereinkommen. Kommentar. Wien : Orac, 1999, s. 70.

Řím I se právem rozhodným pro smlouvu řídí zejména: výklad; plnění závazků vyplývajících ze smlouvy; důsledky úplného nebo částečného porušení těchto závazků včetně stanovení škody, jsou-li stanoveny právem, a to v rámci pravomocí přiznaných soudu jeho procesním právem; různé způsoby zániku závazku, včetně promlčení a zániku práv v důsledku uplynutí doby; důsledky neplatnosti smlouvy. Uvedený výčet je pouze demonstrativní, lze tedy do působnosti obligačního statutu zařadit i další otázky zejména účinky uzavřené smlouvy a její důsledky pro třetí osoby, samozřejmě s ohledem na čl. 1 odst. 2 a čl. 3 odst. 2 Nařízení Řím I.

Podle čl. 12 odst. 2 Nařízení Řím I, *pokud jde o způsob plnění a opatření, jež musí věřitel učinit v případě vadného plnění, bere se v úvahu právo země, v níž se plnění uskutečňuje.*

3.3.2 Materiální a formální platnost smlouvy

3.3.2.1 Římská úmluva

Pod materiální platnost smlouvy je možné zařadit problematiku nabídky a jejího přijetí, dovolenost předmětu smlouvy, náležitosti vůle a jejího projevu, otázku shody vůle stran a lhůt, tzn. všechny aspekty uzavírání smlouvy, včetně doložky o zvoleném právu (na základě čl. 3 odst. 4 ŘÚ), s výjimkou otázky formy, která je řešena v jiném ustanovení Římské úmluvy. Podle čl. 8 odst. 1 ŘÚ *se existence a platnost smlouvy nebo některého ustanovení smlouvy určuje podle práva, které by se na základě ŘÚ použilo, kdyby byla smlouva nebo ustanovení smlouvy platné.*

V čl. 8 odst. 2 Římská úmluva nabízí určitou korekci, a tak stanoví, že *vyplývá-li však z okolností, že by nebylo přiměřené určovat účinky chování strany podle práva uvedeného v odstavci 1, může se strana za účelem zjištění, že neprojevila souhlas, odvolat na právo země, v níž se nachází její obvyklé bydliště.*

Základním principem pro určení rozhodného práva, kterým se bude řídit vznik a platnost smlouvy nebo její ustanovení, je právo smlouvy (*legis causae*). V prvé řadě jsou vznik a účinky smlouvy podřízeny jednomu právnímu řádu. Avšak Římská úmluva nabízí také určení rozhodného práva na základě obvyklého bydliště jako hraničního určovatele, ale pouze za dalších podmínek uvedených

v čl. 8 odst. 2 ŘÚ a pouze pro hodnocení existence projevu vůle strany. Může tedy za jistých okolností dojít k rozštěpení statutu na statut vzniku a účinků smlouvy.

Platnost smlouvy z hlediska formy upravuje čl. 9 ŘÚ. Toto ustanovení ŘÚ se vztahuje na smlouvy a na jednostranné právní úkony, jež se musí vztahovat k již uzavřené smlouvě nebo ke smlouvě, která má být uzavřena. Úkony týkající se uzavřené smlouvy mohou být velmi rozmanité např. výpověď, prominutí dluhu, prohlášení o odstoupení od smlouvy apod.¹⁷⁸ Pojem formy ŘÚ nevymezuje, ale rozumí jím každý vnější projev vyžadovaný na straně osoby vyjadřující vůli být právně vázán. A pokud tento vnější projev chybí, nemůže být výraz vůle považován za plně účinný.¹⁷⁹

Čl. 9 ŘÚ obsahuje poměrně rozsáhlou úpravu, která využívá alternativně hraničních určovatелů s úmyslem zachovat platnost právního úkonu. Základním pravidlem je, že vždy stačí dostát požadavkům formy podle práva smlouvy, s výjimkou spotřebitelských a smluv, jejichž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo právo užívání nemovitosti. V případě smluv uzavíraných mezi přítomnými přistupuje možnost odvolat se na právní řád místa uzavření smlouvy (čl. 9 odst. 1 ŘÚ). V případě smluv mezi nepřítomnými je možno aplikovat právní řád místa, kde se nachází jedna ze stran, resp. každá ze stran (čl. 9 odst. 2 ŘÚ). V případě smluv uzavíraných v zastoupení je tímto právním řádem místo, kde zástupce jedná (čl. 9 odst. 3 ŘÚ). Platí tedy alternativně hraniční určovatel právo smlouvy (*lex causae*) a právo místa úkonu (*lex loci actus*).

Podle čl. 9 odst. 4 ŘÚ *jednostranný právní úkon, který se týká již uzavřené nebo zamýšlené smlouvy, je formálně platný, splňuje-li formální náležitosti podle práva, které se na smlouvu použije nebo které by se na ni použilo podle ŘÚ, nebo práva země, v níž byl tento úkon učiněn.* Zde je užito alternativně kritérium práva smlouvy a práva místa úkonu.

K těmto liberálně koncipovaným ustanovením jsou připojeny zvláštní normy upravující spotřebitelské smlouvy (čl. 9 odst. 5 ŘÚ) a smlouvy o nemovitostech (čl. 9 odst. 6 ŘÚ), které vyžadují specifickou úpravu. Pro formu

¹⁷⁸ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 9 (I.A.2 a I.A.2).

¹⁷⁹ Tamtéž, k čl. 9 (I.A.2 a I.A.2).

spotřebitelských smluv uzavřených za okolností předvídaných Římskou úmluvou, je rozhodné právo země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště. Na formu smluv, jejichž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo právo užívání nemovitosti, se vztahují tuto otázku upravující imperativní ustanovení práva země, v níž se nemovitost nachází, pokud se podle tohoto práva uvedená ustanovení použijí bez ohledu na místo uzavření smlouvy a na právo, které je jinak pro smlouvu rozhodné.

3.3.2.2 Nařízení Řím I

Materiální platnost smlouvy, tedy otázky oferty a její akceptace, dovolenost předmětu smlouvy, otázky projevu vůle, stejně jako doložky o zvoleném právu (čl. 3 odst. 5 Řím I), jsou upraveny v čl. 10 Nařízení Řím I. Upravuje nejen existenci a platnost smlouvy jako celku, ale i konkrétní podmínky vzniku smlouvy a každého jejího jednotlivého ustanovení.¹⁸⁰ Pouze otázka formy je upravena ustanovením samostatným, čl. 11 Nařízení Řím I.

Podle čl. 10 odst. 1 Nařízení Řím I platí, že *existence a platnost smlouvy nebo některého ustanovení smlouvy se určuje podle práva, které by se na základě Nařízení Řím I použilo, kdyby byla smlouva nebo ustanovení smlouvy platné.* Další odstavec toto pravidlo koriguje. *Vyplývá-li však z okolností, že by nebylo přiměřené určovat účinky chování strany podle práva uvedeného v odstavci 1, může se strana za účelem zjištění, že neprojevila souhlas, odvolat na právo země, v níž se nachází její obvyklé bydliště.*

Z uvedeného vyplývá, že v první řadě se vznik a účinky smlouvy řídí jedním právním řádem, a to právem smlouvy určeným podle pravidel Nařízení Řím I. Toto řešení však není jediné možné. Nařízení Řím I dovoluje určit rozhodné právo na základě obvyklého bydliště, ale pouze za určitých podmínek a pouze pro otázky existence projevu vůle strany. Může tedy dojít k situaci, že pro vznik a účinky smlouvy bude rozhodné odlišné právo.

¹⁸⁰ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1438.

Platnost smlouvy z hlediska formy upravuje čl. 11 Nařízení Řím I. Ustanovení zahrnuje jak smlouvy, tak jednostranné právní úkony, které se týkají uzavřené nebo zamýšlené smlouvy. Ustanovení pojem formy nevymezuje. Nicméně v Zelené knize Evropská komise formulovala svou představu o definici formy. Formou smlouvy se míní zákonem stanovené podmínky pro vnější projevy jednání osoby při právních úkonech, jako např. povinnost dodržení písemné formy, požadavek faksimilního indosamentu nebo formu veřejné listiny.¹⁸¹

Smyslem daného článku je zachovat platnost právního úkonu, které činí strany smlouvy nebo jejich zmocněnci. Nabízí tedy alternativně několik hraničních určovatелů. Základním pravidlem je dostát požadavkům práva smlouvy, s výjimkou spotřebitelských smluv a smluv týkajících se nemovitosti. Za splnění daných okolností přistupuje možnost odvolat se na právní řád místa uzavření smlouvy, nebo právní řád místa, kde se nachází jedna ze stran, příp. každá ze stran či zmocněnec v okamžiku uzavření smlouvy, nebo právo místa obvyklého bydliště jedné ze stran či osoby činící úkon.

Nařízení Řím I v čl. 11 stanoví, že *smlouva uzavřená mezi osobami, které se nacházejí, nebo jejichž zmocněnci se nacházejí v okamžiku uzavření smlouvy v téže zemi, je formálně platná, splňuje-li formální náležitosti práva, kterým se podle Nařízení Řím I řídí nebo formální náležitosti práva země, v níž byla uzavřena. Smlouva uzavřená mezi osobami, které se nacházejí, nebo jejichž zástupci se nacházejí v okamžiku uzavření smlouvy v různých zemích, je formálně platná, splňuje-li formální náležitosti podle práva, které se na ni použije podle Nařízení Řím I, nebo práva jedné ze zemí, v níž se nacházela jedna ze smluvních stran nebo jejich zástupce v okamžiku uzavření smlouvy, nebo práva jedné ze zemí, v níž měla k uvedenému okamžiku jedna ze stran své obvyklé bydliště. Jednostranný právní úkon, který se týká již uzavřené nebo zamýšlené smlouvy, je formálně platný, splňuje-li formální náležitosti podle práva, které se na smlouvu použije nebo které by se na ni použilo podle Nařízení Řím I, nebo práva země,*

¹⁸¹ COM (2002) 654 final.

v níž byl tento úkon učiněn, nebo práva země, v níž osoba, která jej provedla, měla v té době obvyklé bydliště.

Odchylná pravidla stanoví Nařízení Řím I pro spotřebitelské smlouvy, jejichž forma se řídí právem země, v níž má spotřebitel své obvyklé bydliště (čl. 11 odst. 4 Řím I), a pro smlouvy, jejichž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti. Na ně se vztahují formální požadavky práva země, v níž se nemovitost nachází, pokud se podle tohoto práva uvedená ustanovení použijí bez ohledu na zemi, v níž došlo k uzavření smlouvy, a bez ohledu na právo, které je jinak pro smlouvu rozhodné, a od nichž se nelze smluvně odchýlit (čl. 11 odst. 5 Řím I).

3.3.3 Způsobnost k právům a k právním úkonům

Římská úmluva výslovně v čl. 1 vylučuje ze své působnosti otázky způsobnosti k právům a právním úkonům fyzických a právnických osob. Avšak čl. 11 ŘÚ se přesto zabývá nezpůsobností k právním úkonům fyzických osob a připouští za splnění určitých podmínek aplikaci kolizního pravidla.

Podle čl. 11 ŘÚ se ve smlouvě uzavřené mezi osobami, které se nacházejí v téže zemi, může fyzická osoba, která by byla způsobilá podle práva této země, odvolat na svou nezpůsobnost vyplývající z jiného práva pouze tehdy, pokud druhá smluvní strana o této nezpůsobnosti v době uzavření smlouvy věděla nebo o ní nevěděla z nedbalosti.

Ačkoliv tedy Římská úmluva obsahuje kolizní normu zabývající se alespoň částečně způsobností k právním úkonům, nadále platí, že otázky způsobnosti spíše obligační statut nenásledují. Smyslem tohoto ustanovení je chránit smluvní stranu uzavírající smlouvu v dobré víře před tím, aby druhá strana teprve po uzavření smlouvy nenamítla, že k úkonu nebyla způsobilá.

Také Nařízení Řím I v čl. 1 vyjímá ze své působnosti problematiku způsobnosti k právům a právním úkonům jak fyzických, tak právnických osob. Toto vymezení však není absolutní. V čl. 13 Nařízení Řím I upravuje nezpůsobnost fyzických osob k právním úkonům. Stanoví, že *ve smlouvě uzavřené mezi osobami, které se nacházejí v téže zemi, se může fyzická osoba, která by byla*

způsobilá podle práva této země, odvolat na svou nezpůsobilost vyplývající z jiného práva pouze tehdy, pokud druhá smluvní strana o této nezpůsobilosti v době uzavření smlouvy věděla nebo o ní nevěděla z nedbalosti. Opět jeho cílem je chránit smluvní stranu jednající v dobré víře.

3.3.4 Obecné otázky závazkového práva

3.3.4.1 Římská úmluva

Římská úmluva obsahuje zvláštní kolizní normy pro některé další otázky závazkového práva, jež se přímo nespravují obligačním statutem podle ní určeným.

V první řadě se jedná o postoupení pohledávky (cesi), kterou se rozumí změna v osobě věřitele, kdy původní věřitel (postupitel, cedent) postupuje svou pohledávku vůči dlužníkovi třetí osobě, novému věřiteli (postupníkovi, cesionáři). Římská úmluva v čl. 12 upravuje právní režim vzájemných vztahů cedenta a cesionáře (čl. 12 odst. 1 ŘÚ) a okruh otázek, na které dopadá právo rozhodné pro postoupenou pohledávku (čl. 12 odst. 2 ŘÚ).

Pro vzájemné závazky cedenta a cesionáře je rozhodné právo, kterým se podle Římské úmluvy řídí smlouva mezi nimi, tj. smlouva o postupu pohledávky. Pokud si strany právo nezvolí, bude rozhodné právo pro smlouvu o postupu pohledávky určeno v souladu s čl. 4 ŘÚ. V takovém případě bude tím, kdo poskytuje charakteristické plnění zejména cedent.

Právo rozhodné pro postoupenou pohledávku určuje převoditelnost pohledávky, vztah mezi postupníkem a dlužníkem, podmínky, za kterých může být postoupení uplatněno vůči dlužníkovi, a zprošťující účinek dlužníkovy plnění (čl. 12 odst. 2 ŘÚ).¹⁸² Tento výčet lze považovat za taxativní. Pokud mezi cedentem a dlužníkem byla uzavřena smlouva, ohledně jejich vztahu se otázky

¹⁸² Např. postupuje se pohledávka na zaplacení kupní ceny, která se řídí právem rozhodným pro kupní smlouvu. Tento právní řád dopadá i na uvedené otázky.

zde uvedené, tzn. v čl. 12 odst. 2 ŘÚ, budou řídit touto smlouvou s výjimkou převoditelnosti.¹⁸³

Dalším případem je změna subjektu závazku na základě zákona, tzv. subrogace. Rozumí se jí nabytí věřitelských práv zaplacením pohledávky za dlužníka, jedná se o změnu v osobě věřitele na základě zákona. Tuto problematiku řeší čl. 13 ŘÚ. Podle čl. 13 odst. 1 ŘÚ *má-li určitá osoba („věřitel“) smluvní pohledávku za jinou osobou („dlužníkem“) a třetí osoba je povinna uspokojit věřitele nebo na základě této povinnosti věřitele uspokojila, určuje právo, kterým se řídí povinnost této třetí osoby, zda a v jakém rozsahu je třetí osoba oprávněna uplatnit vůči dlužníkovi práva, která měl věřitel vůči dlužníkovi podle práva rozhodného pro jejich vztah.* Dané ustanovení neřeší otázku práva rozhodného pro postup, ale dosah práva rozhodného pro povinnosti třetí osoby ve vztahu vůči dlužníkovi. Toto právo určuje, zda je třetí osoba oprávněna uplatnit zcela nebo zčásti práva věřitele proti dlužníkovi na základě práva rozhodného pro jejich vzájemný vztah (právo následného postihu). Druhý odstavec umožňuje použít základní pravidlo na situace, v nichž je v pozici dlužníka více osob a jeden z nich uspokojí věřitele.

3.3.4.2 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I vychází ze skutečnosti, že některé obecné otázky závazkového práva nemusí následovat obligační statut smlouvy. Zároveň je ale vhodné tyto otázky upravit, proto nabízí pro tyto instituty zvláštní kolizní normy. Jedná se o postoupení pohledávky, zákonnou subrogaci a započtení.

Kolizní norma pro postoupení pohledávky (cesi) obsažená v čl. 14 Nařízení Řím I stanoví, že *se vztah mezi postupitelem a postupníkem při postoupení pohledávky vůči jiné osobě („dlužník“) řídí podle práva, které se na základě Nařízení Řím I použije na smlouvu mezi postupitelem a postupníkem.* Tento smluvní typ není přímo obsažen v čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, proto je třeba pro určení rozhodného práva v případě neexistence volby práva užít domněnku

¹⁸³ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 12 (2).

charakteristického plnění podle čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím I. Tím, kdo takové plnění bude poskytovat, bude zejména postupitel.

K tomuto ustanovení odrážka (38) Preambule dodává, že výraz „vztah“ by měl vyjasnit, že se předmětné ustanovení použije rovněž na věcněprávní dopady postoupení mezi postupitelem a postupníkem v právních řádech, ve kterých úprava těchto otázek nespadá do závazkového práva. Výraz „vztah“ by nicméně neměl být chápán jako jakýkoli vztah, který by mohl existovat mezi postupitelem a postupníkem. Zejména by neměl zahrnovat předběžné otázky, pokud jde o postoupení pohledávky. Výraz by měl být jednoznačně omezen na dopady, jež přímo souvisejí s daným postoupením.

Právo, jímž se řídí postoupená pohledávka, však nadále určuje převoditelnost pohledávky, vztah mezi postupníkem a dlužníkem, podmínky, za kterých může být postoupení uplatněno vůči dlužníkovi, a zprošťující účinek dlužníkovy plnění.

Ustanovení čl. 14 odst. 3 Nařízení Řím I také definuje samotný pojem postoupení, jež zahrnuje přímé převody pohledávek, převody pohledávek při zajištění závazku a zastavení pohledávek nebo jiné způsoby zajištění pohledávek.

Název tohoto článku v angličtině zní „Voluntary assignment and contractual subrogation“, v němčině „Übertragung der Forderung“. Odlišné označení v anglické verzi má svůj původ ve skutečnosti, že na rozdíl od českého nebo německého práva zná anglické právo tzv. dobrovolnou cesi neboli smluvní subrogaci.¹⁸⁴

Ohledně zákonné subrogace platí podle čl. 15 Nařízení Řím I následující. *Má-li určitá osoba („věřitel“) smluvní pohledávku vůči jiné osobě („dlužníkovi“), a třetí osoba je povinna uspokojit věřitele nebo na základě této povinnosti věřitele uspokojila, určuje právo, kterým se řídí povinnost této třetí osoby, zda a v jakém rozsahu je třetí osoba oprávněna uplatnit vůči dlužníkovi práva, která měl věřitel vůči dlužníkovi podle práva rozhodného pro jejich vztah.*

¹⁸⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 276.

Výše uvedené je doplněno čl. 16 Nařízení Řím I, jenž upravuje otázku společné odpovědnosti více dlužníků. *Uplatňuje-li věřitel nárok vůči více dlužníkům, kteří odpovídají za uspokojení téže pohledávky, a jeden z dlužníků již pohledávku zcela nebo zčásti uspokojil, řídí se regresní právo tohoto dlužníka vůči ostatním spoludlužníkům za poskytnuté plnění právem, které se použije na závazkový vztah tohoto dlužníka vůči věřiteli. Ostatní dlužníci mohou uplatnit námitky, které měli vůči věřiteli v rozsahu, který připouští právo, jímž se řídily jejich závazkové vztahy vůči věřiteli.*

Započtení je jedním ze způsobů zániku závazku. Tuto problematiku by nebylo nutné upravovat samostatně, jestliže by nemohla nastat situace, kdy pohledávka, proti které započtení směřuje, se řídí jiným právem než pohledávka, které se používá k započtení. Ale jelikož se tak stává poměrně často, Nařízení Řím I tuto problematiku záměrně upravilo samostatnou kolizní normou v čl. 17 Nařízení Řím I. Pokud se strany na právu na započtení nedohodly, tedy nedohodly se na rozhodném právu, řídí se započtení právem rozhodným pro pohledávku, vůči které se započtení uplatňuje.

3.4 Instituty ovlivňující obligační statut

Pro dokreslení představy o obligačním statutu určeném podle Římské úmluvy nebo Nařízení Řím I je dobré zmínit i některé další otázky, které nejsou přímo jeho součástí, avšak jej výrazně ovlivňují. Jedná se o některé otázky obecné části MPS, jež mají význam pro kolizní úpravu smluvních závazkových vztahů, jako imperativní normy, zpětný a další odkaz a výhrada veřejného pořádku. Na základě použití těchto institutů může docházet k omezení obligačního statutu v rovině aplikační. Této problematice zde nebude věnován větší prostor, neboť by takové pojednání již sahalo nad rámec této práce.¹⁸⁵

To se týká také další skutečnosti, která významně ovlivňuje obligační statut a jíž je vztah Římské úmluvy a Nařízení Řím I k dalším právním nástrojům upravujícím kolizní problematiku závazkového práva, ale také právním nástrojům založených na přímé metodě. Přesto je však nutné zmínit alespoň základní.¹⁸⁶

Ve vztahu samotné Římské úmluvy a Nařízení Řím I platí dle čl. 24 Nařízení Řím I, že je Římská úmluva v členských státech nahrazena Nařízením Řím I. Členskými státy jsou v souladu s čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I rozuměny všechny členské státy EU kromě Dánska.

Římská úmluva v čl. 20 stanoví, že jí *není dotčeno použití kolizních norem pro smluvní závazkové vztahy ve zvláštních oblastech, které jsou nebo budou obsaženy v právních aktech orgánů Evropské unie nebo ve vnitrostátních právních předpisech, které byly při provádění takových právních aktů*

¹⁸⁵ Srov. např. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 231-251; Týč, V., Rozehnalová, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. Právník. 2002, roč. 141, č. 2, s. 634-661 a tam uvedená literatura; Kapitán, Z. Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. Časopis pro právní vědu. 2004, roč. XII, č. 3, s. 214-226; a samozřejmě příslušná ustanovení Římské úmluvy (čl. 7, 15, 16 ŘÚ) a Nařízení Řím I (čl. 9, 20, 21 Řím I). Úprava těchto institutů je v obou nástrojích podobná a případné změny, které Nařízením Řím I provedlo, byly spíše úpravami směřujícími k odstranění nejasností, které plynuly ze znění Římské úmluvy.

¹⁸⁶ Srov. např. Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1827-2018.

harmonizovány. Při posuzování tohoto ustanovení je nutné si uvědomit, že Římská úmluva je svou povahou mezinárodní smlouva.

Podobné ustanovení obsahuje také Nařízení Řím I, zde je však nutné si uvědomit, že se v jeho případě jedná o pramen práva EU. Podle čl. 23 Nařízení Řím I *s výjimkou čl. 7 není tímto nařízením dotčeno použití ustanovení práva EU, které ve zvláštních oblastech stanoví kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy.*

Jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I se zabývají také vztahem k mezinárodním úmluvám. Podle čl. 21 ŘÚ platí, že *touto úmluvou není dotčeno použití mezinárodních úmluv, jejichž smluvní stranou smluvní stát je nebo se jí stane.* Čl. 25 Nařízení Řím I stanoví, že *tímto nařízením není dotčeno použití mezinárodních úmluv, jejichž stranou je jeden nebo více členských států ke dni přijetí tohoto nařízení a které stanoví kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy. Toto nařízení se však použije mezi členskými státy přednostně ve vztahu k úmluvám uzavřeným výlučně mezi dvěma nebo více členskými státy v rozsahu, ve kterém se týkají oblastí upravených tímto nařízením.* Členskými státy jsou ve smyslu čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I všichni členové EU kromě Dánska.

4. Shrnutí

4.1 Volba práva

Římská úmluva i Nařízení Řím I princip smluvní autonomie vyjadřují institutem volby práva. Úprava obsažená v obou nástrojích se v některých ohledech liší. Základní kolizní pravidlo je vyjádřeno stejně. Odchyly je možné zaznamenat v podobě volby práva. Volbu práva lze provést buď výslovně v doložce o rozhodném právu, nebo se může jednat o volbu, kterou strany provedly fakticky, aniž byla ve smlouvě vyjádřena.

A v tomto bodě Nařízení Řím I obsahuje dvě změny. Za prvé taková volba musí „jasně vyplývat“, nikoli pouze vyplývat „s dostatečnou jistotou“. Je však nejasné, zda toto ustanovení reprezentuje změnu v podstatě a vyžaduje tak vyšší standard při vyjádření. Spíše se zdá, že účelem této změny bylo vyjasnit původní pochybnosti plynoucí z rozdílných jazykových verzí.¹⁸⁷ Druhá změna souvisí s doložkami o volbě sudiště.¹⁸⁸ V případě Římské úmluvy volba sudiště není dostatečná k tomu, aby bylo takto určeno rozhodné právo, naopak Nařízení Řím I doporučuje tuto skutečnost vzít v úvahu při posouzení, zda volba práva jasně vyplývá z ustanovení smlouvy. Jinak ostatní příklady implicitní volby práva uvedené ve Zprávě k Římské úmluvě lze využít také u Nařízení Řím I. Je vhodné zmínit, že platí všeobecně, že Zpráva k Římské úmluvě je považována za významný zdroj pro výklad Nařízení Řím I. Zejména je to dáno historickými souvislostmi mezi Římskou úmluvou a Nařízením Řím I.¹⁸⁹ Při použití Zprávy je však nutné vždy velmi pečlivě porovnávat znění Římské úmluvy a Nařízení Řím I, protože například její využití při výkladu ustanovení o určení rozhodného práva

¹⁸⁷ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-66.

¹⁸⁸ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 706.

¹⁸⁹ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 37.

při neexistenci volby práva bude nižší než právě například v otázce volby práva. Stejně lze říci i o judikatuře k Římské úmluvě.

Římská úmluva stejně jako Nařízení Řím I stojí na rozsáhlé smluvní volnosti při volbě práva. Nepožadují žádné speciální formální náležitosti pro doložku o volbě rozhodného práva. Takové nároky však mohou být stanoveny rozhodným právem (viz odkaz čl. 3 odst. 4 na čl. 9 ŘÚ a odkaz čl. 3 odst. 4 na čl. 11 Nařízení Řím I). Nesmí však odporovat ustanovením, jež zajišťují možnost explicitní nebo implicitní volby práva.¹⁹⁰ Oba nástroje volbu práva považují za samostatnou dohodu nezávislou na hlavní smlouvě, jejíž platnost a účinnost se posuzuje podle legis causae. Řídí se tak právem, které si strany určily za rozhodné.

Možnost štěpení smlouvy připouští jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I. Ovšem v obou případech je spíše jevem nevídaným, avšak v souladu s principem smluvní autonomie. Bohužel ani Římská úmluva, ani Giuliano-Lagardeova Zpráva, ani Nařízení Řím I nenaznačují, který právní systém, popř. kritéria, by měla být zvolena k určení, je-li předmětná smlouva dělitelná na více částí. Jednou z možností je posoudit dělitelnost smlouvy nikoli na základě národních měřítek, ale podle hledisek, která vyplývají z Římské úmluvy a Nařízení Řím I.¹⁹¹ Rozhodně záměrem ustanovení o možnosti štěpení smlouvy není, aby soud byl oprávněn odvozovat z dílčí volby práva pro určité ustanovení závěr, že tímto právem se řídí celá smlouva. Takové řešení by mohlo vést k chybným závěrům. Dojde-li tedy k volbě práva pouze pro určitou část smlouvy, je třeba na zbytek smlouvy použít pravidla určená pro případ neexistence volby práva.¹⁹²

Dodatečnou volbu práva a změnu rozhodného práva umožňuje Římská úmluva, ale i Nařízení Řím I. Nemělo by smysl stranám takový úkon zakázat, neboť by mohly snadno původní smlouvu ukončit a uzavřít novou, v níž by

¹⁹⁰ Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 122.

¹⁹¹ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 112-113.

¹⁹² Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (4).

změnu nebo dodatečnou volbu práva provedly. *Připuštění volby či změny zvoleného práva by mělo být dle převažujících názorů možné až do okamžiku, než začne soudce či rozhodce jednat ve věci samé.*¹⁹³ Nově zvolené právo působí extunc.¹⁹⁴ Co se týká důvěry třetích osob, případně i jedné ze stran, oba nástroje obsahují pojistku, že se tyto změny nedotknou ani formální platnosti smlouvy, ani práv třetích osob. Je nutno upozornit, že ustanovení nemá zneplatnit volbu práva jako takovou, ale pouze omezit její účinky. Podle Zprávy k ŘÚ není možné připustit hypotetickou volbu práva. S ohledem na konstrukci celého ustanovení o volbě práva v Nařízení Řím I je možné mít za to, že ani v tomto případě hypotetická volba práva nebude dovolena. V případě tohoto institutu se zřejmě o volbě práva jako takové ani hovořit nedá, proto se v zásadě neshoduje se smluvní autonomií stran jako základním stavebním kamenem obou instrumentů.

Nařízení Řím I stejně jako Římská úmluva upravuje smlouvy související s jedinou zemí. Tyto tzv. single-country contracts jsou typické pro anglosaský právní systém. Do Římské úmluvy byly zařazeny pod vlivem členství Velké Británie v EU.¹⁹⁵ A v Nařízení Řím I byly ponechány. Literatura totiž uvádí příklad, který dává tušit, že i tento institut by mohl najít své využití ve všech právních řádech. Z praktických důvodů by bylo vhodné umožnit dovozci zboží i v čistě vnitrostátních smluvních závazcích volbu práva stejného zahraničního práva, jaké je aplikováno na smluvní závazkové vztahy zahraničního dodavatele.¹⁹⁶

Formulace ustanovení upravujícího tyto smlouvy byla ve srovnání s Římskou úmluvou upřesněna. Dnes, na rozdíl od výkladu (a českého úředního překladu) čl. 3 odst. 3 ŘÚ, je tedy jasné, že pokud jde o ustanovení, jejichž

¹⁹³ Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 71.

¹⁹⁴ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 102.

¹⁹⁵ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (8).

¹⁹⁶ Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 124.

aplikaci nelze smluvně odvrátit, jedná se nikoli o ustanovení imperativní, ale o ustanovení kogentní.¹⁹⁷

Nařízení Řím I obsahuje navíc ustanovení, které Římská úmluva neznala, ale které je důsledkem vývoje interpretace čl. 3 odst. 3 ŘÚ, která byla rozšířena na celé území vnitřního trhu a zahrnuje všechny členské státy.¹⁹⁸ Jedná se o čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I, tzv. doložku vnitřního trhu.

Jednou z nejzajímavějších otázek představuje tradičně problematika omezení volby práva. V zásadě Římská úmluva, ani Nařízení Řím I neomezují volbu práva na právní řád, který vykazuje určitou vazbu k danému vztahu. Přesto se výjimky z tohoto pravidla objevují v Nařízení Řím I např. v úpravě pojistných smluv v čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím I nebo smluv o přepravě cestujících v čl. 5 odst. 2 Nařízení Řím I.¹⁹⁹ Z Římské úmluvy a Nařízení Řím I je možné vyvodit také další omezení, která jsou jak výslovná, tak i nevýslovná vyplývající z povahy užitého a Římskou úmluvou nebo Nařízením Řím I upraveného prostředku. Jedná se o omezení volby práva u některých typů smluv, smluv se slabší smluvní stranou, omezení dané rozporom s kogentními normami státu, se kterými jsou všechny ostatní prvky vztahu výlučně spojeny, omezení daná až v rovině aplikace práva, a to omezení z titulu rozporu s veřejným pořádkem fora. A konečně se jedná o omezení, která se mohou odvinout od aplikace imperativních norem.²⁰⁰

Ani Římská úmluva, ani Nařízení Řím I neumožňují za rozhodné právo zvolit normy nestátního původu. Jedinou možností stran, jak smlouvu takovým pravidlům podřídit, je inkorporovat je do ní. Podle obou úprav strany mohou zvolit pouze právo státu. Zároveň si nemohou zvolit neexistující právo. Rozhodné

¹⁹⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 259.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 260.

¹⁹⁹ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 631.

²⁰⁰ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 96.

právo musí existovat a musí být identifikovatelné v době, kdy je smlouva uzavírána.²⁰¹

4.2 Pravidla pro určení rozhodného práva při neexistenci volby práva

Jestliže si strany smlouvy samy nezvolí rozhodné právo, jímž by se jejich právní vztah měl řídit, obsahují jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I náhradní kritéria, jež přesto vedou k určení obligačního statutu. Ovšem způsob, jakým tak činí, se v obou nástrojích liší. Jedná se o jednu z největších změn, která se během procesu transformace Římské úmluvy v Nařízení Řím I udála.

Čl. 4 ŘÚ je pouhým *slepencem dvou kolizních pravidel: kontinentálního pravidla určení rozhodného práva podle charakteristického plnění smlouvy (odst. 2) a pravidla common law určujícího rozhodné právo podle práva, jenž je smlouvě vlastní (odst. 1 a 5).*²⁰² V ustanoveních těchto odstavců ŘÚ bývá spatřován určitý rozpor, na který je nahlíženo spíše kriticky.²⁰³ Což je zřejmě oprávněné, protože v praxi způsoboval tento článek problém, jaký je vztah generální klauzule určující rozhodné právo podle čl. 4 odst. 2 ŘÚ a únikovou doložkou podle čl. 4 odst. 5 ŘÚ. Podle praxe některých kontinentálních států je základním, pevným pravidlem generální klauzule, podle jiných zejména Británie a severských států je kladen větší důraz na únikovou doložku. Tyto rozpory, které nepřispívaly k právní jistotě, nakonec vyústily v nové řešení, které obsahuje Nařízení Řím I.²⁰⁴ Dalším problémem bylo samo určení charakteristického plnění, jímž mělo být to, za které je placeno. V mnoha případech tento postup selhával.

²⁰¹ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 700.

²⁰² Vondráček, O. Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy: plodný či jalový kompromis?. Právník. 2007, roč. 146, č. 12, s. 1315.

²⁰³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 227.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 229.

Jedním příkladem za všechny by mohla být barterová smlouva. Toto také stálo v pozadí změn, které našly svůj odraz v úpravě pravidel určení rozhodného práva v případě neexistence volby práva v Nařízení Řím I.

Nařízení Řím I se pokouší odstranit případné nejasnosti, pokud jde o kolizní kritéria jednotlivých smluv. Z toho důvodu obsahuje v čl. 4 odst. 1 konkrétní kolizní kritéria, která se použijí při neexistenci volby práva.²⁰⁵ Při bližším pohledu na toto ustanovení je možné si všimnout, že právem rozhodným je tedy většinou právo osoby, která vyvíjí charakteristickou činnost, poskytuje nějaké plnění. Podle většiny nově zakotvených pravidel lze dojít ke stejnému výsledku při určení rozhodného práva jako v případě Římské úmluvy. Nicméně podle Nařízení Řím I se proces hledání rozhodného práva zdá být mnohem přímější, jelikož u smluv v něm přímo upravených odpadá nezbytné zjišťování charakteristického plnění.²⁰⁶ Na druhou stranu ani právní úprava v čl. 4 Nařízení Řím I neusnadnila *kolizní kvalifikaci, pro kterou nenabízí žádné vodítko. Tu je nutné i nadále provádět vysoce abstraktním způsobem a důslednou analýzou historického vývoje práva EU, zejména ovšem účelem a pomocí principů předpisů EMPS. V tomto směru je tak vlastně nemožné postupovat bez podpory judikatury ESD a doktrinního hodnocení z nejrůznějších jiných, podpůrných, zejména pak teoretických pramenů. Ani zjištění, že se jedná o smluvní typ podřaditelný pod čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, však nezabavuje soud povinnosti zabývat se skutečným nejužším vztahem v daném konkrétním případě. Nelze totiž vyloučit nezbytnost použití tzv. únikové doložky.*²⁰⁷ Přes nesporné výhody je i rigidní výčet v čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I v nauce spíše kritizován.²⁰⁸

²⁰⁵ Ondřej, J. Vybrané otázky kolizní úpravy smluvních závazkových vztahů v ES/EU. Právní rozhledy. 2007, roč. 15, č. 20, s. 741.

²⁰⁶ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 722.

²⁰⁷ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 701.

²⁰⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 264.

Na druhou stranu domněnka charakteristického plnění, ani princip nejužšího spojení z Nařízení Řím I nezmizely. Ovšem došlo oproti Římské úmluvě ke změně. V Nařízení Řím I je *kolizním navázáním již kolizní norma, a nikoli pouze prostá právní domněnka, kterou lze vyvrátit.*²⁰⁹ Pravidlo charakteristického plnění výslovně zůstává zachováno pro obecně neupravené smluvní typy v čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím I. Princip nejužšího spojení se objevuje také, avšak ve výčtu až jako poslední varianta toho, jak bude přistupováno k určování rozhodného práva. Zachování tohoto principu nepochybně přispěje ke komplexnějšímu posouzení, které právo nejlépe odpovídá danému případu. Na druhé straně však, je pravděpodobné, že zřejmě neposílí právní jistotu. Stále totiž bude platit, protože různé právní kultury kladou různý důraz na význam jednotlivých domněnek, uvedených v čl. 4 Nařízení Řím I, že jednotlivé soudy by mohly rozhodovat podle jiných hledisek. Je tedy otázkou, zda byly tímto řešením skutečně překonány rozdíly v pojetí kontinentálního práva a common law.²¹⁰ Takový byl záměr jeho tvůrců.

Římská úmluva i Nařízení Řím I obsahují tzv. únikovou doložku, která oběma umožňuje v případě užšího spojení smlouvy s jinou zemí, než určenou podle předchozích pravidel, použít právo této jiné země. Nařízení Řím I požaduje oproti Římské úmluvě, aby smlouva byla úžeji spojena s jinou zemí „zjevně“.

Naproti tomu Nařízení Řím I již neumožňuje štěpení obligatorního statutu i v případě rozhodného práva určeného nikoli na základě volby stran, ale pomocí náhradních hraničních určovatelů tak, jak to činila Římská úmluva.

Také smlouva o přepravě zboží je nově v Nařízení Řím I upravena v samostatném článku, ačkoliv v zásadě sleduje obsahově úpravu Římské úmluvy. Preambule Nařízení Řím I k tomu v odrážce (22) vysvětluje, že ve srovnání s Římskou úmluvou, pokud jde o smlouvy o přepravě zboží, není zamýšlena žádná podstatná změna. V důsledku toho by dopravní nájemní (charterové)

²⁰⁹ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 696.

²¹⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 266.

smlouvy a jiné smlouvy, jejichž hlavním účelem je přeprava zboží, měly být považovány za smlouvy o přepravě zboží.

Nově Nařízení Řím I obsahuje ve svém čl. 5 úpravu smluv o přepravě cestujících. Účelem nového pravidla je především vytvoření rovnováhy mezi zájmy přepravce na právní jistotě co do možnosti zvolit stejné rozhodné právo pro všechny své smlouvy a zájmy cestujících, kteří by nechtěli mít svou smlouvu podřízenou nepředvídatelnému právnímu režimu bez relevantního vztahu k předmětné smlouvě.²¹¹ Podle odrážky (32) Preambule by se také smlouvy o přepravě cestujících daly zařadit do kategorie smluv se slabší smluvní stranou a zároveň se vylučuje pro tyto smlouvy aplikace ustanovení o ochraně spotřebitele. Právě na ochranu cestujícího jako slabší smluvní strany je stanoven přesný výčet „práv“, ze kterých si strany mohou v případě volby práva vybrat. Jako hraniční určovatel v případě neexistence volby práva bylo zvoleno místo obvyklého bydliště cestujícího a jako náhradní hraniční určovatel místo obvyklého bydliště dopravce.

Je třeba poznamenat, že při aplikaci pravidel obsažených jak v Římské úmluvě, tak Nařízení Řím I je nutné si uvědomit, jaký je vztah obou právních předpisů zejména k přímým normám zakotvených v mezinárodních úmlouvách. Například v oblasti mezinárodní přepravy či v případě kupní smlouvy je rozvinutá úprava v mezinárodních smlouvách.

²¹¹ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-71.

4.3 Smlouvy se slabší smluvní stranou

Jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I obsahují úpravu smluv se slabší smluvní stranou. Nařízení Řím I oproti Římské úmluvě rozšiřuje skupiny, kterým je poskytnuta taková ochrana. V Římské úmluvě jsou za smlouvy se slabší stranou považovány spotřebitelské a individuální pracovní smlouvy. Tuto kategorii v Nařízení Řím I rozšiřují smlouvy o přepravě cestujících (viz výše) a smlouvy pojistné.

Ohledně spotřebitelských a individuálních pracovních smluv volí Římská úmluva i Nařízení Řím I jako způsob ochrany slabší strany tzv. materializaci kolizních norem. Jedná se o postup, kdy stranami zvolené právo zůstává v platnosti, ale je třeba jej porovnat s dalším právním řádem určeným kolizní normou, protože z něj vyplývající ochrany nesmí být spotřebitel či zaměstnanec zbaven, taková ustanovení tedy nemohou být opomenuta, tzn., existuje-li v právním řádu určeném volbou stran norma stejná nebo poskytující vyšší stupeň ochrany než právní řád podle kolizní normy, může se tento aplikovat, poskytuje-li však nižší stupeň ochrany, musí se aplikovat právní řád určený kolizní normou, resp. normy určené na ochranu spotřebitele či zaměstnance.

I tento způsob ale není bez problémů. Naskytá se otázka, zda bude strana čerpat ochranu z obou zasažených právních řádů, tj. právního řádu zvoleného i toho, jehož ochrana by se uplatnila v případě neexistence volby práva, anebo pouze jediného, naposledy jmenovaného, je-li její pozice dle zvoleného práva slabší? Bude tedy hodnocena každá jednotlivá situace nebo případ jako celek?²¹² Na tyto otázky uspokojivě neodpovídá ani Římská úmluva, Nařízení Řím I, ani Zpráva k ŘÚ.

V případě smluv pojistných a o přepravě cestujících volí Nařízení Řím I rozdílný přístup. Omezuje volbu práva na právní řád, který má určitý vztah k právnímu vztahu.

²¹² Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 97-98.

Úprava spotřebitelských smluv v Římské úmluvě byla v řadě otázek v dnešní době již překonána. Zejména nedostatečně upravovala elektronický obchod. S přijetím Nařízení Brusel I došlo k určitému posunu v chápání spotřebitelských smluv, na což bylo také nutno reagovat. Nutně muselo dojít k vytvoření souladu mezi procesní úpravou a pravidly určujícími rozhodné právo. Ačkoliv tedy Nařízení Řím I přináší určité změny, vychází se základních principů vymezených již v ŘÚ, jež jsou univerzální ochrana spotřebitelů bez ohledu na to, mají-li nebo ne obvyklé bydliště na území členského státu, a možnost použití pro spotřebitele nejvýhodnějších právních norem.²¹³

Nařízení Řím I přináší několik odlišností od úpravy v Římské úmluvě. Dále se již neodkazuje na imperativní ustanovení, ale místo toho odkazuje na pravidla, od nichž se nelze smluvně odchýlit. Tímto se tak vyhýbá pochybnostem, zda se jedná o imperativní normy podle čl. 9 Nařízení Řím I. Zároveň uvedlo terminologii vztahující se ke spotřebitelským smlouvám do souladu s pravidly obsaženými pro tuto oblast v Nařízení Brusel I.²¹⁴

Nařízení Řím I přináší také podrobnější definici spotřebitelské smlouvy. Pro Římskou úmluvu i Nařízení Řím I rozhodně platí, že není smyslem článku o spotřebitelských smlouvách poskytnutí ochrany spotřebiteli v případě, že vstupuje do smluvního vztahu také se spotřebitelem. Je tomu právě naopak. Úpravu lze použít pouze v případě, stojí-li na jedné straně spotřebitel a na druhé straně profesionál. Bohužel tuto skutečnost ustanovení čl. 5 ŘÚ výslovně nezmiňovalo.²¹⁵ Nařízení Řím I již výslovně v čl. 6 definuje druhou smluvní stranu jako obchodníka, tedy osobu, která jedná v rámci výkonu své profesionální nebo podnikatelské činnosti.

²¹³ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-71.

²¹⁴ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 726.

²¹⁵ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 143.

Nařízení také vyjímá část dalších smluv z pravidel vztahujících se k ochraně spotřebitele. V případě Římské úmluvy i Nařízení Řím I platí, že na smlouvy, které nejsou zahrnuty do rozsahu spotřebitelské ochrany, se použije jejich obecná úprava pro určení rozhodného práva.

Pravidla pro určení rozhodného práva jsou jak v Římské úmluvě, tak Nařízení Řím I stanovena obdobně. I pro spotřebitelské smlouvy je dovolena volba práva, kterou však spotřebitel nesmí být zbaven ochrany, jež mu poskytuje právní řád jeho obvyklého bydliště za přesně stanovených podmínek, které jsou v Římské úmluvě a Nařízení Řím I formulovány odlišně.

Dále za splnění podmínek stanovených pro aplikaci úpravy spotřebitelských smluv stanoví jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I, že v případě neexistence volby práva se spotřebitelská smlouva řídí právem země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště. K tomu lze jen poznamenat, že toto ustanovení je formulováno dostatečně jasně, proto nevyžaduje další výklad.²¹⁶

Přes veškeré snahy je ustanovení obsažené v Nařízení Řím I kompromisní, velmi složité a kazuistické, tak jako celá úprava ochrany spotřebitele v rámci EU.²¹⁷ Je nutné si uvědomit, že úprava spotřebitelských smluv v Nařízení Řím I nedopadá na všechny členské státy EU, vyloučena je působnost pro Dánsko. Dále platí podle čl. 23 Nařízení Řím I, že není dotčeno použití ustanovení práva EU upravující ve zvláštních oblastech kolizní normy pro tyto smlouvy. Toto ustanovení znamená, že se nadále použijí směrnice vztahující se k ochraně spotřebitele. To však vyvolává otázku, zda si tedy případná kolizní úprava v jednotlivých směrnicích a v tomto nařízení nekolidují. Zřejmě je nutné přistoupit na stanovisko, že úprava ve směrnicích představuje doplňující a pomocnou funkci. Tím se míní, že je vodítkem pro určení hranic volby práva ve smyslu kogentní úpravy určené na ochranu spotřebitele, že tedy napomáhá

²¹⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 5 (4).

²¹⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 269.

k aplikaci konkrétního a již typického kolizního předpisu v Nařízení Řím I.²¹⁸ Lze tedy mít za to, že si zmíněné úpravy nekonkurují. Nicméně rozhodně tento stav nepřináší právní jistotu, zejména ne pro spotřebitele, který nemá šanci zorientovat se ve změti těchto předpisů.

Jak již bylo zmíněno, individuální pracovní smlouvy jsou upraveny v Římské úmluvě i v Nařízení Řím I. Pro ochranu zaměstnance bylo v obou případech zvoleno řešení tzv. materializující volby práva.

Úprava v obou nástrojích (čl. 6 ŘÚ a čl. 8 Nařízení Řím I) je v podstatě shodná. *Předchozí úprava byla odbornou veřejností převážně považována za zdařilou, takže v této oblasti byly provedeny pouze redakční změny.*²¹⁹ Jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I poskytují ochranu pouze individuálním pracovním smlouvám, ale neobsahují definici takové smlouvy, přesto v obou případech lze vyjít z judikatury vztahující se k procesnímu předpisu Bruselské úmluvě, resp. Nařízení Brusel I, a tak získat jistou definici, podle které jsou nuceny národní soudy posuzovat, zda se v konkrétním případě jedná nebo nejedná o individuální pracovní smlouvu. Obě úpravy připouštějí volbu práva, kterou omezují v zásadě shodným způsobem. Jako hraniční určovatele pro případ neexistence volby práva užívají místo obvyklého výkonu práce a místo, kde se nachází zaměstnávající provozovna. Pokud by smlouva měla užší spojení k jiné zemi, je možné použít právo této jiné země na základě tzv. únikové doložky.

Přesto je možné v Nařízení Řím I ohledně individuálních pracovních smluv najít určité odlišnosti. Zásadní pravidlo čl. 6 odst. 2 písm. a) ŘÚ bylo doplněno slovy „země, z níž“, aby byla zohledněna judikatura ESD ve vztahu k článku 18 Nařízení Brusel I a k jeho širokému pojetí obvyklého místa výkonu práce. Tato změna umožní například použít tuto normu na pracovníky na palubě letadel, existuje-li stálá základna, z níž je práce organizována a kde tyto pracovníci

²¹⁸ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1097.

²¹⁹ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1231.

vykonávají další povinnosti vůči zaměstnavateli (registrace, kontrola bezpečnosti).²²⁰ Nařízení Řím I dále terminologicky upřesnilo v případě volby práva stranami, že zaměstnanec nesmí být zbaven ochrany poskytované mu ustanoveními, od nichž se nelze smluvně odchýlit podle práva, které by v případě neexistence volby práva bylo určeno jako rozhodné. Má se tak jednat o kogentní normy. Tím odpadá problém s výkladem toho, co znamenají imperativní ustanovení v Římské úmluvě.

Nařízení Řím I přineslo nově oproti Římské úmluvě speciální úpravu pojistné smlouvy. Římská úmluva jako evropská úprava sjednocující přístup v oblasti kolizního práva pro smluvní závazkové vztahy se paradoxně nevztahovala na pojistné smlouvy kryjící rizika na území EU.²²¹ V pozadí stály snahy upravit tuto problematiku jednotně tehdy ještě na komunitární úrovni.²²² Tento záměr neměl být ohrožen překrýváním s kolizněprávní úpravou obsaženou v Římské úmluvě.²²³ Konečným výsledkem však byla celá řada směrnic upravujících kolizní problematiku pojistných smluv, která byla značně roztříštěná, nedokonalá a hlavně nepřehledná. Směrnice často odkazovaly na Římskou úmluvu, či dokonce ŘÚ musela být aplikována, protože některé speciální otázky vůbec ve směrnicích nebyly upraveny.

Do vzniku Nařízení Řím I tedy kolizní úprava pojistné smlouvy vypadala následujícím způsobem. Základním kritériem bylo místo, kde se nachází pojistné riziko. Pokud se riziko nacházelo mimo území EU, rozhodné právo se určovalo podle obecných pravidel Římské úmluvy. Jestliže bylo riziko dislokováno na území EU a pojistitel měl sídlo také na území EU, aplikovala se úprava v některé

²²⁰ KOM (2005) 650 v konečném znění, s. 7.

²²¹ Srov. Magnus, U., Mankowski, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final. s. 11. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf.

²²² Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 1 (10).

²²³ Srov. Magnus, U., Mankowski, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final. s. 11. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf.

směrnici, příp. její implementovaná podoba v národním právu členského státu. Nacházelo-li se riziko na území EU a pojistitel neměl sídlo ve členském státě EU, musela být použita úprava obsažená v národních předpisech MPS jednotlivých členských států.²²⁴ Je zřejmé, že takovýto stav byl značně neúnosný.

Proto se cílem Nařízení Řím I ohledně pojistných smluv stalo sjednocení nástrojů, které již existují v právu EU. Řešení obsažená ve směrnících o pojistných smlouvách jsou tedy začleněna do čl. 7 Nařízení Řím I. Nicméně se nepodařilo dosáhnout toho, aby došlo ke sjednocení všech kolizních norem týkajících se pojistných smluv, neboť podle čl. 1 odst. 2 písm. j) Nařízení nespádají některé pojistné smlouvy i nadále do věcné působnosti Nařízení. Na druhou stranu se podařilo tuto úpravu zahrnout do nařízení jako nástroje, který nevyžaduje implementaci do národních právních řádů, a tak se alespoň částečně vyhnout problémům s odlišným zněním nebo výkladem.²²⁵

Ačkoliv jistě úprava v Nařízení Řím I má svá pozitiva, je nutno konstatovat, že je přesto úprava pojistné smlouvy velmi kazuistická a nepřehledná. První komplikací je, že se čl. 7 Nařízení Řím I nevztahuje na všechny pojistné smlouvy. Do jeho rozsahu spadají pouze pojistné smlouvy, které kryjí velké riziko bez ohledu na to, kde se riziko nachází, a ostatní pojistné smlouvy ovšem kryjící riziko nacházející se na území některého členského státu EU. Pro pojistné smlouvy nespádající pod tento článek se užije obecná úprava Nařízení Řím I. S tím souvisí také skutečnost, že pro posledně zmíněné pojistné smlouvy neplatí úprava v Nařízení Řím I pro Dánsko, zatímco pro pojistné smlouvy v rozsahu čl. 7 Nařízení Řím I ano. Pro pojistné smlouvy, na které se nevztahuje ustanovení čl. 7 Nařízení Řím I, je také nutno vyřešit otázku, zda se některé ze směrnic upravujících doposud kolizní problematiku pojistných smluv uplatní i pro ně. Tím dochází k situaci, která je skutečně velmi nepřehledná.

Další krok směrem ke komplikovanosti úpravy představuje možnost autonomní kolizní úpravy pojistné smlouvy v právu jednotlivých členských

²²⁴ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-74.

²²⁵ Tamtéž, s. I-74.

států²²⁶ nebo možnost štěpení obligačního statutu v případě pojistných smluv o pojištění hromadných rizik následkem čl. 7 odst. 5 Nařízení Řím I. Toto řešení může zcela zřejmě přinášet právní nejistotu a nemusí být vždy výhodné. *V praktickém životě by však tato úprava nemusela vést k mnoha problémovým situacím, neboť smlouvy zpravidla volbu práva v případě pojištění hromadných rizik obsahují.*²²⁷

Zajímavým řešením v čl. 7 Nařízení Řím I je i rozlišení skupiny pojistných smluv na ty, které jsou považovány za smlouvy se slabší smluvní stranou – smlouvy o pojištění hromadných rizik, a na ty, které za ně považovány nejsou, proto v jejich případě nejsou stanovena žádná zvláštní pravidla. V posledně jmenovaném případě se jedná o smlouvy kryjící velké riziko bez ohledu na to, zda se toto riziko nachází na území členského státu EU nebo ne. Dle mého názoru by z hlediska systematiky a přehlednosti bylo vhodnější úpravu těchto smluv zařadit do obecných pravidel obsažených v čl. 4 Nařízení Řím I.

Nicméně i v první skupině dochází dále k vnitřní diferenciaci a to na smlouvy, které kryjí riziko nacházející se na území členského státu, a na ty, které kryjí riziko dislokované mimo území EU. Pro tyto, jak již bylo zmíněno, platí obecná úprava Nařízení Řím I. Tedy takovým pojistníkům se neposkytuje žádná zvláštní ochrana. Není ani možné na tyto smlouvy použít ochranu pomocí ustanovení o spotřebitelských smlouvách. Takový postup přímo vylučuje Preambule ve své odrážce (32), podle níž by se čl. 6 Nařízení Řím I neměl vztahovat na pojistné smlouvy. Toto vyloučení se považuje za univerzální a vztahující se jak na pojistné smlouvy podřízené režimu čl. 7 Nařízení Řím I, tak i na pojistné smlouvy podřízené obecné úpravě. Tak není v případě posledně jmenovaných pojistných smluv poskytnuta ochrana pojistníkovi jako slabší smluvní straně, proto se někteří autoři domnívají, že i přes znění Nařízení Řím I

²²⁶ Srov. čl. 7 odst. 3 třetí pododstavec Nařízení Řím I.

²²⁷ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1178.

by se čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím měl aplikovat na veškeré smlouvy o pojištění hromadných rizik.²²⁸

4.4 Meze obligačního statutu

V zásadě meze obligačního statutu jsou v Římské úmluvě i Nařízení Řím I upraveny obdobně. Teorie definuje otázky, které nemusí nutně sledovat obligační statut. Jak ŘÚ, tak Nařízení Řím I pro některé obsahuje zvláštní kolizní normy, které mohou vést k jinému právu, než jímž se řídí smlouva, ale zároveň se řady otázek nedotýkají nebo se jich dotýkají jen okrajově, a tak je v podstatě nechávají otevřené. Tento stav s ohledem na demonstrativní výčet působnosti práva rozhodného pro smlouvu, v obou nástrojích koncipovaný totožně, může působit například v případě otázek zajištění jisté obtíže.

Působnost práva rozhodného pro smlouvu podle čl. 12 Nařízení Řím I odpovídá ustanovení čl. 10 ŘÚ. Je proto možné pro interpretaci pojmů plně využít komentáře k Římské úmluvě. Tato skutečnost platí samozřejmě pro všechny otázky, v jejichž úpravě se jádro věci Nařízení Řím I shoduje s Římskou úmluvou. Otázky uvedené v čl. 12 odst. 1 Nařízení Řím I a čl. 10 odst. 1 ŘÚ se řídí rozhodným právem legis causae obligatorně.

Římskou úmluvou a Nařízením Řím I upravená materiální platnost se nemusí vždy řídit obligačním statutem. Podle Římské úmluvy i Nařízení Řím I se vznik a účinky smlouvy v první řadě řídí jedním právem, tedy legis causae. Avšak umožňují pro hodnocení existence projevu vůle strany, ovšem při splnění určitých podmínek, které jsou v obou nástrojích formulovány shodně, užít jako hraniční určovatel obvyklé bydliště strany, a tak dospět k jinému rozhodnému právu pro vznik a účinky smlouvy. Představují tak řešení, které nespočívá jen na zákonodárci nebo na úvaze soudce či rozhodce, ale dává stranám více procesních

²²⁸ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1178. a tam srov. odkaz na Fricke, M. Das Internationale Privatrecht der Versicherungsverträge nach Inkrafttreten der Rom I. Versicherungsrecht, Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 2008, č. 10, s. 448.

možností. Necháává na straně samé, aby se odvolala v případě, kdy nastane situace pro ni z kolizního hlediska nepředvídatelná, na právní řád, který právě předvídat mohla.²²⁹ V obou případech platí, že působnost čl. 8 odst. 2 ŘÚ a čl. 10 odst. 2 Nařízení Řím I se neomezuje pouze na adresáta nabídky. Možnost odvolat se na právo státu, v němž má osoba obvyklé bydliště, patří všem účastníkům určitého smluvního závazkového vztahu. Zároveň se nejedná o povinnost účastníka odvolat se na své právo, zmíněná ustanovení to pouze umožňují.²³⁰ Konečné posouzení všech okolností je ovšem opět až na rozhodujícím orgánu. V praxi se toto uplatní zejména v situacích, v nichž by podle práva smlouvy mlčení strany k návrhu na uzavření smlouvy znamenalo jeho přijetí.

Úprava formální platnosti v Nařízení Řím I sleduje se dvěma odchylkami Římskou úmluvu. První podstatná změna se týká smluv uzavřených na dálku, u nichž je Řím I mnohem méně restriktivní, protože pro zachování platnosti nabízí k alternativnímu použití další, třetí, hraniční určovatel, kromě práva smlouvy, místa právního úkonu, ještě obvyklé bydliště. Další změna se dotýká formy smluv o nemovitostech, kde Nařízení Řím I místo zavádějícího pojmu „imperativní“ normy používá jinou formulaci. Vysvětluje postupně, že se jedná o ustanovení, která se použijí bez ohledu na zemi, v níž došlo k uzavření smlouvy, a bez ohledu na právo, které je jinak pro smlouvu rozhodné, a dále o ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit.²³¹

I co se týká vymezení pojmu formální platnosti, se pojetí Evropské komise neliší příliš od definice obsažené ve Zprávě k Římské úmluvě. Je však podstatně konkrétnější.²³²

²²⁹ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 112.

²³⁰ Bělohlávek, A. J. *Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1441.

²³¹ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 749-750.

²³² Bělohlávek, A. J. *Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1457.

Problém, který se vztahuje k úpravě formální platnosti jak v Římské úmluvě, tak v Nařízení Řím I, se týká případů, kdy smluvní závazkový vztah podléhá více rozhodným právním řádům.²³³ Poté je nutno vyřešit, jestli se lze i ohledně posouzení formální platnosti odvolat na každé rozhodné právo, nebo zda je potřeba určit jeden z těchto právních řádů jako právo rozhodné pro posouzení formálních podmínek platnosti smlouvy. Ani čl. 9 ŘÚ, ani čl. 11 Nařízení Řím I tento problém neřeší. Možný návod na jeho řešení nabízí Zpráva k ŘÚ. Podle ní je v těchto případech vhodné použít právní řád, kterým se řídí ta část smlouvy, s níž nejúžeji souvisí formálně neurčitá část.²³⁴ Díky tomuto by docházelo ke štěpení obligačního statutu také ohledně kolizního navázání pro formální podmínky platnosti smlouvy. Takový postup není zcela jistě nemožný, ale může být technicky značně náročný a může vést k rozdílnému posouzení v zemi práva, jejíž podmínky jsou nebo by měly být uplatňovány, a podle legis fori, přičemž často může jít jen o nepochopení doktrinální.²³⁵

Římská úmluva i Nařízení Řím I ze své působnosti vylučují také otázky způsobilosti k právům a právním úkonům fyzických a právnických osob. Ovšem nečiní tak absolutně. Oba instrumenty obsahují ustanovení dotýkající se nezpůsobilosti fyzických osob, které je koncipováno shodně. Smyslem těchto ustanovení je chránit smluvní stranu, která uzavřela smlouvu v dobré víře, že druhá strana je způsobilá k právním úkonům, a druhá strana teprve po uzavření smlouvy namítne, že k tomuto úkonu způsobilá nebyla. Tato ochrana je však vázána na určité podmínky. Čl. 11 ŘÚ a čl. 13 Nařízení Řím I lze použít pouze na smlouvy mezi osobami, které se nacházejí v době uzavření smlouvy ve stejném zemi. U smluv uzavřených na dálku mezi osobami nacházejícími se v různých státech není zbavena osoba nezpůsobilá k právním úkonům ochrany, i když byla smlouva uzavřena podle rozhodného práva jiného státu, než ve kterém se nachází

²³³ Např. smluvní strany si zvolí právo jen pro část smlouvy a její zbývající část se řídí jiným právem určeným v souladu s pravidly pro neexistenci volby práva.

²³⁴ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 9 (I-B.-2).

²³⁵ Bělohlávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1463.

smluvní partner způsobilý k právním úkonům. Zároveň musí jít o situaci, při níž dochází ke kolizi ve smyslu MPS. Právo, které je podle MPS z pohledu soudu projednávající konkrétní spor použitelné pro posouzení způsobilosti osoby dovolávající se své nezpůsobilosti, se musí lišit od práva země, v níž byla uzavřena daná smlouva. A konečně osoba dovolávající se své nezpůsobilosti musí být právem země, kde byla smlouva uzavřena, považována za osobu plně právně způsobilou.

Osoba, která se své nezpůsobilosti dovolává, musí prokázat, že druhá strana o její nezpůsobilosti věděla, nebo o ní nevěděla vlastním zaviněním. Důkazní břemeno tedy tíží stranu nezpůsobilou k právním úkonům.²³⁶

V úpravě obecných otázek závazkového práva přináší Nařízení Řím I několik málo změn. První z nich je vymezení pojmu postoupení pohledávky, toto ustanovení bylo připojeno v zájmu jednotné interpretace. A druhá se týká zavedení kolizní normy pro započtení. Pokud se strany na rozhodném právu nedohodly, bude se započtení řídit právem rozhodným pro pohledávku, vůči které se započtení uplatňuje. Jinak je úprava shodná.

Při postoupení pohledávky má odlišný režim od legis causae vztah postupitele a postupníka. Jejich vztah se řídí smlouvou o postupu pohledávky. Právo, kterým se řídí postoupená pohledávka, je nadále použitelné zejména pro postavení dlužníka. Tato koncepce navazující na původní obligační statut zajišťuje, aby postavení dlužníka nebylo negativně zasaženo změnou věřitele. Jak čl. 12 odst. 1 ŘÚ, tak čl. 14 odst. 1 Nařízení Řím I se aplikují pouze na postupy pohledávek na základě smluv, ale na druhou stranu není rozhodující, jestli je postoupená pohledávka smluvního nebo jiného původu.

Subrogaci Římská úmluva a Nařízení Řím I upravují shodně. Podle znění obou ustanovení lze dojít k závěru, že upravují pouze přechod práv ze zákona, nikoli případy, kdy osoba uhradila dluh za dlužníka dobrovolně. S ohledem na skutečnost, že se ŘÚ vztahuje pouze na závazky ze smluv, omezuje se použití pravidla v čl. 13 na přechod práv smluvní povahy. Proto se nevztahuje na přechod

²³⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 11.

práv ze zákona, kdy dluh je deliktního původu. To znamená, že tímto ustanovením není zahrnut např. zákonný přechod práv pojištěného vůči osobě, která způsobila škodu, na pojistitele.²³⁷ To samé je možné říci o čl. 15 Nařízení Řím I.

²³⁷ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 13 (1).

Závěr

V dnešní „otevřené“ Evropě má jednotná úprava unifikující kolizní normy smluvního závazkového práva své místo. Mnoho z nás uzavírá obchody, které přesahují hranice států. Pro zvýšení právní jistoty je přínosné aplikovat ve všech státech Evropské unie stejná pravidla pro určování rozhodného práva pro smluvní závazky. Na druhou stranu neexistuje právní předpis, který by vyloučil nejasnosti nebo možnosti odlišného výkladu. S ohledem na různost přístupů jednotlivých členů EU k právu, je nutné si uvědomit, že jak Římská úmluva, tak Nařízení Řím I jsou dílem právní komparatistiky a zároveň výsledkem kompromisů a ústupků.

Smluvní volnost je základem Římské úmluvy i Nařízení Řím I. Oba nástroje ji však kladou meze. Nařízení Řím I smluvní volnost omezuje více, než je tomu v Římské úmluvě. Je to však dáno tím, že Nařízení Řím I rozšiřuje okruh smluv se slabší smluvní stranou.

Platí, že některé instituty jsou v ŘÚ a v Nařízení Řím I upraveny shodně a některé odlišně. I v úpravě institutů, které se za dobu aplikace Římské úmluvy osvědčily, přináší Nařízení Řím I drobné změny, které mají spíše význam upřesňující. Jednak se Nařízení Řím I pokusilo odstranit nejasnosti ohledně formulací a jednak uvést úpravu do souladu s Nařízením Řím II a Nařízením Brusel I. Drobné úpravy se objevují v podobě volby práva, zejména jistoty vyjádření při implicitní volbě, institutu smluv souvisejících s jedinou zemí, tzv. *single-country contracts*, resp. užití pojmu imperativní a kogentní normy, a v případě individuálních pracovních smluv.

Největší změny však nastaly v oblasti náhradních hraničních určovatелů při neexistenci volby práva a v úpravě smluv se slabší smluvní stranou, konkrétně smluv spotřebitelských a pojistných, jež je však celkem nepřehledná a dosti kazuistická. Modernizace se také dotkla otázek formální platnosti smlouvy, kde Nařízení Řím I přineslo další liberalizaci.

Z hlediska mezí obligačního statutu je úprava v Římské úmluvě i Nařízení Řím I téměř identická. Nařízení Řím I zejména rozšiřuje seznam norem o kolizní úpravu započtení.

Přes veškeré snahy se dle mého názoru nepodařilo Nařízení Řím I uspokojivě vyřešit problematiku týkající se určení rozhodného práva při neexistenci volby práva. A s novou úpravou pojistných a spotřebitelských smluv přineslo další otázky, které bude nutné řešit. Například se jedná o vyřešení ochrany pro smluvní stranu pojistných smluv o pojištění hromadných rizik, které se nacházejí mimo území EU.

Použitá literatura

ODBOR KONCEPČNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ ÚTVARU MINISTRA PRO EVROPSKÉ ZÁLEŽITOSTI ÚŘADU VLÁDY ČR. *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy*. Praha, 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>>.

BASEDOW, J. The Communitarization of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam. *Common Market Law Review*. 2000, vol. 37, is. 3, s. 687-708.

BĚLOHLÁVEK, A. J. *Římská úmluva, Nařízení Řím I : Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-176-5.

BĚLOHLÁVEK, A. J. Nařízení Řím I o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 11, s. 457-469.

BĚLOHLÁVEK, A. J. Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. *Právník*. 2006, roč. 145, č. 11, s. 1267-1301.

BĚLOHLÁVEK, A. J. Spotřebitelská smlouva z pohledu mezinárodního práva soukromého. *Právní rádce*. 2005, roč. 13, č. 8, s. 4-7. Dostupný také z WWW: <<http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-16736560-spotrebitelska-smlouva-z-pohledu-mezinarodniho-prava-soukromeho>>.

BOGDAN, M. *Concise Introduction to EU Private International Law*. Groningen : Europa Law Publishing, 2006. ISBN 90-76871-70-1.

BOGDAN, M. *EU Private International Law: An EC Court Casebook*. Groningen : Europa Law Publishing, 2006. ISBN 90-76871-71-X.

COLLIER, J. G. *Conflict of Laws*. 3rd edition. Cambridge : Cambridge university Press, 2001. ISBN 0521787815.

Comments on the European Commission's Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization. Max Planck Institute for Foreign Private and Private International Law. Dostupné z WWW: <http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/international_private_law_proc/contract_law/opinion_on_greenbook.cfm>.

Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I). Max Planck Institute for Foreign Private and Private International Law. Dostupné z WWW: <http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/international_private_law_proc/contract_law/opinion_on_greenbook.cfm>.

COX, R., MARRETT, L., SMITH, M. *Private International Law of Reinsurance and Insurance*. 2006 Ed. ISSN 1843115328. Dostupné z WWW: <http://www.ilaw.com/ilaw/browse_chapters.htm?name=Private%20International%20Law%20of%20Reinsurance%20and%20Insurance>.

CZERNICH, D., HEISS, H. *EVÜ Das Europäische Schuldvertragsübereinkommen: Übereinkommen über das auf vertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht : Kommentar*. Wien : Orac, 1999. ISBN 3-7007-1493-9.

ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. I. vydání. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-57-2.

DICEY, A. V, MORRIS, J. H. C. *The Conflict of Laws*. 13th edition. London : Sweet & Maxwell, 2000. ISBN 0421661402.

Evropské právo, základní dokumenty ve znění Lisabonské smlouvy, ú.z. 764. Ostrava : Sagit, 2010. ISBN 978-80-7208-785-3.

FAWCETT, J. J., CARRUTHERS, J., M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford : Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-928425-2.

FAWCETT, J. J. *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*. Oxford : Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-924469-3.

FERRARI, F. *Rome I Regulation : the Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*. München : Sellier-European Law Publishers, 2009. ISBN 978-3-86653-115-4.

GARCIMARTÍN ALFÉREZ, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. *The European Legal Forum*. 2008, is. 2, s. I-1-79. Dostupný také z WWW: <<http://www.simons-law.com/library/pdf/e/884.pdf>>.

GIULIANO, M., LAGARDE, P. *Report on the Convention on the Law applicable to Contractual Obligations* z 31. 10. 1980. Official Journal 1980 C – 282/1.

- KANDA, A. Nové trendy ve vývoji smluvního práva v oblasti soukromého práva. *Právník*. 2003, roč. 142, č. 7, s. 649-664.
- KAPITÁN, Z. Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. *Časopis pro právní vědu*. 2004, roč. XII, č. 3, s. 214-226.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-231-5.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 6. opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2004. ISBN 80-7239-167-4.
- KUČERA, Z. Změny v používání norem mezinárodního práva soukromého. In *Pocta Jířímu Švestkovi k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 153-169. ISBN 80-7357-057-2.
- KUČERA, Z. Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy a zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. In *Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 263-274. ISBN 80-7357-133-1.
- KUČERA, Z. Návrh úmluvy států EHS o právu použitelném na smluvní i mimosmluvní závazky. *Právník*. 1975, roč. 114, č. 10, s. 891-899.
- KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K. *Právo mezinárodního obchodu*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-108-3.
- KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., ZUNT, V. *Úvod do práva mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Dobrá voda : Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-32-5.
- LÓPEZ RODRÍGUEZ, A. M. Lex Mercatoria. RETTID 2002, s. 52. Dostupné z WWW: <<http://www.rettid.dk/artikler/20020046.pdf>>.
- MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf>.
- MORRIS, J. H. C., MCCLEAN, D. *The Conflict of Laws*. 5th edition. London : Sweet & Maxwell, 2000. ISBN 0421661607.

- NIELSEN, P. A. Brussels I. and Denmark. *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2007, Heft 6, s. 506-509.
- ONDŘEJ, J. Vybrané otázky kolizní úpravy smluvních závazkových vztahů v ES/EU. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 20, s. 739-745.
- PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8.
- PAUKNEROVÁ, M. Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém. *Právník*. 2009, roč. 148, č. 2, s. 121-139.
- PAUKNEROVÁ, M. Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evroské unii. *Právník*. 2005, roč. 144, č. 12, s. 1422-1433.
- PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní - aktuální otázky. *Právní rozhledy : Evropské právo*. 2003, roč. 7, č. 8, s. 1-6.
- PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. *Právní rozhledy : Evropské právo*. 2000, roč. 4, č. 9, s. 1-4.
- PELIKÁNOVÁ, I. Principy evropského odpovědnostního práva. *Právní zpravodaj*, 2007, roč. VIII, č. 7, s. 5-7.
- PIKNA, B. M. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006. ISBN 80-7201-619-9.
- PLENDER, R., WILDERSPIN, M. *The European Contracts Convention : The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*. 2nd edition. London : Sweet & Maxwell, 2001. ISBN 042173860.
- REITHMANN, CH., MARTIN, D. *Internationales Vertragsrecht*. 6. Auflage. Köln : Otto Schmidt, 2004. ISBN 3-504-45153-X.
- REMIEN, O. European private international law, the European Community and its emerging area of freedom, security and justice. *Common Market Law Review*. 2001, vol. 38, is. 1, s. 53-86.
- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3054-2.
- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., NOVOTNÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1867-4.

- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. K vývoji mezinárodního práva soukromého a procesního ve státech Evropské unie. In *Ročenka evropského práva: Yearbook of european law*. Brno : Masarykova univerzita, 1998. s. 165-185. ISBN 80-210-2291-4.
- ROZEHNALOVÁ, N. Principy evropského smluvního práva. In *Ročenka evropského práva*. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 65-92. ISBN 80-210-1688-4.
- ROZEHNALOVÁ, N. Unifikace závazkového kolizního práva v rámci EU. In *Ročenka evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 131-144. ISBN 80-210-1422-9.
- RŮŽIČKA, K. Volba práva. *Právo a podnikání*. 1996, roč. V, č. 1, s. 11-15.
- SIMON, D. *Komunitární právní řád*. Praha : ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-114-5.
- STONE, P. *EU Private International Law : Harmonization of Laws*. 1st edition. Northampton : Edward Elgar Publishing, 2006. ISBN 9781845420154.
- SVOBODA, P. A KOL. *Evropské právo. Základní dokumenty ; ú.z. 446*. Ostrava : Sagit, 2004. ISBN 80-7208-439-9.
- ŠILHÁN, J. Evropské smluvní právo : současnost a perspektivy možného budoucího vývoje. *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 11, s. 381-389.
- TICHÝ, L. A KOL. *Dokumenty ke studiu evropského práva*. 3.přepracované vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2006. ISBN 80-7201-573-7.
- TICHÝ, L. A KOL. *Evropské právo*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-430-9.
- TÝČ, V., ROZEHNALOVÁ, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. *Právník*. 2002, roč. 141, č. 2, s. 634-661.
- VONDRÁČEK, O. Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy : plodný či jalový kompromis?. *Právník*. 2007, roč. 146, č. 12, s. 1314-1324.

Summary

The aim of my thesis is to analyze the proper law under the Rome Convention and the Rome I Regulation and find out the differences and similarities between them. The reasons for my research are my interest in this topic and importance of such legal forms for contractual obligations mentioned above for the development of the European Union.

The thesis is composed of introduction, four parts and conclusion. Parts One and Two are general and introductory. The core of this thesis is represented by the part Three, which has analytic character, and the part Four, which is summarizing the previous text.

Part One is subdivided into five chapters. Chapter One describes Private International Law and explains the notion and methods of regulation. Chapters Two, Three, Four and Five deal with the European Private International Law (EPIL). They characterize notion, meaning, and sources of law and principles of application of EPIL.

Part Two is concerned with the Rome Convention and the Rome I Regulation in general. It outlines creation, structure, scope of the Convention and the Regulation; and describes international element.

Part Three being subdivided into four chapters analyzes the proper law of contract under the Rome Convention and the Rome I Regulation. It focuses on ascertaining of the applicable law for contracts and on limits of the proper law. First the choice of law is analyzed and second the applicable law in the absence of choice is explained. Third the contracts with weaker party are described. Then the limits of the proper law are characterized and at last other questions related to the limits of the proper law are mentioned.

Part Four summarizes all knowledge. It illustrates the results of comparison of the Convention and the Regulation. It is subdivided into few chapters accordant with the topics in the previous part. Also, the aim of this part is to notify other questions and problems which are not described in this thesis but which are related to the topic of the Convention and the Regulation.

The main aim of the thesis is to compare differences between the Convention and the Regulation. The Convention and the Regulation are very similar. They are based on the freedom of contract. This idea is a significant element for the construction of the Convention and the Regulation. They concede the choice of law which is almost unlimited. The Regulation changes the conception of the applicable law in the absence of choice. It specifies this process and attempts to eliminate faults of the Convention. A significant change can be found in the area of the contracts with weaker party. The Regulation extends enumeration of these contracts. It regulates insurance contracts and passenger carriage contracts. It changes the conception of consumer contracts. The limits of proper law are similar in both the Convention and the Regulation, but we can find small changes which only clarify some questions.

Proper law under the Rome Convention and the Rome I Regulation

Klíčová slova / *Key words*

Římská úmluva / *Rome Convention*

Nářízení Řím I / *Regulation Rome I*

Evropské mezinárodní právo soukromé/ *European Private International Law*